

T.C
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

112797

**TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDEKİ YENİ
GELİŞMELER VE
EĞİLİMLER ÜZERİNE BİR İNCELEME**

112797

78

F. Tinemis ÖZCAN
1127265

SBE İşletme Anabilim Dalı
İşletme Yönetimi Programında Hazırlanan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Salih DURER

İSTANBUL, 2001

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
YÜKSEK LİSANS TEZİ

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

TABLO LİSTESİ.....	ii
ŞEKİL LİSTESİ.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE BANKACILIĞIN GELİŞİMİ

1.1	BANKA VE BANKACILIK KAVRAMLARI.....	4
1.2	TÜRKİYE'DE BANKACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ	4
1.2.1	Cumhuriyet Öncesi Dönem	5
1.2.1.1	1847 Öncesi	5
1.2.1.2	1847-1875 Dönemi	6
1.2.1.3	1875-1908 Dönemi	7
1.2.1.4	1908-1923 Dönemi	7
1.2.2	Cumhuriyet Dönemi	9
1.2.2.1	1923-1932 Mahalli (Yerel) Bankalar Dönemi.....	9
1.2.2.2	1933-1944 Devlet Bankalarının Kuruluş Dönemi	10
1.2.2.3	1945-1960 Özel Bankaların Gelişme Dönemi.....	11
1.2.2.4	1961- 1980 Planlı Dönem	12
1.2.2.5	1980 Sonrası Türk Bankacılığı	13
1.3	TÜRKİYE'DE YABANCI BANKACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	17
1.3.1	Cumhuriyet Öncesi Dönem Yabancı Bankacılık.....	17

1.3.2	Cumhuriyet Döneminde Yabancı Bankacılık	19
1.3.2.1	1980 Öncesi Dönemde Yabancı Bankacılık	19
1.3.2.2	1980 Sonrası Dönemde Yabancı Bankacılık	20

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN YAPISI VE ÖZELLİKLERİ

2.1	BANKA VE BANKACILIK SİSTEMİ.....	22
2.2	TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN GENEL YAPISI	23
2.3	2000'Lİ YILLARDA TÜRKİYE'DE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN YAPISI VE SEKTÖRE İLİŞKİN GÖSTERGELER	25
2.3.1	Türkiye'de Faaliyet Gösteren Bankalar	27
2.3.1.1	Türkiye'de Faaliyet Gösteren Bankaların Şube Sayısı	28
2.3.1.2	Türkiye'de Faaliyet Gösteren Bankaların Personel Sayısı	30
2.3.2	Türk Bankacılık Sisteminin Mali Yapısı	31
2.3.2.1	Toplam Aktifler	31
2.3.2.2	Grupların Sektör Payları	34
2.3.2.3	Bankacılık Sisteminde Yoğunlaşma	35
2.3.2.4	Toplam Mevduat.....	37
2.3.2.5	Pasiflerin Gelişimi ve Yapısı	39
2.3.2.6	Öz Kaynaklar	40
2.3.2.7	Kâr /Zarar.....	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDEKİ YENİ GELİŞME VE EĞİLİMLER

3.1	MENKUL KIYMETLEŞTİRME EĞİLİMİ.....	44
3.1.1	Menkul Kıymetleştirmenin Tanımı	46
3.1.2	Menkul Kıymetleştirme Türleri	46

3.1.3	Menkul Kıymetleştirmenin İşleyiş Şekli	48
3.1.4	Türkiye’de Menkul Kıymetleştirme	49
3.1.5	Türkiye’de Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler Uygulamasının Değerlendirilmesi	52
3.1.6	Menkul Kıymetleştirmenin Avantajları	57
3.1.7	Menkul Kıymetleştirmenin Dezavantajları.....	60
3.2	FİNANSAL YENİLİK VE TEKNOLOJİK GELİŞME EĞİLİMİ.....	61
3.2.1	Finansal Yenilik Olgusu ve Tanımı	61
3.2.2	Dünyada ve Türkiye’de Finansal Yenilikleri ve Bankacılıktaki Teknolojik Gelişmeleri Doğuran Nedenler	62
3.2.3	Bankacılık Sektöründe Kullanılan Teknolojik Sistemler	68
3.2.3.1	Dünya Bankalararası Mali İletişim Kurumu: SWIFT	68
3.2.3.2	Elektronik Fon Transferi: EFT	71
3.2.3.2.1	EFT Sisteminin Kuruluşundaki Amaçlar.....	73
3.2.3.2.2	EFT Sisteminin Özellikleri	73
3.2.3.2.3	EFT Sistemi’nin Sağladığı Avantajlar	74
3.2.3.3	Satış Noktasından Elektronik Fon Transferi Sistemi : EFTPOS	74
3.2.3.4	Otomatik Vezne makineleri: ATM	77
3.2.3.4.1	Para Yatırma Makineleri : CRS.....	80
3.2.3.4.2	Web ATM.....	81
3.2.3.4.2.1	WEB ATM'in Getireceği Avantajlar.....	82
3.2.3.4.2.2	WEB ATM Dezavantajları.....	82
3.2.3.5	Ev ve Ofis Bankacılığı.....	83
3.2.3.6	Dealing Room	84
3.2.3.7	Frame Relay	85

3.2.3.8	VOIP	85
3.2.4	Bankacılık Sektöründeki Ürün Çeşitleri	86
3.2.4.1	Kredi Kartları	86
3.2.4.1.1	Türkiye’de Kredi Kartı Adet ve Hacimleri	90
3.2.4.1.2	Kredi Kartı Kullanım Avantajları	93
3.2.4.1.3	Kredi Kartı Kullanımının Bazı Sakıncaları	94
3.2.4.1.4	Türkiye’de Yapılan bir İnceleme Sonucu	95
3.2.4.2	Kredi Kartı Türleri	97
3.2.4.2.1	Ortak Kart Kavramı	97
3.2.4.2.1.1	Ortak Kartların Yararları	98
3.2.4.2.1.2	Ortak Kart Uygulamaları	99
3.2.4.2.1.3	Ortak kart çeşitleri	102
3.2.4.3	Telefon Bankacılığı	104
3.2.4.4	Mobil Bankacılık	106
3.2.4.4.1	Türkiye’de WAP Uygulamaları	107
3.2.4.5	Tüketici Kredileri	109
3.2.4.6	E-Bankacılık	110
3.2.4.6.1	E-Bankacılıkta Kiosk Uygulaması	112
3.2.4.6.2	Kiosk Kullanım Avantajları	114
3.2.4.7	Bankacılık’ta E-Ticaret	115
3.2.4.7.1	Türkiye’de E-Ticaret 2005 Projeksiyonu	117
3.2.4.7.2	Türkiye’de E-Ticaret Kullanıcı Profili	120
3.3	BANKACILIKTA FİNANSAL SERBESTLEŞME SÜRECİ VE EĞİLİMİ..	123
3.3.1	Deregülasyon Olgusu	123
3.3.2	Türkiye’de Deregülasyon Süreci	124

3.3.2.1	Dış Ticarete Serbestleşme Dönemi (1980-1988).....	125
3.3.2.2	Mali Serbestleşme Dönemi (1988-1994).....	126
3.4	GLOBALLEŞME EĞİLİMİ	128
3.4.1	Globalleşme Olgusu, Aşamaları ve Globalleşmeye Yol Açan Gelişmeler	128
3.4.2	Küreselleşme Eğiliminin Doğurduğu Fırsatlar	131
3.4.3	Küreselleşmeden Kaynaklanan Riskler	132
3.4.4	Türkiye’de Finansal Globalleşme Süreci ve Bankalar	133
3.5	ULUSLARÜSTÜLEŞME EĞİLİMİ.....	135
3.5.1	Türkiye’de Uluslarüstü Bankacılık.....	136
3.5.2	Türk Bankalarının Yurt Dışı Birimleri	138
3.5.3	Türkiye’de Yabancı Bankalar	139
3.5.3.1	Türkiye’de Kurulmuş Yabancı Bankalar	140
3.5.3.2	Türkiye’de Şube Açan Yabancı Bankalar	140
SONUÇ		142
YARARLANILAN KAYNAKLAR		145
ÖZGEÇMİŞ		154

TABLO LİSTESİ

TABLO-I	: Yıllar İtibariyle Türkiye’de Banka Sayıları (1996-2001).....	27
TABLO-II	: Bankacılık Sisteminde Şube Sayısı. (1996-2001).....	29
TABLO-III	: Bankacılık Sisteminde Personel Sayısı (1995-2000).....	30
TABLO-IV	: Banka Gruplarına Göre Toplam Aktifler, Aralık 2000.....	33
TABLO-V	: Banka Gruplarına Göre Toplam Aktifler, Mart 2001	34
TABLO-VI	: Grupların Sektör Payları (Yüzde).....	35
TABLO-VII	:Bankacılık Sisteminde Yoğunlaşma (Yüzde).....	35
TABLO-VIII	: Toplam Aktif Büyüklüğüne Göre Banka Sayısı.....	36
TABLO-IX	: Bankacılık Sisteminde Yoğunlaşma, Mart 2001	37
TABLO-X	: Toplam Mevduat (Yüzde).....	37
TABLO-XI	: Mevduatın Vade Dağılımı (1999-2000)	38
TABLO-XII	: Pasiflerin Gelişimi ve Yapısı, Mart 2001	40
TABLO-XIII	: Özkaynaklar (Milyon Dolar)	41
TABLO-XIV	: Net Çalışma Sermayesi (Milyon Dolar)	42
TABLO-XV	: Net Kar/Zarar (1999-2000)	43
TABLO-XVI	: Net Dönem Kar/ Zarar, Mart 2001.....	43
TABLO-XVII	: V.D.M.K Gelişimi (1992-1996)	52
TABLO-XVIII	: Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler İhraçları (1992-1998).....	53
TABLO-XIX	: Özel Sektör Menkul Kıymet Stoğu (1992-1998).....	54
TABLO-XX	: Varlığa Dayalı Menkul Kıymet İhraçları (1994-1998).....	55
TABLO-XXI	: 1992-1998 Döneminde VDMK İhraç Eden Başka Kurumlar.....	56
TABLO-XXII	: Türkiye’de Swift Sistemi (1989-1998)	69
TABLO-XXIII	: Yıllar İtibariyle Türkiye’de Kullanılan POS Sayıları.....	75
TABLO-XXIV	: Türkiye’de Yıllar İtibariyle ATM Sayıları (1992-2000)	79
TABLO-XXV	: Yıllar İtibariyle Türkiye’de Çıkarılmış Banka Kartı Adetleri	88
TABLO-XXVI	: Dünya Çapındaki Kredi Kartı İşlem Hacimleri	89
TABLO-XXVII	: Türkiye’de Yıllar İtibari ile Çıkarılmış Kredi Kartı Adetleri	91

TABLO-XXVIII	: Kredi Kartı Sayıları, Mart 2001	92
TABLO-XXIX	: Kredi Kartları Yurtiçi ve Yurtdışı İşlem Adetleri (1992-2000).....	92
TABLO-XXX	: Türk ve Yabancı Kredi Kartları ile Türkiye’de Yapılan Toplam İşlem Adet ve Tutarları (1992-2000).....	93
TABLO-XXXI	:Kredi Kartı Sayısındaki Gelişme,1999	101
TABLO-XXXII	: E-Ticaretin ekonomik ve Sosyal Yönü.....	115
TABLO-XXXIII	: Türkiye’de POS Kullanımı	117
TABLO-XXXIV	: E-Ticaret Anket Sonuçları	118
TABLO-XXXV	: E-Ticaretin 5 Yıllık Projeksiyonu (1999-2005).....	119
TABLO-XXXVI	: İnternete Yön Veren Temel Göstergelerin 2005 Projeksiyonu	120
TABLO-XXXVII	: Türkiye’de E-Ticaret Kullanıcı Profili	121
TABLO-XXXVIII	: Türkiye’de E-Ticaret Kullanıcı Profili	121
TABLO-XXXIX	: Türkiye’de E-Ticaret Kullanıcı Profili	121
TABLO-XL	: E-Ticaretin Yoğunlaştığı Ürünler	122
TABLO-XLI	: En Çok Alışveriş Yapılan Siteler.....	122
TABLO-XLII	: Türkiye’de Yabancı Bankaların Sektör Payları (1995-2000).....	139
TABLO-XLIII	: Türkiye’de Kurulmuş Yabancı Bank. Sektör Payları (1995-2000) .	140
TABLO-XLIV	: Türkiye’de Şube Açan Yabancı Bankalar (1995-2000)	141

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1 : Bankacılık Sistemindeki Toplam Aktifler (1990-2000).....	32
Şekil 2 : Özkaynaklar (1990-2000).....	40
Şekil 3 : Varlığa Dayalı Menkul Kıymetlerin İşleyiş Şekli	49



ÖZET

Finansal piyasalar 1980'lerde başlayan globalleşme ve 1990'lar da hız kazanan uluslararası piyasaların birbirine entegre olması yönündeki gelişmeler ile son yirmi yıldır ciddi değişmelere uğramıştır. Bu değişimde sistem içindeki dinamikler kadar sistem dışındaki dinamiklerin de önemli rol oynadığı söylenebilir.

Özellikle 1980'li yılların başında bankaların ellerindeki fonları bir an önce kullanıma sunmak istemeleri yeni parasal araçların ortaya çıkmasına ve bankalar için likidite yönetiminin önem kazanmasına sebep olmuştur.

Uluslararası entegrasyon ve finansal piyasalardaki farklılaşma rekabeti de arttırmış dolayısıyla da rekabete konu olan araçların çeşitlenmesine yol açmıştır.

Türk Bankaları , klasik bankacılık düşüncesi olan “daha çok şube ile daha çok mevduat toplama” mantığını bir kenara bırakıp artan rekabet ortamında ürün yelpazesini genişleterek , rekabet etme düzeyini de yükseltmiştir. Bunun sonucu olarakta hangi araç ve hizmetler ile öne çıkacağını , hangi konularda uzmanlaşacağını aramak , bankaların en önemli faaliyetlerinden birisi haline gelmiştir.

Çalışmamızda Türk Bankacılık Sisteminde 1980 sonrasında yaşanan değişimler ve özellikle son yıllarda gözlenen eğilimler üzerinde durulmuştur. Bu eğilimlerin bankacılık sektörümüzü ne şekilde etkilediği, bu değişimlere neden gereksinim duyulduğu ve bu değişimlerin sonuçlarının neler olduğu gibi konulara yer verilmiştir.

Ayrıca çalışmamızın ilk bölümünde Türk Bankacılık Sektörünün tarihçesinden ve gelişiminden bahsedilmiş, ikinci bölümde Türk Bankacılık Sisteminin mevcut durumu incelenmiştir. Çalışmamızın ağırlıklı kısmını oluşturan üçüncü ve son bölümünde ise Türk Bankacılık Sisteminde son yıllarda yaşanan değişimler, değişimlerin nedenleri , tanım ve içerikleri ile yarattığı sonuçlar ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

ABSTRACT

The financial markets have undergone significant changes during the last twenty years by the globalization proves, which started in the 1980s and by the developments that took place by the integration of the international markets to each others that speeded up in the 1990s. Not only the dynamics within the system but also the dynamics outside the system gained significant roles in this change.

The desire of the banks to submit the funds in their possession for use as soon as possible at the beginning of the 1980s has caused the emergence of new monetary means and the management of liquidity gained importance for the banks.

International integration and differentiation in the financial markets has increased competition and thus it has caused diversifications in the means that have caused competition.

The Turkish Banks have also risen to the level where they left aside the former opinion of “the greater the number of branches is, the greater will the amount of deposit collected shall become.” and have started compete by increasing their product range and their level of competition. As a consequence of this development, seeking and finding the right means and services as well as the branches to gain expertise have become one of the most significant duties of the banks.

The changes observed in the Turkish Banking System after 1980 and especially the tendencies that have been adopted in the last years have been investigated in this study. How these tendencies have affected our banking sector, the reasons why these needs have arisen as well as the consequences of these changes have been investigated.

Furthermore, the history and the development of the Turkish Banking Sector has been stated in the first section and the current status of the Turkish Banking system has been investigated in the second section. The third section, which comprises of the main subject of our thesis, is the changes observed in the Turkish Banking System in the last years, the reasons of these changes; their definitions and content have been analyzed and investigated in detail.

GİRİŞ

Tüm dünyada ve ülkemizde Finansal Sistemin en önemli yapı taşı niteliğinde olan bankacılık sektörü, devamlı bir değişim ve gelişim içinde olmuştur. Finansal piyasalarda yaşanan bu değişimin en önemli nedeni olarak, ülkelerin ve ülke ekonomilerinin gitgide birbirine entegre olması ve yatırımcıların yatırım tercihlerinde artık çok daha fazla alternatif üzerinde yoğunlaşması gösterilebilir.

Finansal aracılık sürecinde en önemli rolü üstlenen bankacılık sisteminin genel kabul görmüş temel işlevlerinin; ödeme araçlarının yönetimi, portföy yönetimi, fon transferi ile likidite ve risk paylaşımının saptanması, ödünçlerin izlenmesi ve daha iyi bilgi edinme ve işlem maliyetlerinin azaltılması olduğu söylenebilir. Bu işlevler içinden fon transferi ve aracılık süreci uzun süre bankacılık faaliyetlerinin temelini oluşturmuştur. Bunun yanında diğer bankacılık hizmet ve ürünleri ek hizmetler şeklinde görülmüştür. Oysa bu yapı günümüzde bir değişim sürecine girmiş ve bankalar artık çok ürünlü birer işletme halini almıştır.

Günümüzde yaşanan hızlı değişimin ilk adımları aslında ikinci Dünya Savaşı sonrası teknolojiye gözlenen gelişmelerle beraber olmuştur. Teknolojideki gelişmeler kişilerin fikirlerini hayata geçirecek değişiklikleri yapma fırsatını doğurmuştur. Bu bağlamda bankacılık ve finans sektörü zamanla yeni hizmet ve finansman teknikleri geliştirmiş ancak temel işlevi olan finansal piyasalara aracılık etme ve kredi sağlama fonksiyonunu kaybetmemiştir.

Türk finans sektörü de, dünyada hızla ilerleyen teknolojik gelişmelere ve ürün çeşitlendirmesine karşı kayıtsız kalmamıştır. Özellikle 1980'lerin ikinci yarısından sonra ekonominin dışa açılması ve yeni kambiyo düzenlemeleri ile yapısal bir değişim yaşanmıştır.

Türk Bankacılığı da gerek Avrupa Topluluğuna hazırlık için, gerekse teknolojik gelişme ve piyasaların birbirine entegrasyonu ile artan rekabete uyum sağlamak için, hizmet ve ürünlerinde çeşitlemeye ve farklı finansal hizmet sunma yarışına girmiştir.

Finansal Sistemin en önemli finansal aracılık halkasını oluşturan bankacılıkta son yıllarda yoğun olarak gözlenen bazı eğilimler; menkul kıymetleştirme, finansal yenilik ve teknolojik gelişme, deregülasyon, globalleşme ve uluslararasılaşma eğilimleridir.

Bu çalışma , bankalarımızın çağdaş bankacılık seviyesine ulaşmak, uluslararası bankalarla rekabet edebilir düzeye gelmek, dışa açılmak ve liberizasyon politikalarını uygulamak için ne şekilde bir değişim geçirdiğini incelemektedir.

Çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm Türk Bankacılık Sisteminin tarihsel gelişimini anlatmaktadır. Türk Bankacılık Sisteminin tarihsel gelişimini anlatan bu bölüm de kendi içinde üç bölüme ayrılarak; Türk Bankacılık Sisteminin Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrası değişimini ve gelişimini, ayrıca Yabancı Bankaların Cumhuriyet Öncesi ve sonrası durumunu incelemektedir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise Türk Bankacılık Sisteminin mevcut yapısı incelenmekte ve yıllar içindeki gelişimi sayısal bazda irdelenmektedir. Türk Bankacılık Sisteminin yıllar içindeki şube ve personel sayısındaki gelişme , mali yapısındaki değişimler bu bölümün ana hatlarını oluşturmaktadır.

Çalışmamızın ağırlık kısmını oluşturan üçüncü ve son bölümünde ise çağdaş bankacılıkta son yıllarda gözlenen eğilimler incelenmiştir. Bu eğilimler beş ana başlık altında toplanmıştır. Öncelikle ilk bölümde menkul kıymetleştirme olgusunun tanımı, gelişimi, menkul kıymet yapıları ve türleri ile menkul kıymetleştirme süreci, yarar ve sakıncaları ele alınmıştır. Ayrıca Menkul kıymetleştirmenin Türkiye uygulamasına ve sonuçlarına da yer verilmiştir.

Bu bölüm içerisinde incelenen diğer bir eğilim ise Finansal Yenilik ve teknolojik gelişme eğilimidir. Bu bölümde finansal yenilikleri doğuran nedenler, bankacılıkta finansal yeniliği zorunlu kılan nedenler ve bilgisayar teknolojisindeki yenilikler ve gelişmeler, tüketici kredileri, kredi kartları, Elektronik fon transferleri, uluslararası fon transfer sistemleri gibi bankacılıkta kullanılan yeni teknikler anlatılmıştır.

Çalışmamızın üçüncü ve son bölümün de incelenen diğer eğilimler ise; finansal serbestleşme olarak da nitelendirebileceğimiz deregülasyon eğilimi, dünya pazarlarının entegrasyonunu sağlayan globalleşme eğilimi ve ulusal bankacılığı uluslararası arenalara taşıyıp rekabet gücünü arttıran uluslararasılaşma eğilimi olarak sıralanabilir.

Deregülasyon eğilimine yer verilen bölümde , deregülasyon politikalarındaki hedefler, yasal kısıtlamaların kaldırılması yönündeki çalışmalar ile bankacılık hizmetlerinde bu yöndeki değişimler incelenmiştir.

Yine bu bölümde karşımıza çıkan bir diğer eğilim ise globalleşme eğilimidir. Türkiye’de ve Dünyada globalleşme eğilimini doğuran nedenler ve gelişmeler ile bu eğilimin Türk

bankacılık sektörüne ve finansal piyasalara sağlamış olduğu yararlar bu bölümde incelenen ana başlıklardır. Ayrıca yine yaşanan her değışimin yararlarının yanında birtakım dezavantajları da beraberinde getirdiği unutulmamalıdır. Bu yüzden bu bölümde globalleşme eğiliminin sebep olduğu veya olabileceği bir takım dezavantajlara da yer verilmiştir.

Çalışmamızın son bölümünde incelenen en son eğilim çeşidi ise uluslararasılaşma eğilimidir. Uluslararası bankacılık olgusu ve tanımı ile Türkiye ve Dünya ekonomilerindeki entegrasyonla beraber uluslararası bankacılığın gelişimi de bu bölümde incelenmiştir.

Sözkonusu bölümü, çalışmamızda ele alınarak irdelenen ve incelenen konuların genel bir değerlendirilmesinin yapıldığı sonuç kısmı izlemektedir.

Yerli ve yabancı dilde kaleme alınmış kitap, makale ve diğer kaynaklardan yararlanılarak hazırlanan çalışmamızın son kısmında sözkonusu kaynakların listesine “Yararlanılan Kaynaklar” başlığı altında yer verilmiştir.



BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE BANKACILIĞIN GELİŞİMİ

1.1 BANKA VE BANKACILIK KAVRAMLARI

“Banka” kavramı , Türkçe karşılığı masa , sıra veya tezgah anlamına gelen İtalyanca “Banco” deyiminden kaynaklanmaktadır. Bazı iktisatçılara göre “Banka , para kazanmak için para satan müessesedir.” Diğer bazı iktisatçılara göre de “para ve kredi ticareti yapan veya kredi vermek üzere ödtünç para alan kuruluşlardır.” En gelişmiş tanımı ile banka; “ mevduat kabul eden , bu mevduatı en verimli şekilde çeşitli kredi işlemlerinde kullanmak amacı güden veya kısaca; faaliyetlerinin esas konusu düzenli bir şekilde kredi almak ve kredi vermek olan bir ekonomik kuruluştur.”¹

Yukarıdaki tanımlardan ve daha bir çok tanımdan da anlaşılacağı üzere banka belirli bir tarife gerek duyulan bir müessese olmayıp, Ulusal ekonominin , kalkınmanın ve uluslararası saygınlığın kendisiyle özdeş çok kompleks ve ağır yükümlülükleri altında olan bir yapıya sahip bulunmaktadır. Fert girişimlerinin aynı anda en yapıcı yada yıkıcı düzeye dönüştürüldüğü herkesce bilinen ancak bilinmediği sanılan mükemmel bir organizasyondur.²

1.2 TÜRKİYE'DE BANKACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Türkiye’de bankalar halkın tasarruflarının toplanarak kullanım alanlarına dağıtılmasında önemli bir rol oynayarak finansal sistemin yapı taşı haline gelmişlerdir. Bunda banka dışı finansal araçların gelişmemiş olmasında büyük rolü bulunmaktadır.

Türkiye’de bankacılık sektörünün tarihsel gelişimi yavaş olmuştur. Türkiye’de bankacılık 1840’ların ortalarında başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğun’da 19.yüzyılın ortalarına kadar faaliyette bulunan banka olmamasına rağmen 19.yüzyılın yarısında Batı Avrupa ülkeleriyle olan ekonomik ilişkilerin artmasıyla beraber birçok banka kurulmaya başlanmıştır.

¹ ÜNAY , Vecdi ; *Bankalarca İç Ticaretin ve Sanayiın Finanse Edilmesi Usulleri*, Tıpkı Baskı, İstanbul, Alaş Basım İmalat Sanayi, 1985, s.3

Türkiye’de bankacılığın Tarihsel gelişimi genellikle,

a- Cumhuriyet öncesi dönem ,

b- Cumhuriyet dönemi

olmak üzere iki ana döneme ayrılarak incelenmektedir.

1.2.1 Cumhuriyet Öncesi Dönem

Osmanlı döneminde bankacılık alanındaki gelişmeler ve bankacılığın doğuşu , Batı ülkelerinden tamamen farklı sebeplerden olmuştur. Batı ülkelerinde sanayi devriminin gerçekleşmesi, dış ticaret ve sömürgecilik yoluyla sağlanan servet birikiminin sanayi sektörüne kredi olarak aktarılması, bankacılığın gelişmesine yola açtığı halde ; Osmanlı İmparatorluğu’nda Hazine’nin borç para gereksiniminin karşılanması bankaların kurulmasında başlıca etken olmuştur.³

1.2.1.1 1847 Öncesi

Bu dönemde banka adı altında ilk kurumlar faaliyet göstermeye başlamıştır. Bankaların kurulmasından önce kendi hesaplarına çalışan sarraflar, tefeciler, ve bankerler bulunmaktaydı. Osmanlı İmparatorluğu’nda bankerler ve sarraflar yabancı para alım-satımı, borç para verme ve satın alma işlemleriyle uğraşmaktaydılar.

Sarraflık ve bankerlik azınlıkların yani ermeni , musevi ve levantenlerin elinde bulunmaktaydı. Bu kişiler başka kişilerin paralarını değerlendirmekte, paraları toplamakta, ödemeleri yapmakta ve varlıklı kişiler adına borç para vermekteydiler.

1842 yılında sarraflar tarafından “Anadolu” ve “Rumeli” şirketleri adı altında iki komisyon kurulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu’nun geliri toplanıp hazineye getirildikten sonra bu komisyonlarca dağıtılmaktaydı.

Bu sarraflardan bir kısmına daha sonra “Galata Bankerleri” denilmiştir.⁴

² HATİPOĞLU , Zeyyat; *Türkiye’de Bankacılık*, İstanbul, 1994, s.17

³ AKGÜÇ, Dr. Öztin; *Türkiye’de Bankacılık*, İstanbul, Gerçek Yayınevi, Teknografik Matbaacılık, Kasım 1992, ss.10-11

⁴ AKSOY, Dr.Tamer; *Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye’de Uluslararası Bankacılık*, Ankara, Sermaye Piyasası Kurulu Yayını, No:109, Tisamat Basım Sanayii, Aralık 1997 , s.263

1.2.1.2 1847-1875 Dönemi

Türkiye’de gerçek anlamdaki bankacılığı başlatan Galata Bankerleri, uzun süre Osmanlı devleti ve hazinesini ipotek altına alabilecek ve devlete maliyeti önemli boyutlara ulaşabilecek kurnazca politikalar uygulamışlardır.

İlk olarak 1840’da basılan kağıt paranın değerinin düşmeğe başlaması döviz kurlarını büyük ölçüde etkilemiştir.⁵ Gerçek anlamda ilk banka , o zaman için geçerli olan döviz kurlarını kontrol etmek yani yakın zamanda basılmış olan kağıt paranın değer kaybını önlemek amacıyla, devletinde yardımıyla, J. Alleon ve Theodor Baltazzi adlı iki Galata Bankeri tarafından 1847’de Bank-I Dersaadet (Banque de Constantinople) yada İstanbul Bankası adıyla kurulmuştur. Üç yıl sonra bu banka kapanmıştır. Ancak Devlet, döviz kurunun bir finansal kurum tarafından kontrolünün avantajını görmüştür.

Devlet, Kırım Savaşından sonra 1856 yılında Osmanlı Bankası’nı, karışıklık içinde olan para piyasasını kontrol altına alabilmek amacıyla İngilizler’den gelen bir teklifle merkezi Londra olmak üzere kurmuştur. Osmanlı Bankası iş merkezi İstanbul olmak üzere Osmanlı Devleti’nin her yerinde , Mısır hariç, şubelerini açmıştı. Sermayesi 2 milyon sterline yükselecek olan Osmanlı Bankası başlangıçta mevduat ve senet gibi ticari işlemleri yapmaktaydı. 1863’te Osmanlı Bankası’na banknot basma izni de verilmiştir. Böylece Osmanlı Bankası Devlet Bankası statüsü kazanmıştır. Osmanlı Bankası , devlet bankası görevlerini üstlenmesine rağmen , ticaret bankası faaliyetlerini ve imparatorluk içindeki İngiliz ve Fransız yatırımlarında ki aracılık rolünü de sürdürmekteydi.

Osmanlı Bankası’nın kuruluşunu takip eden yedi yıl içerisinde her zaman borçlu olan Osmanlı Devleti’ne yüksek faizli para bulmak ve döviz alım satımının avantajlarından yararlanmak için birkaç banka daha kurulmuştur. Özellikle yabancı sermayenin kurduğu bu birkaç küçük bankanın amacı bazı Alman ekonomik nüfuzunun gerek ticaret gerek doğrudan yatırım yoluyla işlerini kolaylaştırmaya yönelikti.

Bu dönemde bugün hala faaliyette olan ilk milli tasarruf kurumu Emekli Sandığı 1868’de kurulmuştur. 1863’te Mithat Paşa tarafından kurulan Ziraat Bankası esas fonksiyonuna 1875’ten sonra üçüncü dönemde başlamıştır.

⁵ AKGÜÇ , Öztin; *Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanındaki Gelişmeler*, Ankara, TBB Yayınları, No: 71, Tisa Matbaacılık, 1975, s:6

1.2.1.3 1875-1908 Dönemi

1875’de ödemelerin durmasından Düyun-u Umumiye İdaresinin kuruluşuna kadar olan dönemde finansal durumun iyi olduğu söylenemezdi. 1882’de devletin bazı gelirlerini Devlet’ten alacaklı olanların çıkarlarına uygun şekilde yönetmek üzere, “Düyun-u Umumiye’yi Osmaniye Meclisi İdaresi” adıyla kurulan idare meclisi ile birlikte Osmanlı Devleti’nde yabancı bankalar ve Avrupalı yatırımcılar tekrar yardım yapmaya başlamışlardır. Bu dönemde yabancı ve yerel sermaye ile yeni bankalar kurulmuştur. Ziraat Bankası da bu dönemde 1888 yılında faaliyet göstermeye başlamıştır. Sermaye olarak öşüre yapılan %1’lik ilaveyi alan bankanın çiftçilere borç verip İmparatorluğun tarım üretimini geliştireceği düşünülmüştü. Ancak bankanın fonlarından asıl yararlanan hep devlet olmuş ve amacına ulaşamamıştır. Cumhuriyetin kuruluşuna kadar, bu banka mevduat kabul etmemiş ve tarımın finansmanına katkısı sınırlı düzeyde kalmıştır.

1875’den başlayarak yabancı bankalar: Fransız Kredi Bankası, 1899 yılında Alman –Filistin Bankası, 1900 yılında İngiliz Bankası, 1907 de İngiliz Anglo-Filistin Şirketi, 1904 de Yunan Atina Bankası ve Doğu bankası ülkenin çeşitli yerlerinde şubeler açmışlardır.

Osmanlı Devleti’nde kurulan bu bankaların ticari ve politik iki hedefleri bulunmaktaydı. Bu hedeflerle birkaç yerel banka daha kurulmuştu. En önemlileri Ziraat Bankası, Midilli Bankası ve Selanik Bankası idi. Her türlü bankacılık işlemini, endüstriyel ve ticari yatırımları anonim şirket olarak yapmak için 1888’de Selanik Bankası ve 1891’de Midilli Bankası kurulmuştu. Selanik Bankası Fransız sermayesince desteklenmekteydi.

Bu dönemde Ziraat Bankası’ndan başka kanuna göre yerel olarak kurulmuş bankalarda yabancı sermaye baskındı. Bu yüzden 1875-1908 arası sadece Ziraat Bankası yerel olarak adlandırılmıştır. Bununla beraber o yıllarda Ziraat Bankası diğer yabancı bankalar gibi bir finansal kurum olmaktan çok yatırım kredileri üzerine çalışmaktaydı.

1.2.1.4 1908-1923 Dönemi

Savaş öncesi dönemde bankaların başlıca faaliyeti kamu borçlarını düzenlemek, aracılık etmek ve ülkedeki yabancı yatırımları yönlendirmektir. 1920’lerde ise , tam tersine , bankalar özellikle ticareti finanse etmekte ve birtakım yabancı şirketlerin uzantıları olmaktan çok bağımsız hareket etmekteydiler.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Türkler arasında ekonomik ve finansal anlaşma eğilimi gelişmeye başlamıştır. Bu dönemde İstanbul’da 15 (beşi yabancı sermayeli) Anadolu’da ise

11 banka kurulmuştur. İstanbul bankalarının bütün bankacılık faaliyetlerinde bulunmalarına karşılık, Anadolu Bankaları ihracatta yabancı sermaye hakimiyetiyle rekabet olanakları sağlamaya yönelik yerel tüccar örgütleri niteliğindeydiler.

Yabancı sermaye ile kurulan bankalar şunlardır:

Türkiye Milli Bankası, 1909'da Sir Ernest Cassel öncülüğünde bir İngiliz grubunca kurulmuştu. Amacı Türkiye'deki endüstriyel ve ticari anlaşmalara girmek ve her türlü bankacılık işlemini yapmak, devlet ve belediyelerin kredilerine yardım etmek ve tahvil ihracında aracı olmak idi. Fakat bu banka gelişmemiştir.

Türkiye Ticaret ve Sanayi Bankası 1910'da yabancı ve yerel sermaye ile kurulmuş fakat çok uzun süre faaliyette bulunamadan 1914'de kapanmıştır.

Bu dönemde yerli sermaye ile kurulan diğer bankalar:

1911'de İstanbul Bankası, 1912'de Konya İktisadi Milli Bankası, 1913'de Adapazarı İslam Ticaret Bankası (sonradan Adapazarı Türk Ticaret Bankası olarak değişmiş ve 1937'de Türk Ticaret Bankası adını almıştır.), 1913'de Karaman Milli Bankası, 1914'de Milli Aydın Bankası ve 1917'de Birinci Dünya Savaşının en önemli bankacılık kurumu İtibari Milli bankası (Credit National Ottaman) kurulmuştur. İttihatçıların, milli ekonomi oluşturma teşebbüslerinin en önemlilerinden biri ve savaş içinde banka kurma girişim ve reformlarının en kapsamlısı, Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası'nın kurulması olmuştur.⁶ Bu bankayla milli bir kurumun ne kadar avantajlı olduğu anlaşılmış ve bu yeni Türk Bankasına öncelik tanınmıştı. İtibari Milli Bankası 1927'de Türkiye İş Bankası ile birleşmiş olup adı ile yasal kişiliği artık bulunmamaktadır. Bu banka kurulduktan sonra milli bankacılık hareketi Cumhuriyetin ilanına kadar devam etmiş ve 1917'de İstanbul'da İktisadi Milli Bankası, 1918'de İstanbul'da Ticaret ve İtibari Umumi Bankası , Eskişehir'de Çiftçiler Bankası, 1919'da Adapazarı'nda Adapazarı Emniyet Bankası , 1920'de Konya'da Konya Türk Ticaret Bankası, 1922'de Bor'da Bor Tüccar Bankası kurulmuştur.

⁶ İLKİN, Selim- TEKELİ, İlhan; *Para ve Kredi Sisteminin Oluşumunda Bir Aşama*, T.C.M.B., Ankara. T.C.M.B. Yayını, İkinci Basım, 1997, s. 141

1.2.2 Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet döneminde bankacılık alanında yaşanan gelişmeleri daha iyi anlayabilmek için bu gelişmeleri belirli dönemlere ayırarak incelemek daha sağlıklı olmaktadır. Farklı dönemler de izlenen farklı politikalar ve ekonominin yapısındaki değişiklikler dönemler itibari ile bankacılık sektörünün de gelişimini etkilemiştir.

1.2.2.1 1923-1932 Mahalli (Yerel) Bankalar Dönemi

Bu dönemde bankacılık alanında yaşanan gelişmelerin temelini, ekonomik kalkınmanın ve ulusal çıkarların korunmasının yabancı bankalar aracılığı ile değil, ulusal bankalar aracılığı ile gerçekleştirilebileceği görüşü oluşturmuştur. Bu görüşten hareketle ulusal bir merkez bankasına duyulan gereksinimde ortaya çıkmıştır.

Cumhuriyet ilanında saptanabildiği kadarıyla ülkemizde 22'si ulusal , 13'ü de yabancı olmak üzere 35 banka faaliyette bulunmaktaydı. Banka şube sayısı da, 1924 yılı itibariyle 439 adet civarında bulunmaktaydı. Özellikle II. Meşrutiyet'ten sonra esen ulusalcılık akımları sonucu , çoğu yerel olmak üzere ulusal sermayeli bankalar kurulmuş olmasına karşın, ulusal bankacılık istenen ve gereken ölçüde gelişmemiştir. Bu nedenle kredi piyasası genellikle yabancı egemenliğinde kalmıştır.

1923 yılında mevcut verilere göre 4 milyon (3.897.724) TL dolayında olan tasarruf mevduatının %60'ı ulusal bankalarda, %40'ı ise yabancı bankalarda toplanmıştı. Yabancı bankaların tüm mevduat içindeki paylarının da % 50 dolayında olduğu hesaplanmaktadır.

Türk bankalarının ekonominin kredi gereksinimini karşılayabilecek güçte olmamaları ve ancak çok kısa kredi vermelerine karşılık ; yabancı bankaların Türk tacirlerine daha düşük faizli ve 12 aya kadar vadeli kredi açabilmeleri , dış ticaretin büyük ölçüde yabancı banka kredilerine bağlı olmasına yol açmıştır.⁷

Yabancı bankalar , dış ticaretin finansmanı yanı sıra , daha çok ülkemizde faaliyette bulunan yabancı sermayeli kuruluşları finanse etmekteydiler. Yabancı sermayenin ulaştırma , sanayi,

⁷ AKGÜÇ, Dr. Öztin; *Türkiye'de Bankacılık*, a.g.e., s. 17

ticaret alanında bazı olumlu katkılarının olmasına karşılık, Türkiye'yi siyasal ve ekonomik açıdan önemli zararlara soktuğu o dönemde yaygın kanıdır.⁸

Cumhuriyetin ilk yıllarında kredi yetersizliği ve kredi piyasasının yabancı bankaların elinde olması , çözülmesi gereken temel ekonomik sorunlardan birini oluşturmaktaydı. Ekonominin canlanabilmesi için izlenmesi gereken ekonomi politikası , özel girişimin desteklenmesi ve ulusal bankacılığın geliştirilmesi şeklindeydi.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla sadece bozulmuş yapıya yatırım ihtiyacı değil, aynı zamanda endüstrinin oluşumunu finanse etmek gereği görülmüştü.

Cumhuriyet'in ilk on yılında bankacılık alanındaki başlıca gelişmeler , Ağustos 1924'te İş Bankası'nın faaliyete geçmesi, 1925 Sanayi ve Maadin Bankası'nın kurulması, Ziraat Bankası'nın mali yapısının kuvvetlendirilerek anonim ortaklık haline getirilmesi , 1927'de Emlak ve Eytam Bankası'nın devreye girmesi ve Merkez Bankası'nın kurulması şeklinde özetlenebilir. ⁹ Özel sektörde sermaye olmayışından devletin banka kurması gerekmekte idi. Bu sebeple bu dönemde, birçok yerel banka özellikle yerel tacirlerin kredi ve banka hizmeti gereksinimlerini karşılamak amacıyla kurulmuştur. ¹⁰

1925 yılından sonraki dönemde ise bankaların gelişmeleri ve iktisadi faaliyetlere katılmaları bankalara devlet müdahalesini gerekli hale getirmiştir. Bankaların gelişmesi ile başlayan mevduat hareketini devam ettirmek ve korumak amacıyla , 30 Mayıs 1933 tarih ve 2243 sayılı “Mevduat Koruma Kanunu“ çıkarılmış , kanunda bankaların mevduat kabul edebilmeleri için gerekli şartlar ve mevduat sahiplerinin haklarını koruyan ilgili esaslar belirtilmiştir. ¹¹

1.2.2.2 1933-1944 Devlet Bankalarının Kuruluş Dönemi

Bu dönem devletçilik ve devlet bankalarının kuruluş dönemi olarak adlandırılabilir. Bu dönemin bankacılık açısından en belirgin özelliği, büyük ve önemli devlet bankalarının

⁸ ÖKÇÜN, A.Gündüz; *Türkiye İktisat Kongresi, 1923 İzmir. Haberler, Belgeler, Yorumlar, Heyeti Faale Raporunda Yer Alan Görüşler*, Ankara, 1968, s.68

⁹ BOĞOÇLU, Munise; *1980 Yılı Öncesine Göre Türk Bankacılığında Düzen Değişikliği*, İstanbul, İşletme Yönetimi Yüksek Lisans Tezi, Y.T.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1990, s.13

¹⁰ PARASIZ, İlker; *“Türkiye’de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi”*, 75 Yılda Para’nın Serüveni ,İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Tarih Vakfı Yayınları, Numune Matbaası , Kasım 1998 , s.109

¹¹ DURER, Prof. Dr. Salih; *Türkiye’de Ticaret Bankalarının Sermaye Yapı ve Yeterliliği*, İstanbul, Y.K.B. A.Ş., Bankacılık araştırmaları Dizisi, No. 8, İktisadi Araştırmalar Müdürlüğü, no.8, 1988, s.19

kurulmuş olmasıdır. 1934'te başlatılan Birinci Sanayi Planı'nın yürürlüğe konmasıyla, devlet sermayesiyle yada devlet sermayesinin önderliğinde oluşturulan bu bankalar önemli görevler üstlenmişlerdir. Bu dönemde özel kanunlarla kurulan devlet bankaları şunlardır: Sümerbank (1923), Belediyeler Bankası (İller Bankası,1933), Etibank (1935), Denizbank (1938), Halk Bankası ve Halk Sandıkları.

Bu devlet bankaları ülkede yatırım yapmak ve endüstriyelleşmeyi gerçekleştirme amacıyla kurulmuşlardır. Yukarıda belirtilen bankaların amaçları devlet madenlerini geliştirmek ve tekstil şirketleri kurmaktır.

Cumhuriyetin kuruluşu ve İkinci Dünya Savaşı sonu arasında ülkede önemli miktarda sermaye oluşumu gerçekleşmiştir. Arazi sahipleri, zengin çiftçiler, tüccarlar ve yeni fabrika sahipleri güçlerini bu bankaların oluşumu için birleştirmişler ve 25 yıl içinde bu finans kurumları dikkate değer boyutlara ve statüye ulaşmışlardır.

1.2.2.3 1945-1960 Özel Bankaların Gelişme Dönemi

Bu dönem Türkiye'de özel bankaların geliştiği dönem olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda iş hacminin ve ödemelerin hızla artması, yeni bankalara olan gereksinimi hızlandırmıştır. Gerçekten anılan dönemde, üçü özel kanunlarla olmak üzere, bankalararası birleşmeler dahil olmak üzere 30 adet yeni banka kurulmuştur.¹² Buna bağlı olarak 1944 yılında Yapı ve Kredi Bankası, 1946 yılında Türkiye Garanti Bankası, 1948 yılında Akbank ve Türkiye Kredi Bankası olmak üzere dört banka kurulmuştur.¹³

Özellikle 1950'den sonra özel girişimin ön plana çıkması , özel bankaların gelişmesinde de etkin rol oynamıştır. 1958' de çıkarılan 7129 sayılı Bankalar Kanunu da dönemin ekonomi politikasına uygun olarak hazırlanmıştır. Bu yasayla devlet, bankaları kredi alanında tümüyle serbest bırakmış ve kredilerin sektörler ve kişiler arasında dağılımını ekonomide izlenen amaçlar yönünden kontrol etmeyi ihmal etmiştir.

Yasanın yürürlüğe girmesini izleyen yıllarda serbest rekabet koşullarına doğru gidilmiş ve özellikle 1960' lı yıllarda pek çok küçük banka tasfiye olmuştur. 1960' lı yıllardan sonra Türkiye'de çok şubeli bankacılığa doğru bir gelişim gözlenmiş, 1970'li yılların ortalarında da

¹² AKGÜÇ, Dr. Öztin; *Türkiye'de Bankacılık*, a.g.e., s. 41

¹³ PARASIZ, İlker ; a.g.e., s.110

bankaların yönetimlerinin özel holdinglerce ele geçirildiği gözlenmiştir. 25 Nisan 1985 tarih ve 3182 sayılı kararname ile holding bankacılığına bir sınırlama getirilmiştir.

1945-1960 döneminin tipik özelliği özel bankaların gelişmesi olmakla beraber, yeni tür, örneğin Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası gibi, finansman kurumlarının oluşturulması ve şube bankacılığının yaygınlaşması da bu dönemin diğer karakteristikleri arasında gösterilmektedir.

1944-1960 döneminde , banka sayısındaki artışa paralel olarak şube sayılarında da hızla artış olmuştur. Cumhuriyetin ilanından 1945 yılına kadar banka şube sayısında belirgin bir gelişme görülmezken , hatta 1933-1944 yılları arasında şube sayısında azalma eğilimi gözlenirken, özellikle 1945 sonrası ülkemizde hızlı bir şubeleşme görülmüştür. Dönemin başlangıcı olan 1944 yılında 405 olan şube sayısı, 1959 yılında 1.759'a kadar yükselmiştir. 15 yıllık bir dönemde banka şube sayısı yaklaşık dörde katlanmıştır.¹⁴

1.2.2.4 1961- 1980 Planlı Dönem

Türk Ekonomisinin 1950'li yılların sonunda girdiği bunalım ve durgunluk 1958 istikrar programı , bankacılık kesimi üzerinde etkisini 1960'lı yılların hemen başında göstermiştir. 1960'lı yılların başları, 1930 bunalımından sonra , çok sayıda bankanın faaliyetine son verildiği, tasfiyeye girdiği dönem olmuştur. 1960-1964 yılları arasında 15 bankanın faaliyeti sona erdirilmiş veya tasfiye edilmişlerdir. Kısa sürede çok fazla bankanın faaliyetinin durması veya tasfiye edilmesi sebebi ile 6.12.1960 gün ve 153 sayılı yasa ile tasarruf sahiplerinin haklarını güvence altına almak için T.C. Merkez Bankası nezdinde , bir Bankalar Tasfiye Fonu kurulmuştur. Bankalar Tasfiye fonunun kurulması, mevduatın bir tür sigorta edilmesi anlamına gelmektedir.

Türkiye , 1960'lı yıllarda girdiği bunalım ve durgunluk yıllarından itibaren planlı bir ekonomik kalkınma politikasını benimsemiştir . 1960 sonrası-1980 döneminin bankacılık alanındaki özelliği kalkınma planları ile mali örgütlemeye ve bankaların kaynak kullanımlarına yön verilmesi, ihtisas bankalarına, kalkınma ve yatırım bankalarına önem verilmesi, yeni ticaret bankalarının kurulmasının sınırlandırılması, bu alanda yeni kuruluşlara izin verilmemesi, holding bankacılığının gelişmesi olarak ortaya konabilir.¹⁵

¹⁴ AKGÜÇ, Öztin ; *Türkiye'de Bankacılık*, a.g.e., s. 44

¹⁵ AKGÜÇ, Öztin ; *Türkiye'de Bankacılık*, a.g.e., ss. 52-53

Bu dönem içerisinde , 30 Eylül 1960 tarihinde 91 sayılı yasa ile Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuştur. 91 sayılı yasaya göre , Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) ekonomik ve sosyal hedeflerin belirlenmesinde hükümetlere yardım eden uzun ve kısa dönemli planlar ve programları hazırlayan , bu plan ve programların başarıya ulaşması için gerekli önlemleri saptayan ve hükümetlere öneren bir Anayasa kuruluşu olarak doğmuştur.¹⁶

Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan beşer yıllık kalkınma planları ve yıllık programları, kamu kesimi için emredici, özel kesim için ise yol gösterici bir nitelik taşımaktadır.

1.2.2.5 1980 Sonrası Türk Bankacılığı

1980 sonrasını Türk Bankacılığında serbestleşme ve dışa açılma dönemi olarakta adlandırabiliriz. Planlı Dönemin 1978-1982 Dönemini kapsayan dördüncü 5 yıllık kalkınma planında hedeflenenler ile yaşanan sorunların çözümüne ilişkin geliştirilen stratejilerin uygulanmasında uygun koşulların sağlanamamasından dolayı 1980’li yıllar Türk Bankacılığı açısından diğer dönemlere kıyasla çok farklı koşullar getirmiştir.

Yapısal bozukluklardan dolayı enflasyonun %100’ün üstüne çıktığı ve ekonomik dengenin alt üst olduğu dönem sonunda 24 Ocak 1980 tarihinde istikrar paketi uygulamaya konulmuştur. 24 Ocak kararları da denen, bu istikrar paketi ile sıkı para ve kredi politikası uygulamasına başlanmıştır. Bu politikada ana amaç , paraya “para” olma niteliğini yeniden kazandırmak , böylece ekonomik kararların (üretim, yatırım, tüketim vs.) alınmasında kendisinden beklenen fonksiyonları sağlıklı bir biçimde yerine getirmek olduğundan 8/909 sayılı karar ile 1 temmuz 1980 tarihinden itibaren faiz oranlarının saptanması serbest bırakılmıştır.¹⁷

1980’li yıllar Türk Bankacılığı açısından diğer dönemlere kıyasla çok farklı koşullar içinde bulunmuştur. 1980 yılı Yapısal değişim programının başladığı yıl olarak kabul edilebilir. Bu dönemde serbest piyasa ekonomisine geçilmiş, faiz oranları serbest bırakılmış, dış ticarete serbesti ve dışa açılma politikaları yaygınlaşmış, serbest kur politikası, rekabetçi yaklaşım,

¹⁶ ÇİVİ, Halil; *Türkiye’de Bankacılık* , Ankara, Fon Matbaası, 1985, s.108

¹⁷ ÇİVİ, Halil; a.g.e., s.120

kamunun ekonomideki payının küçülmesi, vergi reformu, mali piyasaların büyütülmesi ve derinleştirilmesi gibi konularda çalışılmıştır.¹⁸

1 Temmuz 1980'den itibaren faiz oranlarının serbest bırakılmasıyla mevduat ve kredi faizleri hızla yükselmeye başlamış, banker kuruluşlarının çoğalması ve kendilerine para yatıranlara yüksek gelir sağlamaları bankaların da rekabete katılarak faiz yükseltmelerine sebep olmuştur.

Sermaye Piyasası Kanunu'nun çıkarılması , İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın yeniden canlandırılması , finansman bonosu, mevduat sertifikası, tahvil alım-satımı, repo işlemleri, pay senedi gibi finansal araçların hızla gelişmesi, bankaların düşük maliyetli fon olanaklarını ortadan kaldırmıştır. Tasarruf sahiplerinin seçeneklerinin artması finansal piyasalarda bankaların paylarını azaltıcı etki yapmıştır.¹⁹

1980 Sonrası döneminin belirgin özellikleri şöyle belirtilebilir;

- Faizlerin serbestleştirilmesi ile mevduata pozitif (enflasyon oranının üzerinde) faiz ödenmeye başlanmıştır. Faizlerin serbest bırakılması ile mevduat faizleri ve buna bağlı olarak banka kredi faizleri de hızla artmıştır. 1982 ve 1983 yıllarında yaşanan banker bunalımı ile beraber mevduat faizlerinin belirlenmesi konusundaki serbesti 01.01.1983 tarihinde kaldırılmıştır. Ancak 1987 yılı ortalarında yeniden mevduatta faiz serbestisine dönülmüş, 1989 yılında bankalararası faiz yarışının kızışması üzerine T.C. Merkez Bankası üst sınır getirme gereği duymuştur. Gerekli yasal ve kurumsal yapıdaki eksiklikler , faiz serbestisi ile mevduat sertifikasının bankerler tarafından ikinci el piyasada kullanılması nedeni ile çıkan bankerler krizi sonrasında 1981 tarihinde Sermaye Piyasası Kanunu* (SPK) çıkarılmış ve bu kapsamda yürütülen çalışmaların önemli bir aşaması olarak Ocak 1986'da İstanbul Menkul Kıymetler Borsası yeniden örgütlenerek faaliyete geçmiştir.²⁰
- Yabancı bankaların kurulmasına veya Türkiye'de şube açmalarına elverişli ortam yaratılmaya çalışılmıştır. 1929 Dünya ekonomik bunalımı ve Türkiye'de gelişmiş olan

¹⁸KESKİN, Dr Ekrem; *Türkiye Ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemindeki Gelişmeler, 1980-1998*, İstanbul, Tusiad Ekonomik Mali İşler Komisyonu Üyelerine Yapılan Sunum, 1999

¹⁹ PARASIZ, İlker ; a.g.e., s.112

*Çalışmamızın bundan sonraki bölümlerinde Sermaye Piyasası Kurulu kısaca SPK olarak adlandırılacaktır.

²⁰ AKSOY, Dr. Tamer; a.g.e., s.274

ulusal bankacılık akımları nedeni ile azalmış olan yabancı banka sayıları 1980 yılından sonra artmaya başlamıştır.

- Yeni ticaret bankalarının kurulmasına izin verilmeye başlanmıştır. Bundan önceki dönemlerde uygulanan kalkınma planlarında daha çok ihtisas bankalarının kurulmasına öncelik verilmiştir. Ancak 1980 sonrası yeni ticaret bankalarının da kurulmasına izin verilmeye başlanmıştır. Bu dönemde sekizi yabancı olmak üzere ondokuz adet yeni ticaret bankası kurulmuştur.
- Türk Bankacılığı dışa açılmaya başlamıştır. Yabancı bankalar Türkiye’de şube açmaya yada Türkiye’de kurulmaya başlanmış , ulusal bankalarda yabancı ülkelerde şubeler , temsilcilikler açma, yurtdışında banka kurma yada sermayesine katılma çabası içinde olmuşlardır.
- Bu dönemde Türk bankacılığında batık ve/veya donuk krediler sorunuda ağırlaşmaya başlamıştır. Firmaların özellikle 1980 yılından sonra işletme sermayesi gereksinimlerinin yükselmesi, kaynak maliyetlerinin artması, mali yapıları zaten bozuk olan bir çok firmanın aldıkları kredileri ödeyememesine sebep olmuştur.²¹
- Ekonomide döviz talebini mali sisteme çekmeye yönelik liberalizasyon tedbirlerinin ilk ayağı olarak , bankalara döviz pozisyonu tutma serbestisine ve kambiyo işlemlerine ilişkin yasal düzenlemeler haziran 1982 tarihinde yapılmıştır. Aralık 1983 yılında Türk Parasının Kıymetini Koruma (TPKK) hakkında 28 sayılı kararın yürürlüğe girmesi ile bankalara TCMB tarafından günlük kurun alt ve üst sınırları içinde kalınması koşulu ile serbestçe döviz alım satımı yapabilme olanağı getirilmiştir.
- Bankaların kaynak yapılarında değişme gözlenmiştir. 28 sayılı karar ile Vadeli veya Vadesiz Döviz Tevdiat Hesabı (DTH)* ve döviz kredisi açılabilmesi serbestisi tanınmıştır. 1980 öncesi ticaret bankalarının ana kaynağı TL mevduat iken 1980 sonrasında döviz tevdiat hesaplarında hızlı artış gözlenmeye başlanmıştır. 1984 yılı sonrasında DTH’ları hızlı bir artış ile toplam mevduatın yüzde 30’unu aşmıştır. Bu yıllarda DTH, yaşanan para ikamesi olgusu çerçevesinde önemli rakamlara ulaşmıştır. Bankacılık sisteminde kaynakların daha etkin kullanımını sağlamak amacıyla 2 Nisan

²¹ AKGÜÇ, Öztin; *Türkiye’de Bankacılık*, a.g.e., ss.75-77

*Çalışmamızın bundan sonraki bölümlerinde Döviz Tevdiat Hesabı kısaca DTH olarak adlandırılacaktır.

1986'da T.C. Merkez Bankası nezdinde Bankalararası Para Piyasası Kurulmuştur. Sistem elindeki kullanılmamış nakit fazlası olan bankalardan nakit gereksinimi olan bankalara borç vererek kendilerine gelir sağlama olanağı sağlamıştır. Bankalararası para piyasasının (İNTERBANK) kurulması, alınan döviz kredileri, repo işlemleri, varlığa dayalı menkul kıymetler çıkarılması gibi araçlarla bankalar mevduat dışı kaynak yaratma çabası içine girmişlerdir. Eylül 1988'de Döviz ve Efektif Piyasası ile Nisan 1989'da Döviz Karşılığı Altın Piyasası da TCMB bünyesinde faaliyete başlamıştır.

- Ağustos 1989 tarihi , Türk mali sistemi için bir dönüm noktası olmuştur. Bu tarihte , Türk Parasının Kıymetini Koruma (TPKK) Hakkındaki 32 sayılı karar yayımlanarak , yürürlüğe girmiştir. Bu kararla Türk Parasında **Tam Konvertibilite**'ye geçişin ilk adımları atılmıştır. Kambiyo rejiminde serbestlik artırılmış ve ekonomide Dolarizasyon Süreci yaşanmaya başlanmış, DTH belirginlik kazanmıştır.
- Bankacılıkta mekanizasyon ve otomasyonun artması ve elektronik bankacılığa geçişin ilk adımları atılmıştır. Elektronik ve bilgisayar alanında yaşanan hızlı teknolojik gelişmeler sonucunda bilgilenme ve haberleşme maliyetlerinin düşmesiyle rekabet ortamı artmıştır. Teknolojik gelişmelerin yanısıra bireysel bankacılık alanındaki kar potansiyeli yüksek Otomatik vezne makinaları (ATM), tüketici kredileri ve kredi kartları gibi yeni ürün ve hizmetleri tüketicilere sunmaya başlamışlardır. Elektronik fon transferleri yaygınlaşmış ve banka şubelerinin yerlerini otomatik vezne makinaları (ATM) almaya başlamıştır. Bu dönemde rekabet edebilmek için yeni finansal ürünlerin geliştirilmesine gerek duyulmuştur.
- Az şubeli toptancı bankacılık yapan banka sayısı artmıştır. Bunda yabancı bankaların ve yeni kurulan şube ağı olmayan bankaların rolü büyük olmuştur.
- Bankalar bünyelerinde yatırım fonları kurmaya başlamışlardır.

Kısaca özetlemek gerekirse 1980 sonrası Türk Bankacılığı büyük bir değişim süreci içine girmiştir. Uzun yıllar Merkez Bankası ve Yatırım Bankaları da dahil olmak üzere 44 olarak tutulan banka sayısı 1990'lı yıllarda 70'leri aşmıştır. Bu durum bankalararası rekabeti artırıcı etki yapmış ve banka sayısı gittikçe artmaya başlamıştır. Ancak aynı dönemde bankaların özelleştirilmesi de gündeme gelmiş ve Sümerbank'ın bankacılık bölümü faaliyetini 1993 yılında durdurmuştur. Son yıllarda bankacılıkta güven ve istikrar sağlamak adına rekabeti azaltmak ve az sayıda banka ile yetinmek gibi bir strateji izlenmektedir. Yaşanan ekonomik

kriz ve daha sonra alınan 5 Nisan 1994 kararları sonucu özellikle döviz borcu yüksek olan bankalardan Marmara Bank ,TYT Bank ve Impex Bank'ın faaliyetleri durdurulmuştur.²²

Bankalar Kanunu'nda değişiklik yapılarak , bankaların nakdi ve gayri nakdi kredilerinin öz kaynaklarının yirmi katını geçemeyeceği hükmü getirilmiştir.

Bu dönemdeki gelişmeler çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır ve çalışmamızın bundan sonraki bölümlerinde ayrıntılı olarak ele alınarak incelenmeye çalışılacaktır.

1.3 TÜRKİYE'DE YABANCI BANKACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Yukarıda anlatılmış olan Türk Bankacılığının tarihsel gelişimine bakıldığında Cumhuriyet öncesi dönemde hemen hemen Türk Bankacılığının olmadığı ve Türk Bankacılığının Cumhuriyet dönemi ile birlikte gelişmeye başladığı görülmektedir. Yabancı bankaların Türk bankacılığının gelişiminde önemli bir rolü olmuştur. Cumhuriyet öncesi dönemde yabancı bankalar Türk bankalarının yerini almış , cumhuriyet sonrası dönemde de Türk bankaları ile birer rakip olarak rekabetin düzeyini arttırmıştır.

Türkiye'de yabancı bankacılığın tarihsel gelişimini iki bölümde incelemek uygun olacaktır.

1.3.1 Cumhuriyet Öncesi Dönem Yabancı Bankacılık

Osmanlı Devleti döneminde Türkler, ticaretle pek fazla uğraşmamaktaydı. Özellikle ödünç para verme işlemi ve faiz mekanizmasına hem milli gururdan hem de dini nedenlerden dolayı ilgi duymamışlardır. Bu sebeple bankacılık faaliyetleri bu dönemlerde Türklerin dışındaki azınlık gruplarınca yürütülmüştür. Osmanlı İmparatorluğu devrinde kısmen de olsa bankacılık işlemlerine benzer faaliyetler, önceleri sarraf daha sonra Galata bankerleri tarafından yapılmıştır. Sarraflık ve bankerlik azınlıkların kontrolünde olduğundan , bankacılık faaliyetleri de yabancı bankalarla başlamıştır. Galata bankerleri uzun süre Osmanlı Devleti ve hazinesini ipotek altına alabilecek ve Devlete maliyeti yüksek politikalar uygulamışlardır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun borç batağında olması ve yeniden borçlanamaması gibi olumsuzlukları gidermek için 1881 yılında Düyun-u Umumiye İdaresinin kurulmasına karar verilmiştir. Buradaki amaç Osmanlı Devleti açısından dış borçlanmayı kolay hale getirmek ve özellikle borç para teminine aracı olmaktır. Ancak pratikte böyle olmamıştır. Avrupa

²² PARASIZ, İlker ; a.g.e., s.113

devletleri , Düyun-u Umumiye İdaresine kendi temsilcileri gibi bakmışlar ve bir süre sonra bu idare alacaklıların lehine işleyen bir mekanizma haline gelmiştir. Osmanlı ve Avrupalı 5000 kişilik bir personelle bu İdare kısa sürede maliye üzerinde denetim kurmaya başlamıştır.²³

Bu dönem içinde bir çok yabancı sermayeli banka kurulmuştur. Bunlardan bazıları şunlardır;

- Credit Lyonnais: İzmir, Yafa ve Kudüs'te kurulmuştur.
- Alman- Filistin Bankası: Şam, Beyrut, Hayfa, Yafa, ve Kudüs'te kurulmuştur.
- İngiliz-Filistin Bankası kurulmuştur.
- Almanların Deutche Orient Bank dedikleri bankalar bunlara örnek olarak gösterilebilir.²⁴

Bu dönemde kurulan yabancı bankaların kuruluş nedenleri ekonomik olduğu kadar siyasi bir nitelikte taşımaktaydı. Bu kuruluşların bir kısmının amacı Osmanlı topraklarını bölmeye yönelikti.

1863 yılında Fransız sermayedarların girişimi ile kurulan Bank-I Osmanii Şahane (Osmanlı Bankası) ülkede banknot ihraç hak ve yetkisini almıştır. Böylece varlığını ve sömürüsünü uzun yıllar sürdürecektir. Özde borçlanma bankacılığı özelliğinde olan yabancı bankalar dönemi başlamıştır.

Bu dönemde kurulan yabancı bankalar büyük ölçekli ve uzun vadeli yatırımlar yapmamışlardır. Ne para ve sermaye piyasalarının gelişimine ne de sanayi , ticaret, tarım gibi işletmelerin finansmanı ile uğraşmışlardır. Kısa zamanlı spekulatif faaliyetlerle aşırı karlar sağlayarak , Osmanlı Devleti'nin tasarruflarını gereksiz şekilde eritilmesine neden olmuşlardır. Bu bankalar Osmanlı Devleti sınırları içinde daha çok yabancı firmaları ve kendi ülkelerinin iş adamlarını finanse etmişlerdir.

Yabancı bir bankanın uzun süre Merkez Bankası görevi görmesi , yabancı bankacılığın Türkiye ekonomisi açısından önemini daha da iyi vurgulamaktadır. Osmanlı döneminde kurulan ulusal banka sayısı az miktarda kalmıştır. Bunlarında kuruluşu 1863 ve sonraki yıllara dayanmaktadır.

²³ İLKİN, Selim- TEKELİ, İlhan; a.g.e., s.96

²⁴ AKSOY, Tamer; a.g.e., ss.262-264

II. Meşrutiyetten sonra hız kazanan ulusal bankacılık akımı sonucu ulusal bir banka sisteminin önemi anlaşılmıştır. Bu dönemde, küçük ölçekli ulusal bankaların sistem içindeki payı %35 iken yabancı bankaların ve şubelerinin sistem içindeki payı %65 civarında olduğu söylenebilir.

Bütün bu açıklamalardan görülmektedir ki Osmanlı devletinde bankacılık yabancı bankalarla başlamıştır. Ancak siyasi ve ticari bir takım emelleri olan bu yabancı bankalar Osmanlı Devletini kargaşa içine götürmüş ve ulusal bir bankacılık sisteminin zorunluluğunu gündeme getirmiştir.

1.3.2 Cumhuriyet Döneminde Yabancı Bankacılık

Cumhuriyet döneminde yabancı bankacılığın gelişimini 1980 öncesi ve 1980 sonrası olarak ele almakta fayda vardır. Çünkü 1980 öncesi bankacılıkta dışa kapalı bir ekonomik politika yürütülmüşken 1980 sonrasında dışa dönük ve uluslararası finans sektörü ile entegrasyon içinde olmayı hedefleyen bir politika izlenmiştir.

1.3.2.1 1980 Öncesi Dönemde Yabancı Bankacılık

Cumhuriyetin ilk yıllarında ulusal bankacılığın gelişimi ve dünyada yaşanan ekonomik buhran gibi sebeplerden dolayı yabancı banka sayılarında bir azalış olmuştur. Ulusal bankacılık akımının da etkisiyle sistemdeki ulusal ve yabancı banka sayılarında bir denge oluşmuştur. Ancak yine de dış ticaretin finansmanı ağırlıklı olarak yabancı bankaların elinde kalmıştır.

Cumhuriyetin kurulması ile beraber ulusal bankacılık dönemi başlamış ve yabancı banka sayılarını hızla azalmaya başlamıştır. Daha önceki dönemlerde kurulan bazı yabancı bankalar piyasadan çekilmek durumunda kalmışlardır. Bu dönem yabancı bankalar açısından istikrarsız bir dönem olması ile beraber, bu dönemde benimsenen dışa kapalı ekonomik yapının bir sonucu olarak ulusal bankacılığımızda kendi kabuğu içinde gelişmeye çalışmıştır.

Planlı kalkınma dönemi boyunca uygulanan caydırıcı ve engelleyici politikalar ve iktisadi açıdan benimsenen dışa kapalı bir gelişme modeli sebebi ile 1960'lı yıllarda yabancı bankaların Türkiye'ye yönelmesi teşvik edilememiştir.

Kısaca , 1980'li yıllara kadar yabancı bankalar faaliyetlerini küçük boyutlu temsilcilikler ve indirekt bağlantılar ile devam ettirmişler ve giderek sayılarını azaltmışlardır.

Bu dönemde temsilcilik düzeyinde faaliyette bulunan bankalar; Deutsche Bank A.G, Citibank, American Express, Dresdner Bank, Banca Commerciale İtalyana'dır.²⁵

Bu dönemde Türkiye'deki uluslararası bankacılık faaliyetlerinin büyük ölçüde dolaylı bağlantılarla ve küçük ölçeklerde yürütüldüğü söylenebilir. Bunun nedeni , yabancı bankaların şube açma ve diğer taleplerine hukuki yönden olumsuz yaklaşılması olduğu kadar , söz konusu bankaların Türk ekonomisinin üretim-tüketim potansiyelini değişik nedenlerden dolayı (politik, bilgi yetersizliği vs.) gerektiği şekilde değerlendirememelerine bağlanabilir.²⁶

1.3.2.2 1980 Sonrası Dönemde Yabancı Bankacılık

Bu dönem para, kredi ve bankacılık sisteminde önemli değişmelerin ve dışa açılma politikalarının benimsendiği bir dönem olmuştur. 1980 sonrasında yaşanan yapısal değişimler bankacılık sektöründe önemli ölçüde etkilemiştir.

24 Ocak 1980 kararları ile , hem iktisadi hem de hukuki açıdan dışarıya açılma felsefesinin benimsenmesi yanında, Türkiye'nin bu dönemden sonra gösterdiği gelişmelerin yabancı bankalar açısından karlı bir faaliyet alanı olarak ortaya çıkışı, yabancı bankaların şube açmalarına veya şube açma taleplerinin yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bu dönemde , değişik ülkelere ait finansman kuruluşlarının Türkiye'de şube açma yolu ile doğrudan faaliyette bulunmayı tercih ettikleri görülmüştür. Bankacılık sektörü Türkiye'nin dış dünya ile entegrasyonunda en önemli sektör haline gelmiştir.²⁷

Türkiye'nin bu dönemde uygulamaya başladığı dışa açılma politikaları ve mali liberalizasyon süreci sonucunda yabancı bankalar açısından da Türkiye cazip bir pazar halini almıştır.

Bu dönemde uygulanan programın ana hedefi; ekonomik faaliyetleri piyasa mekanizmalarına dayandırmak ve ekonomiye dış rekabet gücü kazandırarak , sanayileşmiş Batı ülkeleri ile bütünleşmek olarak özetlenebilir.

Bankalar bu yapısal değişime uyum sağlama çabasına girmişler ve ulusal finansal piyasalar ile bütünleşme artmaya başlamıştır. Ayrıca bu dönemde uluslararası serbest sermaye içinde alternatif piyasalar gelişmiştir.

²⁵ AKSOY, Dr.Tamer; a.g.e., ss.269-272

²⁶ EKREN, Dr. Nazım; *Uluslararası Bankacılık ve Türkiye Örneği*, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Yayın no: 282, Tisa Matbaacılık, 1986, ss.181-182

Bu dönemde yabancı bankaların Türkiye'ye gelmesini engelleyen yada zorlaştıran engeller kaldırılmaya yada hafifletilmeye çalışılmıştır. Yabancı bankaların ülkeye gelişlerini zorlaştıran mevzuatın içeriği, 1980'deki ekonomik yaklaşımla beraber yabancı sermaye için hafifletilmeye başlanmıştır. Yabancı sermaye konusundaki kısıtlayıcı hükümlerin azaltılmasına paralel olarak , yabancı sermaye de artmıştır.

24 Ocak 1980 tarihinde Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesinde yabancı bankaların şube açabilecekleri açıkça belirtilmiştir. Bu düzenleme ile 1980'li yıllarda Yabancı sermayeyi Teşvik Kanunu ile yabancı bankaların Türkiye'de şube açmalarına ve faaliyet göstermelerine izin verilmiştir.

Yabancı bankaların ülkemize gelmesi Türk bankacılık sisteminin gelişimi açısından da faydalı olmuştur. Bu bankalar kendilerine göre daha küçük ölçekli olan Türk bankalarına örnek olmuşlardır. Ulusal bankaların modernizasyonu , otomasyonun gelişmesi ve yaygınlaşması, hizmetlerin hem ulusal hem de uluslararası düzeyde çeşitlenmesi , çalışanların eğitilmesi konularında Türk bankalarına örnek teşkil etmişlerdir. Bu sayede getirdikleri know-how ile Türk Bankacılık Sisteminin atılım yapmasına ve rekabet düzeyinin yükselmesine bir nevi ön ayak olmuşlardır.

²⁷ EKREN, Dr. Nazım; a.g.e.,s.183

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN YAPISI VE ÖZELLİKLERİ

2.1 BANKA VE BANKACILIK SİSTEMİ

İktisadi anlamda piyasa, alıcı ve satıcıların birbirleriyle karşılıklı iletişim içinde oldukları ve mübadelenin meydana geldiği yer olarak tanımlanmaktadır. Bir ülkede fon kullananlar ile fon arz edenler arasında fon akımlarını düzenleyen kurumlar, akımı sağlayan araç ve gereçler ile bunları düzenleyen hukuki ve idari kurallardan oluşan yapı kastedilmektedir.²⁸

Bankalar, ekonomilerde fon arz eden birimler ile fon talep eden birimler arasında aracılık eden kurumlar olarak tanımlanabilir. Bankalar çeşitli tür ve vadelerdeki fonları ihtiyaçlara göre transformasyona tabi tutarak ekonominin emrine vermektedirler. Bu nedenle ekonomilerin istikrar içinde çalışmasının ve gelişmesinin banka sistemlerinin etkin çalışmasına bağlı olduğu söylenebilir.

Bir ülkenin bankacılık sistemi çeşitli alanlarda faaliyet gösteren bankalardan ve bankaların , değişik ekonomik kurumlar, toplum ve kendi aralarındaki ilişkilerden oluşan bir düzendir. Bu sistem doğal olarak , o ülkenin ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyi , genel ekonomi politikası , bankacılık mevzuatı, diğer yasaların banka işletmeciliğini ilgilendiren kısımları , Merkez Bankası'nın denetleme ve yönlendirme politikası, işletmecilik alanındaki geçerli örf ve gelenekler, kredi ihtiyacı, halkın alışkanlıkları, tasarruf gücü ve maliye politikası gibi çeşitli etkenleri kapsamaktadır. Bu nedenle herhangi bir ülkenin bankacılık sistemi incelenirken bu etkenlerin tamamının etkilerinin dikkate alınması zorunludur.²⁹

Ülkemiz ekonomik yapısı « karma ekonomi » düzenindedir. Özel kuruluşlar ile kamu kuruluşları aynı ekonomik düzen içerisinde ve birlikte ülke kalkınmasına katkıda bulunmaktadır. Nitekim , bankacılık alanında da ikili ilişkiyi görmek mümkündür. Türk

²⁸ AKSOY, Dr. Tamer; a.g.e. , s.8

²⁹ DURER, Prof.Salih; a.g.e., s.30

Bankacılık Sistemi , merkezinde bir ana banka olarak T .C . Merkez Bankası'nın bulunduğu , Karma ekonomi düzeni içinde ve bu düzene paralel yapıya sahip bir sistemdir.³⁰

Ödeme araçlarının yönetimi ve para yaratımı bankalar arasında sağlam bir güven ilişkisini gerektirir. Bu güven Merkez Bankası şemsiyesi altında sağlanarak , borç ve alacakların dolaşımı ve takası ile sistemin sağlıklı bir şekilde işleyişi garanti edilmektedir.

2.2 TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN GENEL YAPISI

Türk Bankacılık Sistemi , sistemde çok sayıda banka bulunmasına karşın, bunlardan ancak bir kaçının piyasayı etkileyecek büyüklükte olduğu , piyasaya giriş ve çıkışların önemli ölçüde kısıtlandığı ve fiyat dışı rekabetin var olduğu oligopolistik bir yapıya sahiptir.³¹

Bankacılık sistemlerinde piyasa yapısının önemi , ekonominin diğer faaliyet alanlarında olduğu gibi, piyasa yapıları ile üretimin etkinliği ve kaynakların optimum dağılımı arasındaki yoğun ilişkiden kaynaklanmaktadır.

Piyanın yapısı piyasada varolan rekabetin derecesini, rekabetin derecesi ise üretim etkinliğini , ürünler ve hizmetler için talep edilecek fiyat düzeylerini ve kaynakların dağılımını belirlemektedir.³²

Türk bankacılık sisteminde tam rekabet ve tekel piyasalarından söz etmek mümkün değildir. Piyasanın başlıca özelliklerine aşağıda değinilmektedir;

- Türk bankacılık sistemi, merkezinde bir ana banka olarak T.C. Merkez Bankası'nın bulunduğu, özel kuruluşlar ile kamu kuruluşlarının aynı ekonomik düzen içerisinde bulunduğu karma ekonomi düzenine sahip, bir yapıda bulunmaktadır.
- Türk bankacılık sistemi , mevduat bankacılığı ağırlıklı bir yapıda gelişme göstermiştir.
- Türk bankacılık sistemi çok şubeli bir yapıya sahip bulunmaktadır. Ancak piyasada az sayıda banka hakimiyeti bulunmaktadır. 2000 yılı itibari ile Aktif toplamının, toplam mevduatın, kullandırılan kredilerin % 45-% 50' sine beş banka sahip bulunmaktadır.

³⁰ PİROĞLU , M.Sedat; *Ülkemizde Bankacılığın Bünyesel Yapısı ve Ticaret Bankalarında Kredi Maliyetlerini Saptama Yöntemleri*, İstanbul, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İ.Ü.İktisat Fakültesi, Tarihi belirtilmemiş, s.28

³¹ URGANCI, Hikmet; *Para ve Banka* , Adana, Önder Matbaası, 1982, s.115

³² ABAÇ, Selçuk; *« Türk Banka Sistemi'nin Yapısı »*, İstanbul, İ.Ü.İktisat Fakültesi, *Bankacılık Araştırma Merkezi Yayını*, 1983, s.45

Sektördeki en büyük on bankanın ise sektör aktif payı, mevduat payı, kredi payı %65-%70' lere ulaşmaktadır. Yoğunlaşma oranının yüksek olması nedeniyle az sayıdaki banka sektörde belirleyici konumda yer almaktadır.

- Türk bankacılık sisteminde piyasa yapısı oligopolistik bir piyasanın özelliklerini göstermektedir.
- Türk bankacılık sisteminde genelde piyasayı kamusal sermayeli bankalar yönlendirmektedir. Sektörün en büyük bankaları arasında yer alan kamu bankaları da rekabeti bozmakta ve oluşturdukları görev zararları nedeniyle bütçeye önemli yükler getirmekte, fon kullanımında etkinlik azalmaktadır. Devlet güvencesi altında kolay fon elde etmeleri nedeniyle de rekabeti olumsuz yönde etkilemektedirler.
- Piyasaya giriş ve çıkışlar kısıtlanmıştır; sistemde çok sayıda banka bulunmasına karşılık, firmaların piyasaya giriş ve çıkışları kısıtlı olmaktadır. İlk kısıtlama nedeni yasal temellere dayanmaktadır. Banka firmalarının kuruluşu ülkemizde kamu yönetimince çeşitli yasal tedbirlerle denetim altına alınmıştır. Diğer bir kısıtlama nedeni ise mali güçlüklerden kaynaklanmaktadır. Bankaların kurulması ve faaliyetlerini sürdürebilmeleri için yasalar birtakım asgari sermaye miktarı öngörmektedir. Bankaların faaliyetlerini daha çok yabancı kaynaklarla sürdürmelerine karşın bir banka işletmesinin kuruluşu için gerekli asgari sermaye miktarı önemli boyutlara ulaşabilmektedir.³³ Üçüncü kısıtlamanın nedeni ise piyasada daha önce faaliyet göstermeleri nedeniyle ile tutunmuş firmaların varlığı ve bu firmaların yaygın reklam faaliyetleri ile yeni firmaların piyasaya girişlerini engelleyici çabaları oluşturmaktadır.
- Piyasada fiyat dışı rekabet vardır. Türk bankacılık sisteminde yer alan bankaların mevduat toplama , kredi dağıtma vb. hizmetlerinin tümü aynı niteliğe sahiptir . Bu anlamda piyasada üretilen ürün ve hizmetler homojendir. Ancak bir ürünün temelde aynı olmasına karşılık çeşitli yöntemlerle farklılaştırılması söz konusudur.
- Türk bankacılık sisteminde özel bankaların arasında holding bankacılığı yönünde bir yapılanma anlayışının giderek belirginlik kazandığı görülmektedir.³⁴ Grup bankacılığı,

³³ KARACAN, Ali İhsan ; « *Türk Bankacılığında Rekabet ve Piyasa Modeli Üzerine* », *Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, Cilt:13, Sayı:6, 1977, s.58-59

³⁴ TUNAY, K.Batu - UZUNER, Mustafa T. – YİĞİT,Adnan; *Türkiye'de Kamu Bankacılığı ve Sektör Üzerindeki Etkileri*, Ankara, Ekonomik Araştırmalar Merkezi, Gri Matbaacılık, Aralık 1997 , s:59

fonların verimli ve rasyonel kullanımını engellemekte, aktif kalitesini bozmakta, birleşme eğilimini olumsuz yönde etkilemektedir.

- Bunun yanında kurum ve bankacılık ürün ve hizmetleri açısından sektörün sığ bir yapıya sahip olması sektörde volatilitiyi artırmaktadır.
- Uluslararası büyüklükler dikkate alındığında, Türk bankalarının ölçekleri de nispeten küçüktür, bu nedenle de rekabet gücü oldukça zayıf kalmaktadır .

Kısaca özetlemek gerekirse ; Türk Bankacılık Sistemin’de piyasa yapısı: firma sayısının ikiden çok, ancak bunlardan üç beş adedinin piyasayı etkileyebilecek büyüklükte olduğu , piyasaya giriş – çıkışların büyük ölçüde kısıtlandığı ve fiyat dışı rekabetin olduğu bir modeldir. Bu özellikler ise , tümüyle olmasa bile eksik rekabetin “oligopolist” biçimine ait özelliklerdir.³⁵

Türkiye’de bankalar noksan rekabet piyasası koşullarında çalışmaktadırlar. Piyasa noksan rekabet türlerinden monopollü rekabet özelliği taşısa da oligopolistik yapıya daha fazla yakınlık göstermektedir.

2.3 2000’Lİ YILLARDA TÜRKİYE’DE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN YAPISI VE SEKTÖRE İLİŞKİN GÖSTERGELER

2000 yılına girilirken, ekonomik performansı etkileyen kararlara ek olarak, bankacılık sistemini doğrudan ilgilendiren çok önemli kararlar alınmış ve düzenlemeler yapılmıştır. 1999 Haziran ayında yapılan değişikliklerin ardından, Bankalar Kanunu’nda Aralık ayında ikinci kez önemli değişiklikler yapılmıştır. Yeni düzenlemeler ile bankacılık mevzuatı uluslararası düzenlemelere, tavsiyelere ve özellikle Avrupa Birliği direktiflerine önemli ölçüde yaklaştırılmıştır. Bankaların denetiminde ve denetim sonuçlarının alınmasında etkinliğin artırılmasına yönelik düzenlemeler yanında, bir bankanın kurulması ve şube açma şartlarını ağırlaştıran düzenlemeler getirilmiştir.

Özel sermayeli bankalar ile kamu sermayeli bankalar arasında rekabet eşitliğini bozan düzenlemeler kaldırılmıştır. Kredi tanımı Avrupa Birliği düzenlemelerine son derece

³⁵ARTUN, Tuncay; *İşlevi, Gelişimi, Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye’de Bankacılık*, İstanbul, Tekin Yayınevi, 1980, s.59

yaklaşmış, büyük kredi tanımı getirilmiş, dolaylı kredi ilişkisi yeniden düzenlenmiş ve kredi özkaynak ilişkisi daraltılmıştır.

Risk yönetimi ve konsolide bazda bilanço hazırlanmasını zorunlu hale getiren düzenlemeler Kanun'da ilk kez yer almıştır. Konsolide bazda hazırlanan büyüklükler üzerinden denetim uygulaması düzenlenmiştir.

Bir bankanın mali bünyesinin zayıflaması durumunda denetim otoritesinin hareket kabiliyeti artırılmış, mali bünyenin güçlendirilmesini sağlayacak ya da bankanın faaliyeti ile ilgili olarak alınacak tedbirlere ilişkin kararlar daha objektif kriterlere dayandırılmış ve karar sürecini hızlandıran değişiklikler getirilmiştir. Ortakların ve yöneticilerin şahsi sorumlulukları artırılmıştır. Mevzuata aykırı davranışlar nedeniyle ilk kez idari ceza sistemi getirilmiş, adli cezalar ise önemli ölçüde artırılmıştır.

Bankaların faaliyete başlamaları, faaliyetlerinin izlenmesi, denetlenmesi ve denetim sonuçlarının karara bağlanması ve bir bankanın faaliyetinin sona erdirilmesi ile ilgili kararların alınması ve uygulanması amacıyla Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu adında idari ve mali özerkliğe sahip yeni bir otorite oluşturulmuştur.

Bankalar Kanunu'nda yapılan değişikliklerden kısa bir süre sonra 1999 yılının sonunda beş özel ticaret bankasının yönetimi Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (Fon) devredilmiş olup, bir yatırım ve kalkınma bankasının faaliyetine de son verilmiştir. Böylece Fon'daki banka sayısı 8'e yükselmiştir. 2000 yılında, üç özel sermayeli ticaret bankasının daha yönetimi Fon'a devredilip, iki kalkınma ve yatırım bankasının bankacılık faaliyeti durdurulmuştur. Böylece 2000 yılı sonunda Fon'daki banka sayısı 11'e yükselmiş bulunmaktadır. Nisan 2001 itibariyle Fon'daki bankası sayısı, İktisat Bankası ve Ulusal Bank'ın yönetimlerinin de Fon'a devredilmesi nedeniyle 13'e çıkmış bulunmaktadır. 2000 yılı sonunda, Fon'daki bankaların sektör payı, toplam mevduat için yüzde 12,9 ve toplam krediler için yüzde 6,5 seviyesine ulaşmıştır.

Mevduat güvencesi 2000 yılında da sürmüştür. Kapsamı yılın ikinci yarısından itibaren daraltılmıştır. Yılın son aylarında Hükümet bir açıklama yaparak mevduat dışındaki kaynakların da güvence kapsamına alındığını açıklamıştır.³⁶

³⁶ Türkiye Bankalar Birliği, *Bankalarımız 2000*, İstanbul, TBBY, No.223, Graphis Matbaacılık, Mayıs 2001. ss.10-13

2.3.1 Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankalar

TABLO-I : Yıllar İtibariyle Türkiye’deki Banka Sayıları (1996-2001)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001*
Ticaret Bankaları	56	59	60	62	61	57
Kamusal Sermayeli	5	5	4	4	4	4
Özel sermayeli	33	36	38	39	28	27
Fondaki Bankalar				8	11	9
Yabancı Sermayeli	18	18	18	19	18	17
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13	13	15	19	18	18
Kamusal sermayeli	3	3	3	3	3	3
Özel Sermayeli	7	7	9	13	12	12
Yabancı Sermayeli	3	3	3	3	3	3
Toplam	69	72	75	81	79	75

Kaynak: Tablo, Türkiye Bankalar Birliği, *Bankalarımız 1999*, TBBY, İstanbul, Yayın No:218, ve *Bankalarımız 2000*, TBBY, İstanbul, Yayın No:223’ten , ayrıca Türkiye Bankalar Birliği’nin web sitesinde yayınlanan , *Türk Bankacılık Sistemi, Mart 2001* , kitapçığında ki 2001 verilerinden yararlanılarak tarafımızdan tablo hazırlanmıştır

* Tablo’da 2001 verileri Mart 2001’e kadarki veriler kullanılarak hazırlanmıştır.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi 2001 Mart ayı itibariyle Türk Bankacılık sisteminde 57 ticari banka bulunmaktadır. Ticaret bankaları grubunda 4 kamu bankası, 27 özel banka, 9 TMSF bünyesindeki banka, 5 Türkiye’de kurulmuş yabancı banka ve 12 Türkiye’ de şube açan yabancı banka yer almaktadır. Kalkınma ve yatırım bankalarının sayısı ise 18 adet olarak bir önceki sene ile aynı sayıda kalmıştır. Kalkınma ve yatırım bankalarının ; 3’ünün kamu, 12’ünün özel ve 3’ünün de yabancı banka olduğu gözlenmektedir. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’da bulunan beş bankanın , tek banka çatısı altında birleşmesi ile birlikte toplam sektördeki banka sayısı 79’dan 75’e inmiştir.

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu bünyesine ilk olarak Türk Ticaret Bankası, Bank Ekspres ve İnterbank A.Ş., devredilmiştir. Daha sonra Bakanlar Kurulu’nun 22 Aralık 1999 tarihinde aldığı bir kararla, Yurtbank, Egebank, Sümerbank, Esbank ve Yaşarbank da Fon bünyesine katılmıştır. Türkiye’de şube açan yabancı sermayeli ticaret bankaları grubundan Kıbrıs Kredi Bankası Ltd.’nin bankacılık işlemleri yapma izni 28 Eylül 2000 tarihinde kaldırılmış olup, daha sonra Fon’a , 27 Ekim 2000 Tarihinde Etibank ile Bank Kapital de devredilmiştir.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu ise 6 Aralık 2000 tarihinde, özel sermayeli ticaret bankaları grubunda yer alan Demirbank'a el koymuş ve aynı tarihte özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları grubundan olan Park Yatırım Bankası'nın da bankacılık lisansını iptal etmiştir. Bir süre sonra , 28 Şubat 2001 tarihinde Ulusal Bank da Fon kapsamına alınan bir diğer banka olmuştur.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından 18 Şubat 2001 tarihinde, Egebank, Yurtbank, Yaşarbank ve Bank Ekspres'in Sümerbank çatısı altında birleştirilmesine karar verilmiş olup, bu birleşme ile beraber Fon kapsamındaki banka sayısı 9'a gerilemiş bulunmaktadır.

Bu birleşme sonrasında Sümerbank, fon bünyesindeki bankalar arasında aktif büyüklüğü en büyük ikinci banka olup, tüm bankacılık sektörü içinde de aktif sıralamasında 15'inci sıraya kadar yükselmiş bulunmaktadır. Bu bankalar grubu aktif toplamı açısından sektörün ortalama yüzde 9.56' lık bir payına ulaşmış durumda olup dört kamu bankası ise ortalama yüzde 35' lik bir aktif payına sahip bulunmaktadır.

Yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları grubunda bulunan Bankers Trust A.Ş.'nin unvanı 1 Mart 2000 tarihinden itibaren Deutsche Bank A.Ş. olarak, Bank Indosuez Euro Türk Merchant Bank A.Ş.'nin unvanı 7 Haziran 2000 tarihinden itibaren Credit Agricole Indosuez Türk Bank A.Ş. olarak değiştirilmiştir. Özel sermayeli ticaret bankaları grubundan Türk Sakura Bank A.Ş.'nin unvanı ise 10 Nisan 2000 tarihinden itibaren Fiba Bank A.Ş. olarak değişmiş bulunmaktadır.

2.3.1.1 Türkiye'de Faaliyet Gösteren Bankaların Şube Sayısı

Türk Bankacılık Sistemi şube ağırlıklı bir örgütsel yapıyı benimseyerek gelişimini sürdürmüştür. Tablo II'den de görülebileceği gibi bankacılık sisteminin sube ağı 1996 yılından 2000 senesine kadar genişleme trendi içinde olmuştur.

TABLO-II : Bankacılık Sisteminde Şube Sayısı*(1996-2001)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001*
Ticaret Bankaları	6.419	6.795	7.339	7.660	7.807	7.726
Kamusal Sermayeli	2.886	2.915	2.832	2.865	2.834	2.834
Özel sermayeli**	3.429	3.764	4.393	4.674	4.856	4.781
Yabancı Sermayeli	104	116	115	121	117	111
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	23	24	30	31	30	30
Kamusal sermayeli	9	10	12	12	11	11
Özel Sermayeli	10	10	14	16	16	16
Yabancı Sermayeli	4	4	4	3	3	3
Toplam	6.442	6.819	7.370	7.691	7.837	7.756

Kaynak: Tablo, Türkiye Bankalar Birliği, *Bankalarımız 1999*, TBBY, Graphis Matbaacılık, İstanbul, Yayın No:218, s.53 ve *Bankalarımız 2000*, TBBY, İstanbul, Yayın no:223, s.54'ten ve ayrıca Türkiye Bankalar Birliği'nin web sitesinde yayınlanan *Türk Bankacılık Sistemi, Mart 2001*, kitapçığında ki 2001 verilerinden faydalanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

*Mart 2001'e kadar ki veriler kullanılmıştır, K.K.T.C ve yabancı ülkelerdeki şubeler dahildir.

**Tasarruf Mevduatı Sigorta Fon'u kapsamındaki bankalar dahil edilerek hesaplanmıştır.

Ancak bankacılık sistemindeki şube sayısındaki artış 2000 yılına kadar devam etmiş, toplam şube sayısı bir önceki yıla göre 146 artarak 7.837'ye ulaşmıştır. Şube sayısındaki artış orta ve küçük ölçekli ticaret bankalarında gerçekleşmiştir. Şube sayısı kamusal sermayeli ticaret bankalarında 31 azalarak 2.834'e, yabancı bankalar grubunda ise 4 azalarak 117'ye gerilemiştir. Kalkınma ve yatırım bankalarının şube sayısında önemli bir değişiklik olmamıştır.

2000 yılında bankaların yurtdışındaki şube sayılarındaki artış sürmüştür. Yurtdışındaki toplam şube sayısı 48'den 51'e yükselirken, yurtdışı temsilciliklerinin sayısı 53'ten 51'e gerilemiştir.

Yurtdışı şubelerden 13'ü Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde, 15'i Almanya'da, 2'si Amerika Birleşik Devletleri'nde, 8'i Bahreyn'de, 2'si İngiltere'de, 2'si Lüksemburg'da, 6'sı Malta'da, 1'i Makedonya'da, 1'i Gürcistan'da, 1'i Bulgaristan'da bulunmaktadır.

2000 yılında Türkiye'deki bankaların yurtdışındaki mali iştirakler ve bağlı ortaklıkların sayısı da 91'den 87'ye düşmüştür.

2001 Mart ayı itibari ile görmekteyiz ki , 2000 yılı sonuna kadar artan bir trend içinde olan şube sayılarında , yıllar sonra bir azalma kaydedilmiştir. Mart 2001 itibari ile sektördeki toplam şube sayısı ise 82 adet azalarak 7.756'ya gerilemiş bulunmaktadır. Bu gerilemeye neden olarak Türkiye'de Kasım 2000 ve Şubat 2001 tarihlerinde yaşanan ve hala etkileri süregelen krizlerin payı olduğu söylenebilir. Bankacılık sektörünün arka arkaya yaşanan bu iki kriz sonrasında mali yapısı oldukça fazla bozulmuş ve ekonomideki daralmaya paralel olarak bankalar küçülme eğilimine girmişlerdir. Bu eğilimin bir sonucu olarakta ilk olarak maliyetler kısılmış ve öncelikle şube ve personel sayılarında revizyon yapılmıştır.

2.3.1.2 Türkiye'de Faaliyet Gösteren Bankaların Personel Sayısı

Türk Bankacılık Sistemindeki şubeleşme eğilimine paralel olarak personel sayılarında her geçen yıl artmıştır. Ancak 2000 senesinde Ticaret Bankaları grubunda yer alan bankaların personel sayılarında bir gerileme gözlenmiş ve 1999 senesine göre toplamda 2000 senesinde personel sayısında 3.587 kişilik bir azalma kaydedilmiştir.

TABLO-III : Bankacılık Sisteminde Personel Sayısı (1995-2000)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Ticaret Bankaları	138.694	142.046	149.618	161.189	168.558	164.845
Kamusal Sermayeli	72.699	70.284	69.218	71.072	72.007	70.191
Özel sermayeli*	63.010	68.592	76.601	86.066	92.366	90.849
Yabancı Sermayeli	2.985	3.170	3.799	4.051	4.185	3.805
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	6.099	6.107	5.246	5.303	5.430	5.556
Kamusal sermayeli	5.245	5.110	4.357	4.341	4.336	4.456
Özel Sermayeli	716	859	802	880	1.027	1.021
Yabancı Sermayeli	138	138	87	82	67	79
Toplam	144.793	148.153	154.864	166.492	173.988	170.401

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, *Bankalarımız 1999*, İstanbul, TBBY, Graphis Matbaacılık, Yayın No: 218 s.55 ve *Bankalarımız 2000*, TBBY, Graphis Matbaacılık, Yayın No:223, s.54' ten faydalanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

* Tasarruf Mevduatı Sigorta Fon'u kapsamındaki bankalar dahil edilerek hesaplanmıştır.

Geçtiğimiz yıl bankacılık sistemindeki personel sayısında önemli bir azalma gerçekleşmiştir. 1999 yılında 173.988 olan toplam personel sayısı 2000 yılında yüzde 2 oranında (3.587)

azalarak 170.401'e gerilemiştir. Banka personelindeki azalma kamusal ve yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları dışındaki tüm banka gruplarında gerçekleşmiştir.

Toplam personelin yüzde 41'i kamusal sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 42'si özel sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 12'si Fon'daki bankalarda, yüzde 2'si yabancı sermayeli ticaret bankalarında, kalan yüzde 3'ü de kalkınma ve yatırım bankalarında istihdam edilmiş bulunmaktadır.

2000 yılında bankacılık sektöründe çalışanların eğitim seviyesinde önemli bir yükselme gözlenmiştir. Bankacılık sisteminde çalışan personelin yüzde 2'si ilköğretim, yüzde 50'si orta öğretim, yüzde 46'sı yüksek öğretim kurumları mezunu, yüzde 2'si de yüksek lisans ve doktora yapmış olanlardan oluşmaktadır. Yıl sonu rakamlarına göre; kamusal sermayeli bankalarda çalışanların yüzde 38'ini, özel sermayeli bankalarda yüzde 53'ünü, yabancı sermayeli bankalarda yüzde 72'sini, kalkınma ve yatırım bankalarında ise yüzde 67'sini yüksek öğretim ve lisansüstü eğitim yapmış personel oluşturmaktadır.

2000 yılında bankacılık sisteminde şube sayısında görülen artışa rağmen personel sayısında azalma gözlenmiştir. 1999 yılında 173.988 toplam personel sayısı 2000 yılında yüzde 3 oranında azalarak 170.401'e gerilemiştir. Her yıl bir önceki yıla göre artarak giden personel sayısının 2000 yılında azalma eğilimine girmesinin iki temel nedeni olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi Türkiye ekonomisinin kasım 2000 ve şubat 2001 tarihlerinde yaşamış olduğu ve hala etkileri süregelen iki kriz sonucu yaşanan ekonomik daralma ile büyük darbe yiyen bankacılık sektöründeki personel azaltma stratejileri, ikincisi ise tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yaşanan teknolojik gelişmeler sonucu daha az personel ile daha etkin çalışma stratejileri olarak sayılabilir. Personel sayısının azalmasında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devrolan bankalardan çıkarılan personelin de etkisi olmuştur.

2.3.2 Türk Bankacılık Sisteminin Mali Yapısı

2.3.2.1 Toplam Aktifler

Türk bankacılık sisteminde toplam aktifler 2000 yılında cari fiyatlarla yüzde 45 oranında büyüyerek 104,3 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. Dolar bazında yüzde 16 oranında büyüyen toplam aktifler 155,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Toplam aktiflerin milli gelire oranı yüzde 92'den yüzde 82'ye gerilemiştir. Toplam aktifler içinde kamusal sermayeli ticaret bankalarının payı yüzde 34, özel sermayeli bankaların payı yüzde 39, Fon'daki bankaların

azalarak 170.401'e gerilemiştir. Banka personelindeki azalma kamusal ve yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları dışındaki tüm banka gruplarında gerçekleşmiştir.

Toplam personelin yüzde 41'i kamusal sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 42'si özel sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 12'si Fon'daki bankalarda, yüzde 2'si yabancı sermayeli ticaret bankalarında, kalan yüzde 3'ü de kalkınma ve yatırım bankalarında istihdam edilmiş bulunmaktadır.

2000 yılında bankacılık sektöründe çalışanların eğitim seviyesinde önemli bir yükselme gözlenmiştir. Bankacılık sisteminde çalışan personelin yüzde 2'si ilköğretim, yüzde 50'si orta öğretim, yüzde 46'sı yüksek öğretim kurumları mezunu, yüzde 2'si de yüksek lisans ve doktora yapmış olanlardan oluşmaktadır. Yıl sonu rakamlarına göre; kamusal sermayeli bankalarda çalışanların yüzde 38'ini, özel sermayeli bankalarda yüzde 53'ünü, yabancı sermayeli bankalarda yüzde 72'sini, kalkınma ve yatırım bankalarında ise yüzde 67'sini yüksek öğretim ve lisansüstü eğitim yapmış personel oluşturmaktadır.

2000 yılında bankacılık sisteminde şube sayısında görülen artışa rağmen personel sayısında azalma gözlenmiştir. 1999 yılında 173.988 toplam personel sayısı 2000 yılında yüzde 3 oranında azalarak 170.401'e gerilemiştir. Her yıl bir önceki yıla göre artarak giden personel sayısının 2000 yılında azalma eğilimine girmesinin iki temel nedeni olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi Türkiye ekonomisinin kasım 2000 ve şubat 2001 tarihlerinde yaşamış olduğu ve hala etkileri süregelen iki kriz sonucu yaşanan ekonomik daralma ile büyük darbe yiyen bankacılık sektöründeki personel azaltma stratejileri, ikincisi ise tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yaşanan teknolojik gelişmeler sonucu daha az personel ile daha etkin çalışma stratejileri olarak sayılabilir. Personel sayısının azalmasında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devrolan bankalardan çıkarılan personelin de etkisi olmuştur.

2.3.2 Türk Bankacılık Sisteminin Mali Yapısı

2.3.2.1 Toplam Aktifler

Türk bankacılık sisteminde toplam aktifler 2000 yılında cari fiyatlarla yüzde 45 oranında büyüyerek 104,3 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. Dolar bazında yüzde 16 oranında büyüyen toplam aktifler 155,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Toplam aktiflerin milli gelire oranı yüzde 92'den yüzde 82'ye gerilemiştir. Toplam aktifler içinde kamusal sermayeli ticaret bankalarının payı yüzde 34, özel sermayeli bankaların payı yüzde 39, Fon'daki bankaların

azalarak 170.401'e gerilemiştir. Banka personelindeki azalma kamusal ve yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları dışındaki tüm banka gruplarında gerçekleşmiştir.

Toplam personelin yüzde 41'i kamusal sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 42'si özel sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 12'si Fon'daki bankalarda, yüzde 2'si yabancı sermayeli ticaret bankalarında, kalan yüzde 3'ü de kalkınma ve yatırım bankalarında istihdam edilmiş bulunmaktadır.

2000 yılında bankacılık sektöründe çalışanların eğitim seviyesinde önemli bir yükselme gözlenmiştir. Bankacılık sisteminde çalışan personelin yüzde 2'si ilköğretim, yüzde 50'si orta öğretim, yüzde 46'sı yüksek öğretim kurumları mezunu, yüzde 2'si de yüksek lisans ve doktora yapmış olanlardan oluşmaktadır. Yıl sonu rakamlarına göre; kamusal sermayeli bankalarda çalışanların yüzde 38'ini, özel sermayeli bankalarda yüzde 53'ünü, yabancı sermayeli bankalarda yüzde 72'sini, kalkınma ve yatırım bankalarında ise yüzde 67'sini yüksek öğretim ve lisansüstü eğitim yapmış personel oluşturmaktadır.

2000 yılında bankacılık sisteminde şube sayısında görülen artışa rağmen personel sayısında azalma gözlenmiştir. 1999 yılında 173.988 toplam personel sayısı 2000 yılında yüzde 3 oranında azalarak 170.401'e gerilemiştir. Her yıl bir önceki yıla göre artarak giden personel sayısının 2000 yılında azalma eğilimine girmesinin iki temel nedeni olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi Türkiye ekonomisinin kasım 2000 ve şubat 2001 tarihlerinde yaşamış olduğu ve hala etkileri süregelen iki kriz sonucu yaşanan ekonomik daralma ile büyük darbe yiyen bankacılık sektöründeki personel azaltma stratejileri, ikincisi ise tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yaşanan teknolojik gelişmeler sonucu daha az personel ile daha etkin çalışma stratejileri olarak sayılabilir. Personel sayısının azalmasında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devrolan bankalardan çıkarılan personelin de etkisi olmuştur.

2.3.2 Türk Bankacılık Sisteminin Mali Yapısı

2.3.2.1 Toplam Aktifler

Türk bankacılık sisteminde toplam aktifler 2000 yılında cari fiyatlarla yüzde 45 oranında büyüyerek 104,3 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. Dolar bazında yüzde 16 oranında büyüyen toplam aktifler 155,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Toplam aktiflerin milli gelire oranı yüzde 92'den yüzde 82'ye gerilemiştir. Toplam aktifler içinde kamusal sermayeli ticaret bankalarının payı yüzde 34, özel sermayeli bankaların payı yüzde 39, Fon'daki bankaların

azalarak 170.401'e gerilemiştir. Banka personelindeki azalma kamusal ve yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları dışındaki tüm banka gruplarında gerçekleşmiştir.

Toplam personelin yüzde 41'i kamusal sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 42'si özel sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 12'si Fon'daki bankalarda, yüzde 2'si yabancı sermayeli ticaret bankalarında, kalan yüzde 3'ü de kalkınma ve yatırım bankalarında istihdam edilmiş bulunmaktadır.

2000 yılında bankacılık sektöründe çalışanların eğitim seviyesinde önemli bir yükselme gözlenmiştir. Bankacılık sisteminde çalışan personelin yüzde 2'si ilköğretim, yüzde 50'si orta öğretim, yüzde 46'sı yüksek öğretim kurumları mezunu, yüzde 2'si de yüksek lisans ve doktora yapmış olanlardan oluşmaktadır. Yıl sonu rakamlarına göre; kamusal sermayeli bankalarda çalışanların yüzde 38'ini, özel sermayeli bankalarda yüzde 53'ünü, yabancı sermayeli bankalarda yüzde 72'sini, kalkınma ve yatırım bankalarında ise yüzde 67'sini yüksek öğretim ve lisansüstü eğitim yapmış personel oluşturmaktadır.

2000 yılında bankacılık sisteminde şube sayısında görülen artışa rağmen personel sayısında azalma gözlenmiştir. 1999 yılında 173.988 toplam personel sayısı 2000 yılında yüzde 3 oranında azalarak 170.401'e gerilemiştir. Her yıl bir önceki yıla göre artarak giden personel sayısının 2000 yılında azalma eğilimine girmesinin iki temel nedeni olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi Türkiye ekonomisinin kasım 2000 ve şubat 2001 tarihlerinde yaşamış olduğu ve hala etkileri süregelen iki kriz sonucu yaşanan ekonomik daralma ile büyük darbe yiyen bankacılık sektöründeki personel azaltma stratejileri, ikincisi ise tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yaşanan teknolojik gelişmeler sonucu daha az personel ile daha etkin çalışma stratejileri olarak sayılabilir. Personel sayısının azalmasında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devrolan bankalardan çıkarılan personelin de etkisi olmuştur.

2.3.2 Türk Bankacılık Sisteminin Mali Yapısı

2.3.2.1 Toplam Aktifler

Türk bankacılık sisteminde toplam aktifler 2000 yılında cari fiyatlarla yüzde 45 oranında büyüyerek 104,3 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. Dolar bazında yüzde 16 oranında büyüyen toplam aktifler 155,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Toplam aktiflerin milli gelire oranı yüzde 92'den yüzde 82'ye gerilemiştir. Toplam aktifler içinde kamusal sermayeli ticaret bankalarının payı yüzde 34, özel sermayeli bankaların payı yüzde 39, Fon'daki bankaların

azalarak 170.401'e gerilemiştir. Banka personelindeki azalma kamusal ve yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları dışındaki tüm banka gruplarında gerçekleşmiştir.

Toplam personelin yüzde 41'i kamusal sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 42'si özel sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 12'si Fon'daki bankalarda, yüzde 2'si yabancı sermayeli ticaret bankalarında, kalan yüzde 3'ü de kalkınma ve yatırım bankalarında istihdam edilmiş bulunmaktadır.

2000 yılında bankacılık sektöründe çalışanların eğitim seviyesinde önemli bir yükselme gözlenmiştir. Bankacılık sisteminde çalışan personelin yüzde 2'si ilköğretim, yüzde 50'si orta öğretim, yüzde 46'sı yüksek öğretim kurumları mezunu, yüzde 2'si de yüksek lisans ve doktora yapmış olanlardan oluşmaktadır. Yıl sonu rakamlarına göre; kamusal sermayeli bankalarda çalışanların yüzde 38'ini, özel sermayeli bankalarda yüzde 53'ünü, yabancı sermayeli bankalarda yüzde 72'sini, kalkınma ve yatırım bankalarında ise yüzde 67'sini yüksek öğretim ve lisansüstü eğitim yapmış personel oluşturmaktadır.

2000 yılında bankacılık sisteminde şube sayısında görülen artışa rağmen personel sayısında azalma gözlenmiştir. 1999 yılında 173.988 toplam personel sayısı 2000 yılında yüzde 3 oranında azalarak 170.401'e gerilemiştir. Her yıl bir önceki yıla göre artarak giden personel sayısının 2000 yılında azalma eğilimine girmesinin iki temel nedeni olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi Türkiye ekonomisinin kasım 2000 ve şubat 2001 tarihlerinde yaşamış olduğu ve hala etkileri süregelen iki kriz sonucu yaşanan ekonomik daralma ile büyük darbe yiyen bankacılık sektöründeki personel azaltma stratejileri, ikincisi ise tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yaşanan teknolojik gelişmeler sonucu daha az personel ile daha etkin çalışma stratejileri olarak sayılabilir. Personel sayısının azalmasında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devrolan bankalardan çıkarılan personelin de etkisi olmuştur.

2.3.2 Türk Bankacılık Sisteminin Mali Yapısı

2.3.2.1 Toplam Aktifler

Türk bankacılık sisteminde toplam aktifler 2000 yılında cari fiyatlarla yüzde 45 oranında büyüyerek 104,3 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. Dolar bazında yüzde 16 oranında büyüyen toplam aktifler 155,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Toplam aktiflerin milli gelire oranı yüzde 92'den yüzde 82'ye gerilemiştir. Toplam aktifler içinde kamusal sermayeli ticaret bankalarının payı yüzde 34, özel sermayeli bankaların payı yüzde 39, Fon'daki bankaların

azalarak 170.401'e gerilemiştir. Banka personelindeki azalma kamusal ve yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları dışındaki tüm banka gruplarında gerçekleşmiştir.

Toplam personelin yüzde 41'i kamusal sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 42'si özel sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 12'si Fon'daki bankalarda, yüzde 2'si yabancı sermayeli ticaret bankalarında, kalan yüzde 3'ü de kalkınma ve yatırım bankalarında istihdam edilmiş bulunmaktadır.

2000 yılında bankacılık sektöründe çalışanların eğitim seviyesinde önemli bir yükselme gözlenmiştir. Bankacılık sisteminde çalışan personelin yüzde 2'si ilköğretim, yüzde 50'si orta öğretim, yüzde 46'sı yüksek öğretim kurumları mezunu, yüzde 2'si de yüksek lisans ve doktora yapmış olanlardan oluşmaktadır. Yıl sonu rakamlarına göre; kamusal sermayeli bankalarda çalışanların yüzde 38'ini, özel sermayeli bankalarda yüzde 53'ünü, yabancı sermayeli bankalarda yüzde 72'sini, kalkınma ve yatırım bankalarında ise yüzde 67'sini yüksek öğretim ve lisansüstü eğitim yapmış personel oluşturmaktadır.

2000 yılında bankacılık sisteminde şube sayısında görülen artışa rağmen personel sayısında azalma gözlenmiştir. 1999 yılında 173.988 toplam personel sayısı 2000 yılında yüzde 3 oranında azalarak 170.401'e gerilemiştir. Her yıl bir önceki yıla göre artarak giden personel sayısının 2000 yılında azalma eğilimine girmesinin iki temel nedeni olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi Türkiye ekonomisinin kasım 2000 ve şubat 2001 tarihlerinde yaşamış olduğu ve hala etkileri süregelen iki kriz sonucu yaşanan ekonomik daralma ile büyük darbe yiyen bankacılık sektöründeki personel azaltma stratejileri, ikincisi ise tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yaşanan teknolojik gelişmeler sonucu daha az personel ile daha etkin çalışma stratejileri olarak sayılabilir. Personel sayısının azalmasında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devrolan bankalardan çıkarılan personelin de etkisi olmuştur.

2.3.2 Türk Bankacılık Sisteminin Mali Yapısı

2.3.2.1 Toplam Aktifler

Türk bankacılık sisteminde toplam aktifler 2000 yılında cari fiyatlarla yüzde 45 oranında büyüyerek 104,3 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. Dolar bazında yüzde 16 oranında büyüyen toplam aktifler 155,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Toplam aktiflerin milli gelire oranı yüzde 92'den yüzde 82'ye gerilemiştir. Toplam aktifler içinde kamusal sermayeli ticaret bankalarının payı yüzde 34, özel sermayeli bankaların payı yüzde 39, Fon'daki bankaların

azalarak 170.401'e gerilemiştir. Banka personelindeki azalma kamusal ve yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları dışındaki tüm banka gruplarında gerçekleşmiştir.

Toplam personelin yüzde 41'i kamusal sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 42'si özel sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 12'si Fon'daki bankalarda, yüzde 2'si yabancı sermayeli ticaret bankalarında, kalan yüzde 3'ü de kalkınma ve yatırım bankalarında istihdam edilmiş bulunmaktadır.

2000 yılında bankacılık sektöründe çalışanların eğitim seviyesinde önemli bir yükselme gözlenmiştir. Bankacılık sisteminde çalışan personelin yüzde 2'si ilköğretim, yüzde 50'si orta öğretim, yüzde 46'sı yüksek öğretim kurumları mezunu, yüzde 2'si de yüksek lisans ve doktora yapmış olanlardan oluşmaktadır. Yıl sonu rakamlarına göre; kamusal sermayeli bankalarda çalışanların yüzde 38'ini, özel sermayeli bankalarda yüzde 53'ünü, yabancı sermayeli bankalarda yüzde 72'sini, kalkınma ve yatırım bankalarında ise yüzde 67'sini yüksek öğretim ve lisansüstü eğitim yapmış personel oluşturmaktadır.

2000 yılında bankacılık sisteminde şube sayısında görülen artışa rağmen personel sayısında azalma gözlenmiştir. 1999 yılında 173.988 toplam personel sayısı 2000 yılında yüzde 3 oranında azalarak 170.401'e gerilemiştir. Her yıl bir önceki yıla göre artarak giden personel sayısının 2000 yılında azalma eğilimine girmesinin iki temel nedeni olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi Türkiye ekonomisinin kasım 2000 ve şubat 2001 tarihlerinde yaşamış olduğu ve hala etkileri süregelen iki kriz sonucu yaşanan ekonomik daralma ile büyük darbe yiyen bankacılık sektöründeki personel azaltma stratejileri, ikincisi ise tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yaşanan teknolojik gelişmeler sonucu daha az personel ile daha etkin çalışma stratejileri olarak sayılabilir. Personel sayısının azalmasında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devrolan bankalardan çıkarılan personelin de etkisi olmuştur.

2.3.2 Türk Bankacılık Sisteminin Mali Yapısı

2.3.2.1 Toplam Aktifler

Türk bankacılık sisteminde toplam aktifler 2000 yılında cari fiyatlarla yüzde 45 oranında büyüyerek 104,3 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. Dolar bazında yüzde 16 oranında büyüyen toplam aktifler 155,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Toplam aktiflerin milli gelire oranı yüzde 92'den yüzde 82'ye gerilemiştir. Toplam aktifler içinde kamusal sermayeli ticaret bankalarının payı yüzde 34, özel sermayeli bankaların payı yüzde 39, Fon'daki bankaların

azalarak 170.401'e gerilemiştir. Banka personelindeki azalma kamusal ve yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları dışındaki tüm banka gruplarında gerçekleşmiştir.

Toplam personelin yüzde 41'i kamusal sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 42'si özel sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 12'si Fon'daki bankalarda, yüzde 2'si yabancı sermayeli ticaret bankalarında, kalan yüzde 3'ü de kalkınma ve yatırım bankalarında istihdam edilmiş bulunmaktadır.

2000 yılında bankacılık sektöründe çalışanların eğitim seviyesinde önemli bir yükselme gözlenmiştir. Bankacılık sisteminde çalışan personelin yüzde 2'si ilköğretim, yüzde 50'si orta öğretim, yüzde 46'sı yüksek öğretim kurumları mezunu, yüzde 2'si de yüksek lisans ve doktora yapmış olanlardan oluşmaktadır. Yıl sonu rakamlarına göre; kamusal sermayeli bankalarda çalışanların yüzde 38'ini, özel sermayeli bankalarda yüzde 53'ünü, yabancı sermayeli bankalarda yüzde 72'sini, kalkınma ve yatırım bankalarında ise yüzde 67'sini yüksek öğretim ve lisansüstü eğitim yapmış personel oluşturmaktadır.

2000 yılında bankacılık sisteminde şube sayısında görülen artışa rağmen personel sayısında azalma gözlenmiştir. 1999 yılında 173.988 toplam personel sayısı 2000 yılında yüzde 3 oranında azalarak 170.401'e gerilemiştir. Her yıl bir önceki yıla göre artarak giden personel sayısının 2000 yılında azalma eğilimine girmesinin iki temel nedeni olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi Türkiye ekonomisinin kasım 2000 ve şubat 2001 tarihlerinde yaşamış olduğu ve hala etkileri süregelen iki kriz sonucu yaşanan ekonomik daralma ile büyük darbe yiyen bankacılık sektöründeki personel azaltma stratejileri, ikincisi ise tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yaşanan teknolojik gelişmeler sonucu daha az personel ile daha etkin çalışma stratejileri olarak sayılabilir. Personel sayısının azalmasında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devrolan bankalardan çıkarılan personelin de etkisi olmuştur.

2.3.2 Türk Bankacılık Sisteminin Mali Yapısı

2.3.2.1 Toplam Aktifler

Türk bankacılık sisteminde toplam aktifler 2000 yılında cari fiyatlarla yüzde 45 oranında büyüyerek 104,3 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. Dolar bazında yüzde 16 oranında büyüyen toplam aktifler 155,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Toplam aktiflerin milli gelire oranı yüzde 92'den yüzde 82'ye gerilemiştir. Toplam aktifler içinde kamusal sermayeli ticaret bankalarının payı yüzde 34, özel sermayeli bankaların payı yüzde 39, Fon'daki bankaların

azalarak 170.401'e gerilemiştir. Banka personelindeki azalma kamusal ve yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları dışındaki tüm banka gruplarında gerçekleşmiştir.

Toplam personelin yüzde 41'i kamusal sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 42'si özel sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 12'si Fon'daki bankalarda, yüzde 2'si yabancı sermayeli ticaret bankalarında, kalan yüzde 3'ü de kalkınma ve yatırım bankalarında istihdam edilmiş bulunmaktadır.

2000 yılında bankacılık sektöründe çalışanların eğitim seviyesinde önemli bir yükselme gözlenmiştir. Bankacılık sisteminde çalışan personelin yüzde 2'si ilköğretim, yüzde 50'si orta öğretim, yüzde 46'sı yüksek öğretim kurumları mezunu, yüzde 2'si de yüksek lisans ve doktora yapmış olanlardan oluşmaktadır. Yıl sonu rakamlarına göre; kamusal sermayeli bankalarda çalışanların yüzde 38'ini, özel sermayeli bankalarda yüzde 53'ünü, yabancı sermayeli bankalarda yüzde 72'sini, kalkınma ve yatırım bankalarında ise yüzde 67'sini yüksek öğretim ve lisansüstü eğitim yapmış personel oluşturmaktadır.

2000 yılında bankacılık sisteminde şube sayısında görülen artışa rağmen personel sayısında azalma gözlenmiştir. 1999 yılında 173.988 toplam personel sayısı 2000 yılında yüzde 3 oranında azalarak 170.401'e gerilemiştir. Her yıl bir önceki yıla göre artarak giden personel sayısının 2000 yılında azalma eğilimine girmesinin iki temel nedeni olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi Türkiye ekonomisinin kasım 2000 ve şubat 2001 tarihlerinde yaşamış olduğu ve hala etkileri süregelen iki kriz sonucu yaşanan ekonomik daralma ile büyük darbe yiyen bankacılık sektöründeki personel azaltma stratejileri, ikincisi ise tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yaşanan teknolojik gelişmeler sonucu daha az personel ile daha etkin çalışma stratejileri olarak sayılabilir. Personel sayısının azalmasında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devrolan bankalardan çıkarılan personelin de etkisi olmuştur.

2.3.2 Türk Bankacılık Sisteminin Mali Yapısı

2.3.2.1 Toplam Aktifler

Türk bankacılık sisteminde toplam aktifler 2000 yılında cari fiyatlarla yüzde 45 oranında büyüyerek 104,3 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. Dolar bazında yüzde 16 oranında büyüyen toplam aktifler 155,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Toplam aktiflerin milli gelire oranı yüzde 92'den yüzde 82'ye gerilemiştir. Toplam aktifler içinde kamusal sermayeli ticaret bankalarının payı yüzde 34, özel sermayeli bankaların payı yüzde 39, Fon'daki bankaların

azalarak 170.401'e gerilemiştir. Banka personelindeki azalma kamusal ve yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları dışındaki tüm banka gruplarında gerçekleşmiştir.

Toplam personelin yüzde 41'i kamusal sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 42'si özel sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 12'si Fon'daki bankalarda, yüzde 2'si yabancı sermayeli ticaret bankalarında, kalan yüzde 3'ü de kalkınma ve yatırım bankalarında istihdam edilmiş bulunmaktadır.

2000 yılında bankacılık sektöründe çalışanların eğitim seviyesinde önemli bir yükselme gözlenmiştir. Bankacılık sisteminde çalışan personelin yüzde 2'si ilköğretim, yüzde 50'si orta öğretim, yüzde 46'sı yüksek öğretim kurumları mezunu, yüzde 2'si de yüksek lisans ve doktora yapmış olanlardan oluşmaktadır. Yıl sonu rakamlarına göre; kamusal sermayeli bankalarda çalışanların yüzde 38'ini, özel sermayeli bankalarda yüzde 53'ünü, yabancı sermayeli bankalarda yüzde 72'sini, kalkınma ve yatırım bankalarında ise yüzde 67'sini yüksek öğretim ve lisansüstü eğitim yapmış personel oluşturmaktadır.

2000 yılında bankacılık sisteminde şube sayısında görülen artışa rağmen personel sayısında azalma gözlenmiştir. 1999 yılında 173.988 toplam personel sayısı 2000 yılında yüzde 3 oranında azalarak 170.401'e gerilemiştir. Her yıl bir önceki yıla göre artarak giden personel sayısının 2000 yılında azalma eğilimine girmesinin iki temel nedeni olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi Türkiye ekonomisinin kasım 2000 ve şubat 2001 tarihlerinde yaşamış olduğu ve hala etkileri süregelen iki kriz sonucu yaşanan ekonomik daralma ile büyük darbe yiyen bankacılık sektöründeki personel azaltma stratejileri, ikincisi ise tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yaşanan teknolojik gelişmeler sonucu daha az personel ile daha etkin çalışma stratejileri olarak sayılabilir. Personel sayısının azalmasında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devrolan bankalardan çıkarılan personelin de etkisi olmuştur.

2.3.2 Türk Bankacılık Sisteminin Mali Yapısı

2.3.2.1 Toplam Aktifler

Türk bankacılık sisteminde toplam aktifler 2000 yılında cari fiyatlarla yüzde 45 oranında büyüyerek 104,3 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. Dolar bazında yüzde 16 oranında büyüyen toplam aktifler 155,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Toplam aktiflerin milli gelire oranı yüzde 92'den yüzde 82'ye gerilemiştir. Toplam aktifler içinde kamusal sermayeli ticaret bankalarının payı yüzde 34, özel sermayeli bankaların payı yüzde 39, Fon'daki bankaların

azalarak 170.401'e gerilemiştir. Banka personelindeki azalma kamusal ve yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları dışındaki tüm banka gruplarında gerçekleşmiştir.

Toplam personelin yüzde 41'i kamusal sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 42'si özel sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 12'si Fon'daki bankalarda, yüzde 2'si yabancı sermayeli ticaret bankalarında, kalan yüzde 3'ü de kalkınma ve yatırım bankalarında istihdam edilmiş bulunmaktadır.

2000 yılında bankacılık sektöründe çalışanların eğitim seviyesinde önemli bir yükselme gözlenmiştir. Bankacılık sisteminde çalışan personelin yüzde 2'si ilköğretim, yüzde 50'si orta öğretim, yüzde 46'sı yüksek öğretim kurumları mezunu, yüzde 2'si de yüksek lisans ve doktora yapmış olanlardan oluşmaktadır. Yıl sonu rakamlarına göre; kamusal sermayeli bankalarda çalışanların yüzde 38'ini, özel sermayeli bankalarda yüzde 53'ünü, yabancı sermayeli bankalarda yüzde 72'sini, kalkınma ve yatırım bankalarında ise yüzde 67'sini yüksek öğretim ve lisansüstü eğitim yapmış personel oluşturmaktadır.

2000 yılında bankacılık sisteminde şube sayısında görülen artışa rağmen personel sayısında azalma gözlenmiştir. 1999 yılında 173.988 toplam personel sayısı 2000 yılında yüzde 3 oranında azalarak 170.401'e gerilemiştir. Her yıl bir önceki yıla göre artarak giden personel sayısının 2000 yılında azalma eğilimine girmesinin iki temel nedeni olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi Türkiye ekonomisinin kasım 2000 ve şubat 2001 tarihlerinde yaşamış olduğu ve hala etkileri süregelen iki kriz sonucu yaşanan ekonomik daralma ile büyük darbe yiyen bankacılık sektöründeki personel azaltma stratejileri, ikincisi ise tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yaşanan teknolojik gelişmeler sonucu daha az personel ile daha etkin çalışma stratejileri olarak sayılabilir. Personel sayısının azalmasında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devrolan bankalardan çıkarılan personelin de etkisi olmuştur.

2.3.2 Türk Bankacılık Sisteminin Mali Yapısı

2.3.2.1 Toplam Aktifler

Türk bankacılık sisteminde toplam aktifler 2000 yılında cari fiyatlarla yüzde 45 oranında büyüyerek 104,3 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. Dolar bazında yüzde 16 oranında büyüyen toplam aktifler 155,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Toplam aktiflerin milli gelire oranı yüzde 92'den yüzde 82'ye gerilemiştir. Toplam aktifler içinde kamusal sermayeli ticaret bankalarının payı yüzde 34, özel sermayeli bankaların payı yüzde 39, Fon'daki bankaların

azalarak 170.401'e gerilemiştir. Banka personelindeki azalma kamusal ve yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları dışındaki tüm banka gruplarında gerçekleşmiştir.

Toplam personelin yüzde 41'i kamusal sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 42'si özel sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 12'si Fon'daki bankalarda, yüzde 2'si yabancı sermayeli ticaret bankalarında, kalan yüzde 3'ü de kalkınma ve yatırım bankalarında istihdam edilmiş bulunmaktadır.

2000 yılında bankacılık sektöründe çalışanların eğitim seviyesinde önemli bir yükselme gözlenmiştir. Bankacılık sisteminde çalışan personelin yüzde 2'si ilköğretim, yüzde 50'si orta öğretim, yüzde 46'sı yüksek öğretim kurumları mezunu, yüzde 2'si de yüksek lisans ve doktora yapmış olanlardan oluşmaktadır. Yıl sonu rakamlarına göre; kamusal sermayeli bankalarda çalışanların yüzde 38'ini, özel sermayeli bankalarda yüzde 53'ünü, yabancı sermayeli bankalarda yüzde 72'sini, kalkınma ve yatırım bankalarında ise yüzde 67'sini yüksek öğretim ve lisansüstü eğitim yapmış personel oluşturmaktadır.

2000 yılında bankacılık sisteminde şube sayısında görülen artışa rağmen personel sayısında azalma gözlenmiştir. 1999 yılında 173.988 toplam personel sayısı 2000 yılında yüzde 3 oranında azalarak 170.401'e gerilemiştir. Her yıl bir önceki yıla göre artarak giden personel sayısının 2000 yılında azalma eğilimine girmesinin iki temel nedeni olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi Türkiye ekonomisinin kasım 2000 ve şubat 2001 tarihlerinde yaşamış olduğu ve hala etkileri süregelen iki kriz sonucu yaşanan ekonomik daralma ile büyük darbe yiyen bankacılık sektöründeki personel azaltma stratejileri, ikincisi ise tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yaşanan teknolojik gelişmeler sonucu daha az personel ile daha etkin çalışma stratejileri olarak sayılabilir. Personel sayısının azalmasında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devrolan bankalardan çıkarılan personelin de etkisi olmuştur.

2.3.2 Türk Bankacılık Sisteminin Mali Yapısı

2.3.2.1 Toplam Aktifler

Türk bankacılık sisteminde toplam aktifler 2000 yılında cari fiyatlarla yüzde 45 oranında büyüyerek 104,3 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. Dolar bazında yüzde 16 oranında büyüyen toplam aktifler 155,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Toplam aktiflerin milli gelire oranı yüzde 92'den yüzde 82'ye gerilemiştir. Toplam aktifler içinde kamusal sermayeli ticaret bankalarının payı yüzde 34, özel sermayeli bankaların payı yüzde 39, Fon'daki bankaların

azalarak 170.401'e gerilemiştir. Banka personelindeki azalma kamusal ve yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları dışındaki tüm banka gruplarında gerçekleşmiştir.

Toplam personelin yüzde 41'i kamusal sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 42'si özel sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 12'si Fon'daki bankalarda, yüzde 2'si yabancı sermayeli ticaret bankalarında, kalan yüzde 3'ü de kalkınma ve yatırım bankalarında istihdam edilmiş bulunmaktadır.

2000 yılında bankacılık sektöründe çalışanların eğitim seviyesinde önemli bir yükselme gözlenmiştir. Bankacılık sisteminde çalışan personelin yüzde 2'si ilköğretim, yüzde 50'si orta öğretim, yüzde 46'sı yüksek öğretim kurumları mezunu, yüzde 2'si de yüksek lisans ve doktora yapmış olanlardan oluşmaktadır. Yıl sonu rakamlarına göre; kamusal sermayeli bankalarda çalışanların yüzde 38'ini, özel sermayeli bankalarda yüzde 53'ünü, yabancı sermayeli bankalarda yüzde 72'sini, kalkınma ve yatırım bankalarında ise yüzde 67'sini yüksek öğretim ve lisansüstü eğitim yapmış personel oluşturmaktadır.

2000 yılında bankacılık sisteminde şube sayısında görülen artışa rağmen personel sayısında azalma gözlenmiştir. 1999 yılında 173.988 toplam personel sayısı 2000 yılında yüzde 3 oranında azalarak 170.401'e gerilemiştir. Her yıl bir önceki yıla göre artarak giden personel sayısının 2000 yılında azalma eğilimine girmesinin iki temel nedeni olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi Türkiye ekonomisinin kasım 2000 ve şubat 2001 tarihlerinde yaşamış olduğu ve hala etkileri süregelen iki kriz sonucu yaşanan ekonomik daralma ile büyük darbe yiyen bankacılık sektöründeki personel azaltma stratejileri, ikincisi ise tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yaşanan teknolojik gelişmeler sonucu daha az personel ile daha etkin çalışma stratejileri olarak sayılabilir. Personel sayısının azalmasında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devrolan bankalardan çıkarılan personelin de etkisi olmuştur.

2.3.2 Türk Bankacılık Sisteminin Mali Yapısı

2.3.2.1 Toplam Aktifler

Türk bankacılık sisteminde toplam aktifler 2000 yılında cari fiyatlarla yüzde 45 oranında büyüyerek 104,3 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. Dolar bazında yüzde 16 oranında büyüyen toplam aktifler 155,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Toplam aktiflerin milli gelire oranı yüzde 92'den yüzde 82'ye gerilemiştir. Toplam aktifler içinde kamusal sermayeli ticaret bankalarının payı yüzde 34, özel sermayeli bankaların payı yüzde 39, Fon'daki bankaların

azalarak 170.401'e gerilemiştir. Banka personelindeki azalma kamusal ve yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları dışındaki tüm banka gruplarında gerçekleşmiştir.

Toplam personelin yüzde 41'i kamusal sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 42'si özel sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 12'si Fon'daki bankalarda, yüzde 2'si yabancı sermayeli ticaret bankalarında, kalan yüzde 3'ü de kalkınma ve yatırım bankalarında istihdam edilmiş bulunmaktadır.

2000 yılında bankacılık sektöründe çalışanların eğitim seviyesinde önemli bir yükselme gözlenmiştir. Bankacılık sisteminde çalışan personelin yüzde 2'si ilköğretim, yüzde 50'si orta öğretim, yüzde 46'sı yüksek öğretim kurumları mezunu, yüzde 2'si de yüksek lisans ve doktora yapmış olanlardan oluşmaktadır. Yıl sonu rakamlarına göre; kamusal sermayeli bankalarda çalışanların yüzde 38'ini, özel sermayeli bankalarda yüzde 53'ünü, yabancı sermayeli bankalarda yüzde 72'sini, kalkınma ve yatırım bankalarında ise yüzde 67'sini yüksek öğretim ve lisansüstü eğitim yapmış personel oluşturmaktadır.

2000 yılında bankacılık sisteminde şube sayısında görülen artışa rağmen personel sayısında azalma gözlenmiştir. 1999 yılında 173.988 toplam personel sayısı 2000 yılında yüzde 3 oranında azalarak 170.401'e gerilemiştir. Her yıl bir önceki yıla göre artarak giden personel sayısının 2000 yılında azalma eğilimine girmesinin iki temel nedeni olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi Türkiye ekonomisinin kasım 2000 ve şubat 2001 tarihlerinde yaşamış olduğu ve hala etkileri süregelen iki kriz sonucu yaşanan ekonomik daralma ile büyük darbe yiyen bankacılık sektöründeki personel azaltma stratejileri, ikincisi ise tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yaşanan teknolojik gelişmeler sonucu daha az personel ile daha etkin çalışma stratejileri olarak sayılabilir. Personel sayısının azalmasında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devrolan bankalardan çıkarılan personelin de etkisi olmuştur.

2.3.2 Türk Bankacılık Sisteminin Mali Yapısı

2.3.2.1 Toplam Aktifler

Türk bankacılık sisteminde toplam aktifler 2000 yılında cari fiyatlarla yüzde 45 oranında büyüyerek 104,3 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. Dolar bazında yüzde 16 oranında büyüyen toplam aktifler 155,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Toplam aktiflerin milli gelire oranı yüzde 92'den yüzde 82'ye gerilemiştir. Toplam aktifler içinde kamusal sermayeli ticaret bankalarının payı yüzde 34, özel sermayeli bankaların payı yüzde 39, Fon'daki bankaların

azalarak 170.401'e gerilemiştir. Banka personelindeki azalma kamusal ve yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları dışındaki tüm banka gruplarında gerçekleşmiştir.

Toplam personelin yüzde 41'i kamusal sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 42'si özel sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 12'si Fon'daki bankalarda, yüzde 2'si yabancı sermayeli ticaret bankalarında, kalan yüzde 3'ü de kalkınma ve yatırım bankalarında istihdam edilmiş bulunmaktadır.

2000 yılında bankacılık sektöründe çalışanların eğitim seviyesinde önemli bir yükselme gözlenmiştir. Bankacılık sisteminde çalışan personelin yüzde 2'si ilköğretim, yüzde 50'si orta öğretim, yüzde 46'sı yüksek öğretim kurumları mezunu, yüzde 2'si de yüksek lisans ve doktora yapmış olanlardan oluşmaktadır. Yıl sonu rakamlarına göre; kamusal sermayeli bankalarda çalışanların yüzde 38'ini, özel sermayeli bankalarda yüzde 53'ünü, yabancı sermayeli bankalarda yüzde 72'sini, kalkınma ve yatırım bankalarında ise yüzde 67'sini yüksek öğretim ve lisansüstü eğitim yapmış personel oluşturmaktadır.

2000 yılında bankacılık sisteminde şube sayısında görülen artışa rağmen personel sayısında azalma gözlenmiştir. 1999 yılında 173.988 toplam personel sayısı 2000 yılında yüzde 3 oranında azalarak 170.401'e gerilemiştir. Her yıl bir önceki yıla göre artarak giden personel sayısının 2000 yılında azalma eğilimine girmesinin iki temel nedeni olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi Türkiye ekonomisinin kasım 2000 ve şubat 2001 tarihlerinde yaşamış olduğu ve hala etkileri süregelen iki kriz sonucu yaşanan ekonomik daralma ile büyük darbe yiyen bankacılık sektöründeki personel azaltma stratejileri, ikincisi ise tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yaşanan teknolojik gelişmeler sonucu daha az personel ile daha etkin çalışma stratejileri olarak sayılabilir. Personel sayısının azalmasında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devrolan bankalardan çıkarılan personelin de etkisi olmuştur.

2.3.2 Türk Bankacılık Sisteminin Mali Yapısı

2.3.2.1 Toplam Aktifler

Türk bankacılık sisteminde toplam aktifler 2000 yılında cari fiyatlarla yüzde 45 oranında büyüyerek 104,3 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. Dolar bazında yüzde 16 oranında büyüyen toplam aktifler 155,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Toplam aktiflerin milli gelire oranı yüzde 92'den yüzde 82'ye gerilemiştir. Toplam aktifler içinde kamusal sermayeli ticaret bankalarının payı yüzde 34, özel sermayeli bankaların payı yüzde 39, Fon'daki bankaların

azalarak 170.401'e gerilemiştir. Banka personelindeki azalma kamusal ve yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları dışındaki tüm banka gruplarında gerçekleşmiştir.

Toplam personelin yüzde 41'i kamusal sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 42'si özel sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 12'si Fon'daki bankalarda, yüzde 2'si yabancı sermayeli ticaret bankalarında, kalan yüzde 3'ü de kalkınma ve yatırım bankalarında istihdam edilmiş bulunmaktadır.

2000 yılında bankacılık sektöründe çalışanların eğitim seviyesinde önemli bir yükselme gözlenmiştir. Bankacılık sisteminde çalışan personelin yüzde 2'si ilköğretim, yüzde 50'si orta öğretim, yüzde 46'sı yüksek öğretim kurumları mezunu, yüzde 2'si de yüksek lisans ve doktora yapmış olanlardan oluşmaktadır. Yıl sonu rakamlarına göre; kamusal sermayeli bankalarda çalışanların yüzde 38'ini, özel sermayeli bankalarda yüzde 53'ünü, yabancı sermayeli bankalarda yüzde 72'sini, kalkınma ve yatırım bankalarında ise yüzde 67'sini yüksek öğretim ve lisansüstü eğitim yapmış personel oluşturmaktadır.

2000 yılında bankacılık sisteminde şube sayısında görülen artışa rağmen personel sayısında azalma gözlenmiştir. 1999 yılında 173.988 toplam personel sayısı 2000 yılında yüzde 3 oranında azalarak 170.401'e gerilemiştir. Her yıl bir önceki yıla göre artarak giden personel sayısının 2000 yılında azalma eğilimine girmesinin iki temel nedeni olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi Türkiye ekonomisinin kasım 2000 ve şubat 2001 tarihlerinde yaşamış olduğu ve hala etkileri süregelen iki kriz sonucu yaşanan ekonomik daralma ile büyük darbe yiyen bankacılık sektöründeki personel azaltma stratejileri, ikincisi ise tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yaşanan teknolojik gelişmeler sonucu daha az personel ile daha etkin çalışma stratejileri olarak sayılabilir. Personel sayısının azalmasında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devrolan bankalardan çıkarılan personelin de etkisi olmuştur.

2.3.2 Türk Bankacılık Sisteminin Mali Yapısı

2.3.2.1 Toplam Aktifler

Türk bankacılık sisteminde toplam aktifler 2000 yılında cari fiyatlarla yüzde 45 oranında büyüyerek 104,3 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. Dolar bazında yüzde 16 oranında büyüyen toplam aktifler 155,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Toplam aktiflerin milli gelire oranı yüzde 92'den yüzde 82'ye gerilemiştir. Toplam aktifler içinde kamusal sermayeli ticaret bankalarının payı yüzde 34, özel sermayeli bankaların payı yüzde 39, Fon'daki bankaların

- Alacağa Bağlı Tahviller (Asset-Backed Bonds)
- Ödeme-Aktarmalı Tahviller (Pay-Through Bonds)

Bu mali enstrümanların herbiri ikincil ipotek pazarının dışında geliştirilmiş ve herbiri ipotekli olmayan alacakların menkul kıymetleştirilmesine uygulanmıştır.

Ödeme – Aktarmalı Sertifikalar: Genelde vade , faiz oranı ve kalite olarak benzer özelliklere sahip alacaklardan oluşan bir portföyde menkul olarak mülkiyet hakkını temsili etmektedir. Portföydeki alacaklar üzerinde mülkiyet hakkı yatırımcılara ait olmaktadır. Bu nedenle bu sertifikalar çıkarımcı kurumun borç senetleri olmayıp, menkul kıymetleştirilen alacaklar çıkarımcı kurumun bilançosunda yer almamaktadırlar. En yaygın türü ABD’de GNMA’nın (government national mortgage association) garantisiyle ihraç edilen ipoteğe bağlı menkul kıymetlerdir. Anapara ve faiz ödemeleri yatırımcılara aktarılmaktadır.

Alacağa bağlı tahviller: Gelişim itibarıyla daha önce ortaya çıkan alacağa bağlı tahviller , bir alacak portföyü ile teminatlandırılır. Ancak birinci tür menkul kıymetlerden farklı olarak , çıkarımcı kurumun birer borç senedi olmaktadır. Bu nedenle teminat olarak kullanılan alacak portföyü çıkarımcı kurumun bilançosunda kalır ve aktifler arasında muhasebeleştirilir. Bu tip menkul kıymetlerde teminattan gelen nakit akışları bu tür tahvillerin anapara ve faiz ödemeleri ile birebir bağlantılı olmayabilir. İpotekli olmayan alacak türlerinin bir çoğu bu tür tahvillerle menkul kıymetleştirilmektedir. Burada da yine anapara ve faiz ödemeleri yatırımcılara aktarılmaktadır.

Ödeme – Aktarmalı Tahviller: Diğer iki tür menkul kıymetlerin farklı bazı özellikleri bir araya getirilmektedir. Bu tahviller de , bir alacak portföyü ile teminatlandırılmakta ve çıkarımcı kurumun bilançosunda borç olarak görünmektedir. Ancak alacaklardan gelen nakit akışları, tahvillere hizmet etmek üzere tahsis edilmektedir. Bu tür menkul kıymetlerde de anapara ve faiz ödemeleri yatırımcılara aktarılmaktadır. Bu tür tahviller farklı vadeleri olan tahvilleri desteklemek için nakit akışına yön verme işlevini görmektedirler.

3.1.3 Menkul Kıymetleştirmenin İşleyiş Şekli

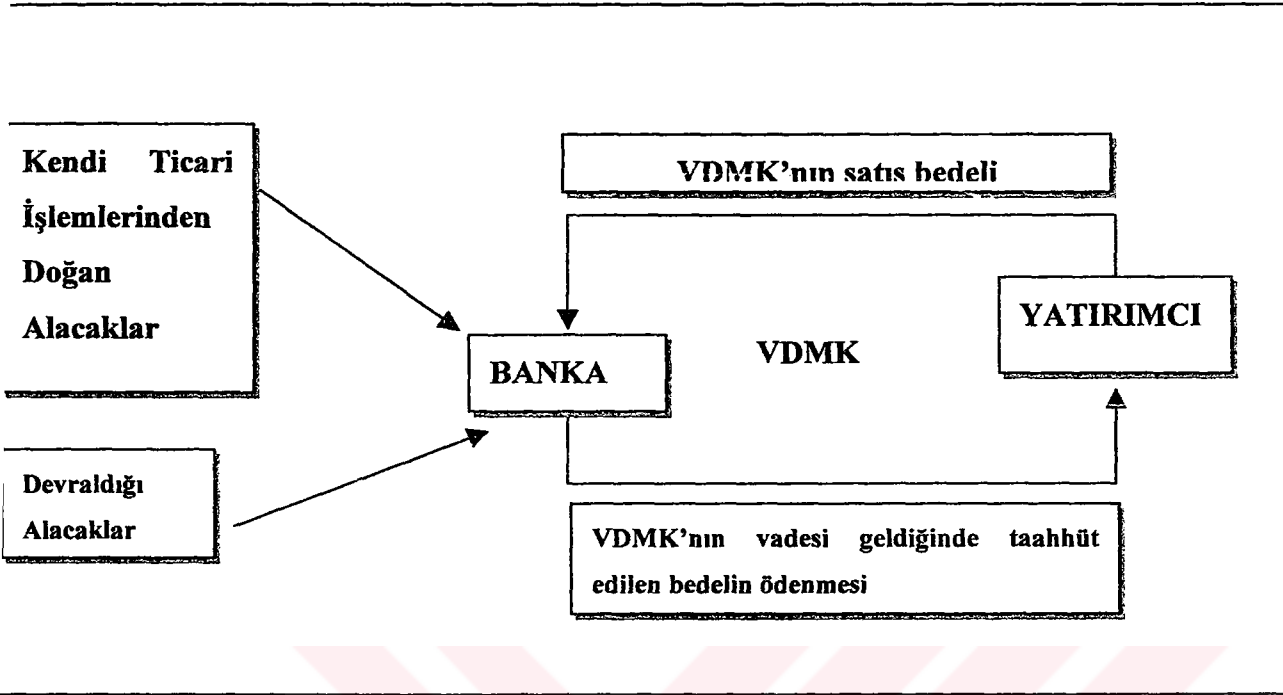
Menkul Kıymetleştirme bankalar ve diğer kredi kurumlarınca en basit şekliyle şöyle gerçekleşmektedir:

- Kredi veren banka , bilançosundaki aynı yada benzeri koşullar taşıyan kredilerden bir alacak havuzu oluşturmaktadır,
- Banka oluşturduğu alacak havuzunu menkul kıymetleştirme uygulamalarını teşvik etmek amacıyla kurulmuş olan özel amaçlı bir kuruma satmakta, yada oluşturduğu bu alacak havuzuna bağlı olarak menkul kıymet ihraç etmesi talebiyle özel amaçlı bir kuruma başvurmaktadır,
- Özel amaçlı kurum , genellikle kendi portföyünde tutmak amacıyla aldığı alacaklara dayalı bir menkul kıymet ihraç etmekte,
- İhraç edilen menkul kıymetlerin bağlı olduğu alacak havuzundan düzenli olarak gelen faiz ve anapara ödemeleri, bu menkul kıymetleri satın alan yatırımcılara yapılacak ödemelere karşılık teminat olarak gösterilmektedir.
- İhraç edilen menkul kıymetler , yatırım bankalarının aracılığıyla kurumsal yatırımcılara ve tasarruf sahiplerine satılmaktadır. Menkul kıymet ihracını organize eden kurum , menkul kıymetlerin güvenilirliğini ve pazarlanabilirliğini artırmak için , ödemelerin düzenli yapılacağına dair güvence mekanizması sağlamaktadır.
- Satılan menkul kıymetlerden elde edilen fonlar , krediyi veren kuruma veya alacak havuzunu satın almış olan özel amaçlı kuruma aktarılmaktadır.
- Krediyi açmış olan kurum, krediyi kullananların yaptığı faiz ve anapara ödemelerinin tahsil edilip menkul kıymetleri satın alan yatırımcılara aktarılmasında aracılık etmeye devam etmektedir.

Menkul kıymetleştirme sürecinde kredi veren kuruma dönmüş olan taze fonlar yeni kredi anlaşmalarında kullanılmak üzere tekrar sisteme girmektedir.

ŞEKİL-3 : Varlığa Dayalı Menkul Kıymetlerin İşleyiş Şekli

VDMK İşleyişi



Kaynak: BAYBAR, Şaziye- BAYOĞLU, Ahmet.; *Bankacılıkta Kaynak Maliyeti*, Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları, No:8, Gri Matbaacılık, Aralık-1997, s.23

3.1.4 Türkiye’de Menkul Kıymetleştirme

Türkiye Ekonomisi ve mali sistem 1980’li yıllara kadar kapalı bir çerçevede varlığını sürdürmüştü ancak 1980’li yıllardan itibaren Türk Bankacılık Sistemi , ekonominin liberalleşmesi ve uluslararası entegrasyonun sağlanması ile yapısal bir değişim içinde olmuştur. 24 Ocak 1980 istikrar Programı ile eş zamanlı olarak dışa açılma, liberalleşme, serbest pazar ekonomisine giriş gibi amaçlarında gerçekleştirilmeye çalışılmasıyla beraber bankacılık alanında da kaçınılmaz değişiklikler ve gelişmelerde yaşanmaya başlamıştır. Dünyada finansal pazarların serbestleştirilmesi, denetimin azaltılması eğiliminin 1980’li yıllarda güçlenmesi Türk Bankacılık Sistemi üzerinde de etkili olmuştur.

Piyasa ekonomisinin kurallarının işletilmeğe çalışıldığı bu dönemde iç ve dış piyasalar rekabete açılmış ve fiyatların piyasada oluşmasına izin verilmiştir. Ekonominin büyümesi yönündeki kararlar mali piyasaların derinleşmesi , büyümesi yönündeki kararlarla desteklenmiştir. Bu kararlar bu dönemdeki en önemli gelişmedir. Bankalar yapısal değişim politikaları uygulayarak;

- sermaye piyasasının yeterince gelişmemesinden dolayı bozulan mali yapılarını ,
- emniyet , likidite, karlılık ve sermaye yeterliliği gibi

temel bankacılık ilkelerini yeniden yapılandırmak istemişlerdir. Tüm bu çalışmalarla beraber mali sistemin büyütülmesi yönünde kurumsal ve mevzuat alanında önemli adımlar atılmıştır. Bu süreçte ekonomideki istikrarın da etkisiyle tasarruflar mali sisteme doğru akmaya başlamış hem yerli hem de yabancı yatırımcıların TL talebi artmaya başlamıştır.

1980'li yıllarda bankacılık alanında bir alternatif olarak ortaya çıkan menkul kıymetleştirme olgusu , sermaye yeterliliği yönündeki kuşkuvarı azaltırken, faiz gelirlerinin yerine hizmet gelirlerini koyarak bankalar için karlı bir faaliyet alanı oluşturmuştur. Özellikle 1990 yılına gelindiğinde ise menkul kıymetleştirme , uluslararası bankacılık alanındaki en önemli eğilimlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye'de, genel olarak, kurumların bilançolarında yer alan alacakların alım satımına konu olabilecek menkul kıymetlere dönüştürölme süreci olan menkul kıymetleştirme uygulamasına ilişkin ilk yasal düzenleme, 13.5.1992 tarih ve 21227 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 3794 sayılı Sermaye Piyasası Kanunun'da Değişiklik Yapılmasına, Bankalar Kanununun Bir Maddesinin değiştirilmesine ve 35 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Bazı Maddelerinin Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Kanun ile yapılmıştır.

Sermaye Piyasası Kanununun 13/A maddesinde, Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler (VDMK)⁴³ hukuksal olarak tanımlanmıştır. Bu tanımda Varlığa Dayalı Menkul Kıymetlerin alacaklar ve duran varlıklar karşılık gösterilerek ihraç edilebilecekleri hükme bağlanmıştır. 31.07.1992 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Sermaye Piyasası Kurulu'nun Seri:3 No:14 sayılı "**Varlığa Dayalı Menkul Kıymetlerin Kurul Kaydına Alınmasına Genel Finans Ortaklıklarının Kuruluş ve Faaliyet İlkelerine Dair Esaslar Tebliği**" ile uygulama esasları belirlenerek kredi alacaklarının menkulleştirilmesi yolu açılmıştır.

⁴³ Çalışmamızın bundan sonraki bölümlerinde Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler, kısaca VDMK olarak adlandırılacaktır.

Bu tebliğ ile şu hususlar düzenlenmiştir.

i- Varlığa Dayalı Menkul Kıymet İhraç Edebilecek Kurumlar;

- Bankalar,
- Finansal Kiralama Şirketleri,
- Genel Finansal Ortaklıkları'dır.

ii- Varlığa Dayalı Menkul Kıymet İhracı İçin Karşılık Gösterilebilecek alacaklar;
(işleme konu olan alacak türleri)

- Tüketici kredileri,
- Konut kredileri,
- Zirai kredileri,
- Finansal Kiralama Sözleşmelerinden doğan alacaklar,
- Diğer alacaklar'dır.^{44*}

*mal ve hizmet üretimi faaliyetinde bulunan anonim ortaklıklar ile mevzuata göre özelleştirme kapsamına alınanlar dahil kamu iktisadi teşebbüslerinin müşterilerine yaptıkları taksitli satışlardan doğan ve senede bağlanmış alacaklardır.

1994 yılından sonra işleme konu olacak alacakların kapsamı genişletilmiş ve yukarıda sıralanan alacaklara, bankalar ve özel finans kurumlarının açmış oldukları ve fiilen ihracatta kullandıkları krediler ile factoring işlemleri yapan anonim ortaklıklarca temellük edilen ihracat karşılığındaki işlemlerden doğan alacaklar, TC Ziraat Bankası'nın senede bağlı alacakları, T. Halk Bankasının esnaf ve sanatkarlarla küçük işletmelere açılan ihtisas kredileri eklenmiştir.

VDMK'nın temel amacı; bankaların aktifinde kayıtlı bulunan bazı değerlere karşılık olarak piyasadan , tahvil satışı ile fon ihtiyacının karşılanmasıdır. Kaba bir ifade ile uzun vadede alacaklarını bugün satmaktır.⁴⁵

⁴⁴ BAYBAR, Şaziye - BAYOĞLU , Ahmet; *Bankacılıkta Kaynak Maliyeti*, Ankara, Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları, No. 8, Gri Matbaacılık, Aralık 1997 , s.22

Türkiye’de Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler’in satışında iskonto esası benimsenmiştir. Hem bankanın VDMK ihtiyacı anında , hemde ikinci el piyasasındaki satış olanaklı olduğundan mevduat gibi vade sınırlaması bulunmamaktadır.

Bu ürünün başlangıçtaki en büyük avantajı munzam karşılığına ve disponibiliteye tabi olmadan kaynağın tamamının kullanım hakkının bankanın tasarrufunda olmasıydı. Ancak 5 nisan 1994 tarihli Resmi Gazete’deki “ Umumi Disponibilite Hakkındaki Tebliğ” e göre VDMK’de disponibilitenin taahhütleri arasında yer almıştır. Bu nedenle VDMK’nın maliyeti artmış, bankalar için çok avantajlı bir ürün olmaktan çıkmış ve yıllar itibari ile de toplam pasif içindeki payı giderek azalmıştır.

TABLO-XVII : VDMK’nın Gelişimi 1992-1996

	1992	1993	1994	1995	1996
VDMK	15.697	39.386	55,966	90,444	99.259
Top. Pasif İç. Payı (%)	5.11	3.71	2.73	2.20	1.10

Kaynak; T.B.B.; Bankalarımız, 1992,1993,1994,1995,1996, İstanbul, TBBY, Graphis Matbaacılık

3.1.5 Türkiye’de Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler Uygulamasının Değerlendirilmesi

Varlığa dayalı menkul kıymet uygulaması ile kredi kullanmak yerine menkul kıymet ihraç ederek fon sağlanmaktadır. Krediler ve alacaklar bir paket haline getirilerek, bu pakete dayalı menkul kıymet (varlığa dayalı menkul kıymet) oluşturulmakta ve bu menkul kıymetler yatırımcılara satılmaktadır. Ülkemizde VDMK ihracı için SPK’na ilk başvurarak ihraç edecekleri menkul kıymetleri kayda aldırın kurumlar, Pamukbank, İnterbank ve Yapı Kredi Bankası olmuştur. VDMK ihraçları tablo 16’da gösterilmiştir. SPK tarafından kurul kaydına alınan menkul kıymetler toplamı içinde VDMK tutarının payı 1996 yılına kadar en az %49,9 ve üzerinde olmuş, hatta 1993 yılında %73,3’e kadar yükselmiştir.

1995 yılı hariç 1994 yılından itibaren azalan bir seyir izleyerek 1996 yılında toplam içinde Kurul kaydına alınan VDMK payı %25,7, 1997 yılında %6,1 ve 1998 yılında %1,31 olmuştur. Bu azalan trend de 1994 yılında yayımlanan Umumi Disponibilite Hakkında Tebliğ ile mevduat ve VDMK arasındaki munzam karşılık ve disponibilite oranları arasındaki farkın

⁴⁵ GÜRAN, Mehmet Cahit; “*Varlığa Dayalı Menkul Kıymetlerin Vergilendirilmesi ve Analizi*”, Ankara, Bankacılık , Yayın No: 2, Mart 1994, s.47

ortadan kalkması ve 1994 yılında yaşanan ekonomik krizin büyük ölçüde etkili olduğu söylenebilir.

1995 yılında 1994 yılına göre VDMK'in artan payında ise, 1994 yılından sonra işleme konu olacak alacakların kapsamının genişletilmiş olması etkili olmuştur. Daha önce belirtildiği gibi, ilgili Tebliğ çıktığında işleme konu olan alacaklar kapsamına, bankalar ve özel finans kurumlarının açmış oldukları ve fiilen ihracatta kullandıkları krediler ile factoring işlemleri yapan anonim ortaklıklarca temellük edilen ihracat karşılığındaki işlemlerden doğan alacaklar; TC Ziraat Bankasının senede bağlı alacakları, T. Halk Bankasının esnaf ve sanatkarlarla küçük işletmelere açılan ihtisas kredileri kapsama dahil edilmiştir. 1996 yılında Kurul kaydına alınan VDMK ihraç tutarlarının önceki yıla göre, yaklaşık 2,5 kat azalmasında ise, 1995 yılında bankaların tüketici kredileri kapsamında açtıkları tüketici, konut, otomobil, kredi kartı kredileri karşılığında VDMK ihraçlarının Kurul kaydına alınmasını önleyen Tebliğ değişikliği etkili olmuştur.⁴⁶

TABLO-XVIII : Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler İhraçları, (1992-1998)

Yıllar	Kurul Kaydına Alınan VDMK Tutarı (Milyar TL)	Kurul Kaydına Alınan Toplam Menkul Kıymet Tutarı (Milyar TL)	VDMK'ın Toplam içinde % Payı
1992	14,480	22,528	64,3
1993	52,756	1,992	73,3
1994	42,299	84,727	49,9
1995	113,928	174,727	65,2
1996	41,628	161,961	25,7
1997	23,000	378,449	6,1
1998	11,000	841,778	1,31

Kaynak: Sermaye Piyasası Kurulu, Aylık Bülten; SPK yayınları, Ocak - 1999

1992-1998 döneminde tedavülde bulunan VDMK stoku ile özel sektör menkul kıymetler stoku Tablo XIX 'da gösterilmiştir. Özel sektör tarafından ihraç edilen menkul kıymet stoku içinde VDMK stokunun payı 1992-1993 döneminde artan daha sonraki dönemde 1995 yılı hariç azalan seyir izlemiştir. 1996 yılında %1,8, 1997 yılına %1,4 ve 1998 yılında %0,39 paya sahip olmuştur.

⁴⁶ AKÇAY, Belgin; "Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler", İstanbul, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı:12, Nisan- Mayıs 2000, Mim Ofset, ss.34-36

Özel sektör tarafından ihraç edilen hisse senetleri düşüldükten sonra, tahvil, finansman bonosu, kar zarar ortaklığı belgesi, banka bonosu ve banka garantili bono, varlığa dayalı menkul kıymetler, yabancı yatırım fonu fonu katılma belgeleri ve gayrimenkul sertifikalarını kapsayan özel sektör menkul kıymet stoku dikkate alındığında ise, VDMK stokunun payı 1996 yılına kadar artan seyir izleyerek 1992 yılında %78,3 olan payı 1993 yılında %89,7, 1994 yılında %92,1 1995 yılında %93,2'ye ulaşmıştır. 1996 ve 1997 yıllarında giderek azalan payı %58,1'e düşmüş, 1998 yılında ise %41,5 ile VDMK stoku hisse senetlerinin dahil olmadığı özel sektör menkul kıymet stoku içinde 1992-1998 döneminin en düşük payına sahip olmuştur .

TABLO-XIX : Özel Sektör Menkul Kıymetler Stoğu, (1992-1998)

Yıllar	VDMK STOKLARI (Milyar TL) (A)	Toplam Menkul Kıymet Stoku (Milyar TL) (B) (*)	Toplam Menkul Kıymet Stoku (Milyar TL) (C) (**)	A/B	A/C
1992	9,043	60,694	11,555	14,9	78,3
1993	36,583	112,033	40,784	32,7	89,7
1994	19,950	130,881	21,660	15,2	92,1
1995	66,785	295,453	71,649	22,6	93,2
1996	8,011	441,392	16,666	1,8	48,1
1997	13,150	931,926	22,632	1,4	58,1
1998	7,305	1903,565	17,619	0,38	41,5

(*) Özel sektör tarafından ihraç edilen tüm menkul kıymetler dahildir. (**) Özel sektör tarafından ihraç edilen hisse senetleri dahil değildir.

Kaynak: Sermaye Piyasası Kurulu, Aylık Bülten, SPK Yayınları, Ocak -1999

1994-1998 döneminde VDMK ihracına dayanak teşkil eden alacakların dağılımı incelendiğinde ise, ilk yıllarda VDMK ihracına konu olan alacak türleri içinde konut ve tüketici kredileri önemliken, daha sonraki yıllarda ihraç işleminden doğan alacaklar ve esnaf, sanatkar ve küçük işletmelere açılan ihtisas kredileri önemli olmuştur .

1994 yılında %31,1 ile tüketici kredileri, %27,7 ile tarım kredi kooperatiflerine açılan krediler ve %26,8 ile konut kredileri VDMK ihracına dayanak teşkil eden alacak türleri içinde en büyük paya sahip olmuştur. 1995 yılında ise, ihraç işleminden doğan alacaklar en büyük paya sahip olurken (%57,8), konut kredilerinin payı %6,3'e düşmüş, tüketici kredileri karşılığı ise hiç VDMK ihraç edilmemiştir.

Tarım kredi kooperatiflerine açılan krediler ise önceki yıldaki ağırlığını korumuştur (%26,1). 1996 yılında önceki yıla göre; tarım kredi kooperatiflerine açılan kredilerin payı artarak birinci sırayı alırken, ihraç işleminden doğan alacakların payı azalmış (%36,7), halk

Bankasınca, esnaf, sanatkar ve küçük işletmelere açılan ihtisas kredilerin payı artmıştır (%15,7). 1997 yılında ise %81,1 ile en büyük paya esnaf, sanatkar ve küçük işletmelere açılan ihtisas kredileri sahip olmuştur.

1998 yılında ise VDMK ihracının ilk yılında olduğu gibi tüketici kredileri %85,9 ile VDMK ihracına dayanak teşkil eden alacak türleri içinde en büyük paya sahip olmuştur.

VDMK ihracı, ihraç eden kurumlar açısından incelendiğinde, 1992-1998 döneminde toplam ihraç tutarı içinde %50'nin üzerindeki pay ile kamu bankalarının (Ziraat, emlak, Halk ve Vakıflar Bankası') en fazla paya sahip oldukları ve Tebliğin çıkarılışında amaçlar arasında yer alan Genel Finans Ortaklıklarının kuruluşunun gerçekleşmediği görülmektedir.

TABLO-XX : Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler İhraçları, (1994-1998)

	1994 yılı		1995 Yılı		1996 Yılı		1997 Yılı		1998 yılı	
	Milyar TL	% Pay	Milyar TL	% Pay	Milyar TL	% Pay	Milyar TL	% Pay	Milyar TL	% Pay
Tüketici Kredileri	14,798.8	31,1			6,055.4	10.0	9,051.6	13.8	11,325.2	85.9
Otomobil Kredileri	4,431.9	9.3								
Konut Kredileri	12,764.5	26.8	8,380.0	6.3						
Kredi Kartı	2,422.7	5.1								
İhracat İşleminde			76,562.4	57,8	22,276.1	36.7	3,317.1	5.1	1,863.6	14.1
Doğan Alacaklar										
Tarım Kredi Kooperatifleri	13,195.4	27.7	34,509.0	26.1	22,792.0	37.6				
Esnaf, Sanat, Küçük İşl. Açıl. İhtisas Kredileri			12,974.8	9.8	9,512.6	15.7	53,153.4	81.1		
Toplam Alacak Portföyü	47,613.3	100.0	132,426.2	100.0	60,636.1	100.0	65,522.1	100.0	13,188.8	100.0

Kaynak: Sermaye Piyasası Kurulu, SPK Yayınları, Aylık Bülten; Ocak-1999

Daha önce belirtildiği gibi, VDMK ihracı 1980'li yıllarda yoğun bir biçimde uygulanmasına karşın, bu enstrüman ilk kez ABD'inde 1970 yılında ortaya çıkmış ve bir kamu kuruluşu olan Ulusal İpotek kurumu (GNMA) tarafından, konut finansman sorununu çözmek için kullanılmaya başlamıştır.

GNMA, Emekliler birliği (Veterans Administration) ve Fedaral Konut Kurumunun (Federal Housing Administration) konutlara (birden dört daire) verdiği ipotekli kredileri menkul kıymetleştirilmesini sağlayarak varlığa dayalı menkul kıymet türünü geliştirmiştir.

TABLO-XXI : 1992-1998 Döneminde VDMK İhraç Eden Başlıca Kurumlar

VDMK İhraç Eden Başlıca Kurumlar	İhraç Tutarı (Milyar TL)	% Pay
TC Ziraat Bankası	72.707	23,8
T. Emlak Bankası	40.685	13,3
T. İş Bankası	33.617	11,0
T. Halk Bankası	24.500	8,2
T. Vakıflar Bankası	24.059	7,9
Koç Tüketici Finansman A.Ş.	23.400	7,6
Akbank	20.584	6,7
T. Garanti Bankası	13.636	4,6
Tütünbank	7.730	2,5
Pamukbank	6.949	1,6
Tarişbank	4.798	1,1
T. Ticaret Bankası	3.531	1,1
Şekerbank	3.414	1,1
Diğer	11.102	3,6
TOPLAM	305.361	100,0

Kaynak: Tablo, Sermaye Piyasası Kurulu, SPK yayınları, 1992-1998 yılları arasındaki Aylık ve Haftalık Bültenlerden yararlanılarak, AKÇAY, Belgin; “*Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler*”, İstanbul, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Sayı:12, Nisan- Mayıs 2000, Mim Ofset, ss.34-36 tarafından hazırlanmıştır.

Daha sonra apartmanlara verilen ipotek kredileri, ticari gayrimenkule dayalı ipotek kredileri, taşıt kredileri, kredi kartı alacakları, konut kredileri ve çeşitli alacaklar ile diğer varlık türlerini de menkul kıymetleştirilmiştir. Ancak varlığa dayalı menkul kıymetlerin çoğu mustakil konutlara ve bir ila dört daireli konutlara ait ipotek kredilerinden oluşmuştur. Aslında ABD'nde varlığa dayalı menkul kıymet ihraçları ikincil piyasanın gelişmesine ve derinleşmesine oldukça büyük katkıda bulunmuştur.

Sistemin Türkiye'de uygulama esasları, VDMK ihracının en yaygın olarak uygulandığı ABD'ndeki sistemle benzerlikler taşımaktadır: ABD'nde olduğu gibi Türkiye'de de konut kredileri, tüketici kredileri, finansal kiralamadan doğan alacaklar VDMK ihracına dayanak teşkil etmektedir.

Ancak uygulamada ilk yıllar konut kredileri VDMK ihracında önemli dayanaklarından biri iken 1996 yılında sonra ihraca konu olmamıştır. Genelde tüketici kredileri en büyük paya sahip olmuştur.

Ülkemizdeki uygulamaların rakamsal boyutu incelendiğinde VDMK ilişkin Tebliğin daha çok bankaların ve özellikle kamu bankalarının işine yaramış görülmektedir. Başlangıçta planlanan Genel Finans Ortaklığı şirketleri hiç kurulmamıştır. Bunda, banka garantisi her şekilde gerekli olduğu için bu kuruluşlar yerine doğrudan bankalara yönelinmesi etkili faktörlerden biri olmuştur.

Böylece, Bankalara garanti komisyonu, ihraç komisyonu ve saklama komisyonu gibi ek gelir imkanı yaratılmıştır. Kısacası VDMK ihracı ile mali piyasaların derinleştirilmesi ve oligopolistik yapıya sahip olan ve finansal piyasanın hakimi konumunda bulunan bankalara alternatif finansal kurumların yaratılmasına katkıda bulunması beklentileri gerçekleşmiştir.⁴⁷

3.1.6 Menkul Kıymetleştirmenin Avantajları

- V.D.M.K.'lar herhangi bir zorunlu karşılığa tabii değildir, bu da bankalara mevduata nazaran daha ucuz fon temini imkanı sağlamaktadır.
- Genel olarak kredilerin ikincil piyasası sınırlı olduğundan kredilerdeki likidite sorunu olmaktadır oysa V.D.M.K.'ların sahip olduğu aktif ikincil piyasa ile bu sorun ortadan kalkmaktadır.
- Bilançolarında çok uzun vadeli yani likid olmayan aktifler bulunan mali kurumlar; menkul kıymetleştirme yoluyla uzun vadeli kredi portföylerini satarak, yine bu portföylere bağlı olarak diğer kurumlar tarafından ihraç edilen menkul kıymetleri satın alabilmektedirler. Böylelikle bilançolarının likiditesini olumlu yönde etkilemektedirler.
- Kredilerin fiyatlandırılması zordur ve subjektif unsur içerir oysa V.D.M.K.'lar pazar koşullarında fiyatlandırılmaktadır.
- Kredinin riskini ölçmek maliyetli ve uzmanlık gerektiren bir iştir oysa V.D.M.K.'ların risk ölçümü daha kolay ve isabetli olmaktadır.

⁴⁷ AKÇAY, Belgin; a.g.e., s.37

- V.D.M.K.'larda risk primi daha düşük olduğundan kredilere nazaran daha düşük maliyetlidirler.
- Belli bir özsermaye zorunluluğu, munzam karşılık ve disponibilite yükümlülüğünde söz konusu olmamaktadır.
- Kredi sisteminde bankalar; kredi müşterisinin riskliliğinin ölçümü ve bundaki değişmelerin izlenmesi, kredi kullandırım koşullarının saptanması, faiz ve anapara tahsilatlarının zamanında yapılabilmesi, likidite, faiz, kredi, kur riski gibi risklerin üstlenilmesi gibi konularda uzman olmak zorunda kalmaktadırlar.
- Tasarruf sahiplerinden yada yatırımcılardan, talep edenlere etkin şekilde kaynakların aktarılmasında en etkin yöntemdir. Yatırımcılardan sağlanan sermaye akımını arttırmaktadır.
- Kullanılan kredilerin vadesini kısaltmaksızın, kredi veren kuruma fonların daha hızlı dönmesini sağlamaktadır.
- Uzun vadede kaynak aktarma maliyetini azaltarak yani kredi maliyetlerini düşürerek , yatırım, üretim ve tüketimi teşvik edip finansal sistemin faaliyet etkinliğini arttırmaktadır.
- Bir çok kredi ve alacağı tek bir nominal değere , ödemeye , faiz oranına ve anapara ödemesine dönüştürmektedir.
- Piyasa mekanizmalarının daha yaygın ve etkin işlemesine yol açmaktadır.
- Uzun vadede finansman ihtiyacı olan firmaların banka kredilerine olan taleplerini düşürmektedir.
- Uygulaması nispeten kolaydır ve yeni teknolojiler gibi fiziki bir sermayede gerektirmemektedir.
- İyi uygulandığı takdirde ekonomideki batık kredileşmeyi engelleyebilmektedir.
- Toplumun tasarruf ve yatırım arzusunu kuvvetlendirmektedir.
- Finansal ürün arzını arttırarak sermaye piyasalarının büyümesine , derinleşmesine ve likiditasyonuna katkıda bulunmaktadır.
- Aracılığı elimine ederek, doğrudan finansmana yönelen bir ekonomi de , reel ekonominin faiz oranlarına ve faiz oranlarındaki dalgalanmalara karşı duyarlılığı artacaktır.

- Orta vadede kredi faizlerini düşürdüğü için , kredi talebini arttırmaktadır. Kredi talebindeki bu artış, eğer reel sektör bu talebe olumlu cevap verebilirse, tüketimi, dolayısıyla üretimi arttırmaktadır.
- Uluslararası piyasalara açılma olanağı sağlamaktadır.
- Bankalara, faiz ve kredi riski gibi belli riskleri nihai yatırımcıyla paylaşma veya onlara aktarma imkanı sağlamaktadır.
- İhraççı üzerinde taşıdığı riskleri, ihraca konu olan menkul kıymetlere devrederek yada garanti tekniklerini kullanarak elimine etmektedir.
- Sermaye piyasalarına ulaşamayan küçük ve riskli firmalara sermaye piyasalarından yararlanma imkanı sağlamaktadır. Böylelikle mali sorun yaşayan fakat kaliteli alacaklara sahip firmalar da kendi problemlerinden bağımsız olarak borçlanma şansına sahip olmaktadır.
- İşletmelerin finansman geleneklerini değiştirip, sistemi kredi ağırlıklı finansman sisteminin hakimiyetinden kurtarmaktadır.
- İşletmelere ilave özkaynak maliyetine katlanmaksızın , zaman problemini de ortadan kaldırarak fon yaratma olanağı sağlamaktadır.
- Özkaynak karlılığı, borç/özkaynak oranı gibi finansal performans oranlarını iyileştirip, işletmenin borçlanma kapasitesini arttırmaktadır.
- İşletmelerin aktif – pasif yönetimini kolaylaştırıp ve işletmenin bunlar üzerindeki kontrol gücünü arttırmaktadır.
- İşletmelerin aktif-pasiflerindeki vade ve faiz uyumsuzluklarını giderip, vadelerde bir farklılaştırma yapılmasına imkan vermektedir.
- İşletmelerin likiditesini olumsuz etkilemeksizin , daha uzun vadeli satış yapmalarına ortam hazırlayıp ve satış hacmini arttırarak pazar payının genişlemesini sağlamaktadır.
- Mevcut risklerin bilanço dışında taşınmasına olanak vermektedir.
- İyi oluşturulursa kredi riskini yatırımcı açısından hemen hemen sıfırlayabilmektedir.
- Menkul kıymetleştirme süreci, yatırımcılara yapılacak faiz ödemeleri ile anapara geri ödemelerinde aksama olmamasını sağlayacak şekilde yapılandırılmaktadır.

- Menkul kıymetleştirme ürünlerinin yüksek değerlemeler alan diğer yatırım araçlarına alternatif olabilmelerinin bir nedeni de , bu ürünlerin yatırımcılara aynı risk seviyesinde benzerlerinden daha yüksek getiri sağlamalarıdır.
- Yatırımcılara portföy çeşitlemesi yapma imkanı sağlamaktadır.⁴⁸

3.1.7 Menkul Kıymetleştirmenin Dezavantajları

- Borçlanma ister değişken ister sabit faiz ile yapılmış olsun her zaman bir risk taşımaktadır. Piyasadaki faiz oranları kredi anlaşmasındakinden daha aşağı seviyelere düştüğü takdirde , kredilerin vadesinden önce geri ödenmesi gibi sıkça rastlanan ve **erken ödeme riski** diye adlandırılan bir durum ortaya çıkmaktadır. Erken ödeme riski borçluların toplu para elde ettikleri taktirde krediyi vadesinden önce geri ödemeleri durumunda da geçerli olmaktadır. Bu durum da her kredi portföyünde bir miktar erken ödeme riski bulunduğunu göstermektedir.
- Menkul kıymetleştirme bilanço dışı kalemleri geliştirdiğinden , sağlıklı finansal raporlamayı önleyebilmektedir.
- Çok geniş alacaklar ve krediler portföyü bulunan bir işletme , en iyi alacaklarını menkul kıymetleştirerek, kendi portföyünün veya aktifinin kalitesini düşürebilmekte, veya tersi bir durumla en kötülerini menkul kıymetleştirerek yatırımcıyı riske sokabilmektedir.
- Menkul kıymetleştirmenin çok geliştiği bir piyasada kredi kalitesini arttırmaya yönelik motivasyonlar ortadan kalkabilmektedir.
- Kredi bankalarının para ve kredi kontrolünü zorlaştırabilmektedir.
- Mali kurumlar menkul kıymetleştirmeden sağladıkları tasarrufları nihai borçlanıcılar veya yatırımcılarla paylaşmayabilmektedirler.
- Ekonomideki kredi stoğu istenilmeyen düzeylere gelebilmektedir.⁴⁹

⁴⁸ AKSOY, Dr.Tamer; a.g.e., ss.40-43

⁴⁹ AKSOY, Dr. Tamer; a.g.e.,ss.47-48

3.2 FİNANSAL YENİLİK VE TEKNOLOJİK GELİŞME EĞİLİMİ

3.2.1 Finansal Yenilik Olgusu ve Tanımı

Bankacılıkta son yıllarda yoğun olarak gözlenen eğilimlerden birisi de finansal yenilik (financial innovation) eğilimidir. Finansal yenilikten daha önce olmayan birşeyi icat etmekten ziyade mevcut olan bir fikrin değiştirilmesi veya geliştirilmesidir. Bir fikrin, finansal yenilik olabilmesi için, piyasayı operasyon yönünden ve/veya tamamiyle daha etkin hale getirmesi gerekmektedir⁵⁰.

Yeniliğin temel amacı;

- pazarı daha etkin ve/veya tam rekabetçi yapmak,
- kar elde etmek ve/veya riski azaltmaktır⁵¹.

Finansal yeniliklerin, firmalara yüklenen finansal kısıtlamaları azaltmak için çıkarıldığı öne sürülmektedir⁵². Firmalar, mevcut kısıtlamalara rağmen karlarını maksimum , risklerini ise minimum hale getirmeye çalışırken, kısıtlamalara bağlı kalmanın maliyeti arttıkça yeni finansal ürünlere yönelme eğilimleri de artacaktır⁵³.

Bankacılıktaki geleneksel yaklaşımlar ; gelişen teknoloji ile birlikte yerini, finansal yeniliklerin yoğunlaştığı ve bu sayede finansal pazarlardaki rekabetin arttığı bir ortama bırakmıştır. Yoğun rekabet ortamı sayesinde maliyetler azaltılmaya , rekabet avantajı arttırılmaya çalışılmaktadır. Bu sayede geleneksel bankacılık anlayışından, yeni ve daha karlı aktivitelerin gerçekleştirildiği alanlara kayılmaya başlanmıştır.⁵⁴

⁵⁰ VON HORNE, James C.; *"Of Financial Innovations and Ewcesses"*, *The Journal of Finance*, July 1985, vol.XL, no.3 , s.621.

⁵¹ VON HORNE, James C.; a.g.e., s.622.

⁵² SILBER, William L.; *"The Process of Financial Innovation"*, *American Economic Review*, May 1983, vol.73, no.2, s. 89-95.

⁵³ SILBER, William L.; a.g.e., s.89.

⁵⁴ EDWARDS, Franklin R. – MISHKIN, Frederic S; *"The Decline of Traditional Banking: Implications for Finacial Stability and Regulatory Policy"*, *National Bureau of Economic Research*, 1995, s 4

3.2.2 Dünyada ve Türkiye’de Finansal Yenilikleri ve Bankacılıktaki Teknolojik Gelişmeleri Doğuran Nedenler

Özellikle bilgisayar olmak üzere dünyada oluşan teknolojik gelişmelerin yanısıra, 1980’li yıllarda Türkiye’de bankacılık sektörünün yeni bir anlayış ile ele alınması, elektronik bankacılık ve otomasyonu hızlı bir şekilde gündeme getirmiştir. Bankalarda otomasyonun yaygınlaşması ve buna paralel olarak sunulan hizmetlere yönelik yeni ürünlerin çeşitlenmesi, bankalardan yararlanan kesimin genişlemesine sebep olmuştur. Diğer alanlarda olduğu gibi bankacılıkta da otomasyona geçişin temel nedeni iş verimini arttırmaktır. Bu temel gerçekten hareketle, gelişmeler hızlanmış ve gelişmeler devam ederek otomasyona dayanan altyapı sayesinde bankacılık enstrüman ve hizmetleri de çeşitlenmiştir.

Finansal yenilikleri ve teknolojiadaki gelişmeleri doğuran başlıca etmenler;

- Vergi tasarrufu sağlama,
- İşlem maliyetlerini ve riski azaltarak mümkün olduğunca minimum düzeye indirme,
- Riski azaltma veya riski yeniden tahsis etme fırsatları,
- Varlıklarının likiditesini artırma fırsatları,
- Yasal veya mevzuata ait değişiklikler,
- Faiz oranlarının düzeyi ve dalgalanması,
- Kambiyo kurlarındaki dalgalanmalar,
- Enflasyon,
- Fiyatların düzeyi ve dalgalanması,
- Ekonomik faaliyetlerin düzeyi,
- Teknolojideki ilerlemeler,
- Zorunlu karşılıklar,
- Coğrafi kısıtlamalar (bankalar için);
- Akademik çalışmalar ve Muhasebe çıkarları sayılabilir.

Yukarıda bahsedilen sebeplerden dolayı finansal yenilik ve teknolojik gelişme bir zorunluluk olmuştur. Yukarıda adı geçen sebeplerin bir çoğundan dolayı oluşan risk, finansal piyasaların etkinliğini, yatırımcıların kararlarını, kreditorleri ve finansal aracıları etkilemektedir.

Enflasyondaki artışlar ve kur ile faiz oranlarındaki dalgalanmalar dolayısıyla finansal aracılık yapan kurumlar, aktif ve pasiflerini vade yapıları itibarıyla uygun hale getirmede zorlanmışlardır. Bunun sonucunda da oluşan riski elimine edebilecekleri yeni tekniklere gereksinim duymuşlardır⁵⁵.

Bu eğilim sonucunda da faiz dalgalanmalarından korunmak amacıyla, değişik faiz enstrümanlarına yönelmişler ve kurlardaki dalgalanmayı hedge etmek için ise, döviz swapları ve opsiyonları kullanma yoluna gitmişlerdir⁵⁶.

Teknolojik gelişme de finansal yeniliklerin ortaya çıkışında rol oynayan en önemli faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu alandaki gelişmeler özellikle 1980'lerden sonra hızlanmış, iletişim alanında bilgisayarların yaygın kullanımı neticesinde, uluslararası piyasaların işleyişindeki etkinlik artmıştır. Yaygın teknoloji sayesinde, bilginin piyasalarda hızla transfer edilebilmesi sonucunda da karar alabilme ve yatırım yapabilme süreçlerinde hızlilik yaşanmıştır. Bu sayede piyasalarda etkinlik artışı sağlanmıştır⁵⁷. Bilgisayarın yaygın kullanımı ile ödeme sistemlerinde büyük gelişmeler yaşanmış ve ödemeler elektronik ortamlar aracılığı ile dünyanın her yerine yapılabilir hale gelmiştir. Bu sayede de işlemlerin maliyeti önemli ölçüde azalmıştır.

Otomasyona geçişin nedenleri arasında;

- selfservis bankacılığının bankacılıkta verimliliğin artmasına,
- personel artışından kaçınmaya,
- bilgisayar desteği ile elde edilen karların artmasına sebep olması sayılabilir.

Uluslararası büyük bankaların ölçek ekonomilerinden yararlanmak için teknolojik yönden daha karmaşık bir yapıyı gerçekleştirmeye yönelik başlayan bilgisayar harcamaları, bankacılık sektöründe daralan kar marjlarının yerini artan karlılık ve verimliliğe bırakmaktadır. Uluslararası bankacılık sektöründe özellikle elle yürütülen bankacılık

⁵⁵ HORMEL, Van James; *"Of Financial Innovations and Excess"*, *The Journal Of Finance*, vol xl, no.3, July 1985, s.621-625.

⁵⁶ HORMATS, D. Robert; *"International Capital Markets and Financial Flows"*, *International Banking*, April 1986, s.7.

⁵⁷ BIS; a.g.e., s.8.

işlemlerinin giderek, elektronik olarak yapılmasına doğru, hızlı bir yönelim görülmektedir. Bankacılık faaliyetlerine daha yoğun teknolojinin girmesiyle birlikte, başta zaman ve personel olmak üzere çeşitli yönlerden sağlanan kazançlarda büyük olmaktadır.

Bilgisayar ve iletişim teknolojisindeki gelişmeler sayesinde, bankalar ve finansal kuruluşlar, bugün, geniş çapta bilgi işlemlerini ve fon transferlerini daha hızlı ve etkin bir şekilde yapabilmektedir⁵⁸. Bilgisayar sistemlerinin kullanılmasının bir başka amacı da yeni teknoloji ürünü olan hizmetleri müşterilere sunarak, bankalara yeni karlılık alanları yaratmak, böylece değişen toplumsal ve ekonomik koşullara uyum sağlamaktır⁵⁹.

Artık bankalar şubeleri pazarlama ağırlıklı bir yapıya büründürürken müşteri hizmetleride elektronik ortamlara taşınmıştır. Teknolojideki bu gelişmeyle beraber müşteriler basit para çekme işlemleri için şube bankaları önünde kuyruk beklemek yerine Otomatik Vezne Makinaları* (ATM;Automated Teller Machines) aracılığı ile anında işlemlerini kendileri yapabilmektedir. Müşterinin kendi hesabı için bazı işlemleri bir memur ile yüz yüze gelmeksizin CAT (Customer Activated Teminal) yardımı ile çözümlemesi beklenmektedir.

Bundan amaçlanan bankanın hizmetlerinin olabildiğince çok müşteriye pazarlanması, müşteriler hakkında toplanan bilgiler yardımıyla müşterileri banka için önemlerine göre ayırabilme, belli müşteri gruplarına banka hizmetlerini doğrudan ve bilerek pazarlama ve tüm bu işlemleri güvenli ve sürekli bir ortamda sağlamaktır. Bu yeni ihtiyaçlar bankaları şubelerinde daha çok sayıda elemanını satış fonksiyonlu faaliyetlere ayırmaya zorlamış ve ayrıca kendilerine yardımcı olmak üzere daha rasyonel iş istasyonları kullanımına yönlendirmiştir⁶⁰.

Bankalar piyasa paylarını korumak ve hizmetlerini çağdaş bankacılık anlayışına uygun araçlarla yapabilmek için teknolojik yeniliklere ayak uydurmak ve rekabete katılmak zorunda kalmışlardır.⁶¹ Rakiplerle iyi şekilde mücadele edebilmek için bankalar, sunmakta

⁵⁸ BOWDEN, Elbert V. & HORBERT, Judith L.; *Revolution In Banking*, Second Edition, A Prentice Hall Com., Virginia, 1994, s.17.

*Çalışmamızın bundan sonraki bölümlerinde Otomatik Vezne Makinaları kısaca ATM olarak adlandırılacaktır.

⁵⁹ KARATAN, Figen; *Bankacılıkta Ödeme Sistemlerinin Otomasyonu-Elektronik Fon Transfer Sistemleri*, T.B.B.Y, No.162, Ankara, Mayıs 1990, s.3

⁶⁰ ABAÇ, Selçuk; a.g.e., s. 47.

⁶¹ AYAROĞLU, Pınar; *"Tüketicinin Finansmanı; Riski Tabana Yaymak"*, *Bankacılar Dergisi*, Nisan 1990, s.50.

oldukları hizmetlerin çeşitlerini artırmak ve genişleyecek yeni pazarlar bulmak zorundadırlar⁶². Müşteriye yeni finansal hizmetler ve çözümler götürmek bilgisayar aracılığıyla planlanmakta ve uygulanmaktadır. Geçmişte ve günümüzde bankalar teknoloji amaçlı olmuştur. Ancak teknolojinin bankaların rekabeti için ne tür olanakları ortaya koyduğu belirdikçe, bir amaç değil araç olarak görülmeye başlanmıştır.⁶³

Finansal yeniliği doğuran sebeplerden birisi de ekonomik aktivitenin gelişmesi ve finansal hizmetlerin hızla artmasıdır. Hızla artan fon hareketleri özellikle 1980'li yıllardan sonra daha da artmış ve finansal işlemler büyük hacimlere ulaşmıştır. Bu da finansal piyasalarda değişen ilişkilere neden olmuş ve piyasalar arası entegrasyon artmıştır. İşlemlerin artık 24 saat yapılabilir hale gelmesiyle, hizmetler dünyaya yayılmış, sonuç olarak da bir globalleşme eğilimi ortaya çıkmıştır⁶⁴.

Müşteri yapısının bilinçlenmesi, finansal yenilikleri doğrudan diğer bir nedendir. Özellikle 1970'li yıllarda yaşanan dünya enflasyon tehlikesi dolayısıyla, piyasalarda işlem yapan yatırımcılar hem deneyim sahibi olmuşlar hem de daha fazla bilgi edinmişlerdir. Dolayısıyla, finansal servisler arasında daha etkin seçim yapabilme noktasına gelmişlerdir. Müşteriler artık risk ve getiri hususunda eskisine göre daha bilinçli hale gelmiş olup, neticesinde daha iyi ve ucuz hizmet talep etmeye başlamışlardır. Müşterilerin daha fazla bilgi ile işlemlerin daha hızlı yapılmasını talep eder hale gelmeleri, piyasada rekabeti artırıcı unsurların başında gelmiştir⁶⁵.

Müşteri talepleri, teknoloji elverdiği ölçüde bankaları, bankacılık hizmetlerinin sunulmasında müşterinin hesabının bulunduğu bankaların dışında başka bankalara (elektronik takas, elektronik borç alacak kayıtları), alışveriş merkezlerine (EFTPOS), evine ve işyerine (Home/Office banking) uzatılmasına ve hizmetlerin mesai saatlerini dışında ve tatil günlerinde de sunulmasına (ATM'ler ve 24 saat bankacılık) doğru zorlamaktadır⁶⁶.

⁶² MANTLE, Philip G.; "*Bireysel Bankacılıkta Değişim Çağı*", Selçuk Abaç ve İ.Ü. Bankacılık Araştırma Grubu, 1983, s.52.

⁶³ GÖNÇ, Bülent; "*Bankacılık ve Bilgisayar*", *Türkiye'de Bankalar ve Bankacılık Sistemi*, Selçuk Abaç ve IBAR Grubu, İstanbul, 1989, s.46.

⁶⁴ ZENOFF, B.David; *Perspectives of Financial Services Marketing*, M.U. Academic Research Center, s.1-3.

⁶⁵ HORMATS, D. Roberts; a.g.e., s.18-20.

⁶⁶ AKTAŞ, Ziya – EMİRDAĞ, Orhan – KINALI, Hasan; *Türkiye'de Bankacılık Kesiminde Bilgisayar Kullanımının Sorunları ve Çözüm Önerileri*, T.B.B.Y., no.142 ,Ankara, 1995, s.30.

Teknolojik gelişmeye dayalı olarak ortaya çıkan yenilikler arasında, yeni alanlara verilen krediler, bankalardaki hesaptan daha fazla para çekebilme imkanı, menkul değer yatırım danışmanlığı, dış işlemler, otomatik kliring ve otomatik olarak hesaplama (dekontlaşma) ve Yine bununla bağlantılı olarak, bilgiye dayalı çok yönlü kayıtlar, nakit yönetimi, müşterinin evine veya ofisine terminaller, kontrollü bilgi girişleri, manyetik kart kullanımı ve kredi ağı (network) gibi yenilikler de sayılabilir⁶⁷.

Yeni finansal kurumların piyasaya girmesi, finansal yeniliklerin ortaya çıkışında etken olmuştur. 1980'li yıllardan sonra bankaların piyasalarda nisbi önemini azalmasıyla, piyasalarda yeni finansal kurumlar ve kurumsal yatırımcılar ortaya çıkmıştır. Bunların ve teknolojik gelişmelerin sayesinde rekabet artmış, işlem yapan yatırımcıların sayısı da artış göstermiştir. Özellikle aracısız işlem yapan büyük yatırımcılar, bankaları bu piyasalarda tamamen devre dışı bırakarak fon sağlama yoluna gitmişlerdir. Bu nedenle de yeni finansal tekniklerin kullanımı hızlı bir artış göstermiştir⁶⁸.

Finansal sektör, aracı kurumlara, piyasadaki riski transfer edebilmeleri olanağı ekonomiye ise bir likidite yaratıcısı olarak katkıda bulunmaktadır. Finansal yeniliklere, bakarken, talep yönünden şöyle bir sınıflandırmanın yapılması mümkündür.

Finansal çeşitlendirme ve tekniklerinin ortaya çıkmasındaki en önemli etken, fiyat riskinin transfer edilebilmesidir. Varlık fiyatlarındaki dalgalanmalar, riskin kurumlar arasında transfer edileceği yeni finansal teknik ve enstrümanların gelişmesini sağlamıştır.

Sermaye yönetiminde de piyasadaki dalgalanmalardan korunmak amacıyla yeni finansal enstrümanlara talep olmuştur⁶⁹. Bu yöntem, hisse senetlerindeki dalgalanmalara karşı korunma olduğu gibi, bu senetler likit ve el değiştirilebilir olma özelliğini de taşımaktadır.

Daralan Kar Marjları ve Yeni Sistemlerin Sağladığı Verimlilik artışları da bankacılıktaki yeniliği zorunlu kılıcı etkide bulunmuştur.

Diğer taraftan gerçek zamanlı-çevrimci (realtime-online) bankacılık sayesinde, müşteri hizmetlerinin anında sonuçlanması ve muhasebe defterlerinin sistemden üretilmesi mümkün

⁶⁷ CHORAFAS, Dimitris N.; *Strategic Planning for Electronic Banking*, London, 1987, s.75.

⁶⁸ P. SACKS ve S. CRAFT; *New Products New Risk*, Harper Business, 1991, s.6-7.

⁶⁹ SACK ve CRAFT; a.g.e., s.7.

olduğundan gerçekten önemli verimlilik artışları sağlanmaktadır. Bu nedenlerle de bankalar faaliyetlerini çok hızlı bir şekilde bilgisayarlarla donatma yoluna gitmektedirler.

Finansal yenilik çabaları kurumsal yenilikler, süreç yenilikleri ve ürüne yönelik yenilikler olarak sınıflandırılabilir.

Kurumsal yenilikler çeşitli bankaların ya da banka gruplarının geliştirdiği kuruma özgü yeniliklerdir. (Yeni birim oluşturulması, ortak banka kurulması): Süreç yenilikleri bankacılıkta iş akışı hizmet sunumu ve yönetim alanlarındaki gelişmelerdir. Bunlar pazarlama ve teknik alandaki otomasyon şeklindedir. Ürün yenilikleri ise bankaların müşteri gereksinimlerine ve pazar durumuna göre geliştirdikleri yeni ürünlerdir.⁷⁰

Genel olarak bankacılıkta teknoloji araçlarının kullanılması örgütsel yapıya yeni bölümlerin eklenmesi ve yeni organların doğmasına, bankalardaki bilgi akış sisteminin standartlaşmasına, etkinliğin sağlanmasına, aynı işlemlerin tekrarının engellenmesine ve daha kısa zamanda daha fazla işlem yapılabilmesine, orta düzey yönetici istihdamının azalmasına, yönetiminin sorumluluğunun dağıtılmasıyla her gruba farklı görev yetki ve sorumluluk verilmesine, maliyetlerin azalmasına ve globalleşmeye imkan vermektedir.

Bugün teknolojik alt yapı bilgi birikimi ve kaliteli personeliyle kurumsal bankacılıktan bireysel bankacılığa dönüş hazırlıkları yapan Türkiye'deki bankaların bu hızlı teknolojiye ayak uydurma çabaları diğer sektörlerle nazaran daha hızlı olmuştur. Bu hızlı geçiş, alt yapının tam olarak oluşmaması bankaları önemli sorunlarla başbaşa bırakmıştır.

Diğer sektörlerde de az ya da çok yaşanan bu sorunlar arasında üst sıralarda yer alanlar; PTT hatları ile ilgili sorunlar, enerji problemleri, yazılım sistemindeki hızlı gelişim ve güncelleştirme eksikliği, bankalararası ortak kullanılabilecek bilgilerin bankalarda ayrı ayrı tutulması, bilgisayarlı bankacılık uygulamalarında standartların oluşturulamaması, bankalararası işbirliği eksikliği, Türkçe karakter setli yazılım ve donanım eksikliği, satıcı firmaların yetersiz desteği olarak sıralanabilir.

Sektördeki alt yapıdan kaynaklanan sorunlar ise şu şekilde incelenebilir: PTT hatlarındaki bozukluklar, uzman eleman eksikliği, kullanıcı eğitimindeki güçlükler, PTT hatlarındaki

⁷⁰ IŞIN, F.Bahar; “*Teknoloji Araçlarının Bankacılık Sektörüne Uygulanması 2*”, İstanbul, *Banka ve Para Teknolojileri Dergisi*, sayı 8, Fersa Matbaacılık, Mayıs-Haziran 2000, s.70

kesilmeler, hatların servis verme düzeylerinin zaman zaman zayıf ve düzensiz olması, yeni hatların geç bağlanması, maliyetlerin yüksek oluşu gibi nedenler yüzünden veri iletişim ağında aksamalar yaşanmaktadır.

3.2.3 Bankacılık Sektöründe Kullanılan Teknolojik Sistemler

Bankaların teknolojik yatırımlarının bankacılık uygulamalarında nasıl şekillendiği ve müşteriye nasıl yansıdığı kullanılan teknolojiler kadar önemlidir.

Bu uygulamalar ürünler bazında kredi kartları, ATM, telefon bankacılığı, ev ve ofis bankacılığı, internet bankacılığı olarak bir sıralamaya koyulabilir. Ancak bu ürünlerden önce bankacılık uygulamalarının büyük bir kısmında kullanılan Elektronik Fon Transfer sisteminden , Dealing Room teknolojisinden, SWIFT'ten yani Dünya Bankalararası Mali İletişim Kurumundan, Frame Relay ve VOIP (Voice Over Internet Protocol) teknolojilerinden bahsetmek gerekmektedir.

3.2.3.1 Dünya Bankalararası Mali İletişim Kurumu: SWIFT

SWIFT; Dünya Bankalararası Mali İletişim Kurumu'dur. SWIFT 1973 yılında Brüksel'de kurulmuş olan ve bankacılık hizmetleri temeline dayalı , kar amacı taşımadan çalışan bir elektronik bilgi iletişim örgütüdür.

SWIFT (Society for worldwide interbank financial telecommunication) sistemi dünyadaki üye bankalara ait uluslararası standart ölçülerdeki mesajların elektronik haberleşme ağı ile anında güvenli olarak iletilmesi, kontrol edilmesi ve saklanması esasına göre çalışan bir sistem olup Merkez Bankasının uluslararası haberleşmede daha rasyonel çalışmasını ve hizmetin daha ucuza yapılmasını mümkün kılmaktadır.

SWIFT'le Türk bankaları arasındaki temaslar Türkiye Bankalar Birliği aracılığıyla 1985 yılında başlatılmıştır.

Ülkemiz için başvuru yapılırken TC Merkez Bankası ile birlikte Türkiye'deki bankaların sisteme katılma talepleri SWIFT'e resmen iletilmiş, bu talebin uygun karşılanması ise Türkiye'deki bankaların yurtdışı muhabirleri ile yıllık gelen ve giden mesaj adetlerinin yeterli görülmesi sonucunda gerçekleşmiştir.

Türkiye'deki bankalar Mart 1989 tarihinden itibaren SWIFT sistemini fiilen kullanmaya başlamışlardır. SWIFT bankacılık hizmetleri temeline dayalı olarak çalışan bir elektronik bilgi iletişim örgütü olup Türkiye'nin de içinde bulunduğu 64 ülke ve 1500 bankaya hizmet vermektedir. Bu sistem kendisine üye ülkelerin aynı teknolojik yapıya sahip olmaları için çalışmakta, fon transfer sistemlerinin geliştirilmesi amacı ile çeşitli modeller hazırlamakta ve bankalara yeni iletişim ve bilgisayar sistemleri kurma konusunda öneriler sunmaktadır.

Türkiye Swift sistemine 1989 yılında katılmış ve takip eden yıllarda kullanımı hızla yaygınlaşmıştır. Üye banka sayısı 1989 yılında 33'ten 1997 yılında 54'e yükselmiştir. Aynı şekilde giden mesaj sayısında yıllık ortalama yüzde 34 artmıştır.⁷¹

TABLO-XXII : Türkiye'de Swift Sistemi, (1989-1998)

SWIFT SİSTEMİ				
Tarih	Üye Banka Sayısı	Swift'e bağlı kuruluş sayısı	Giden mesaj adedi	yüzde artış
1989	33	34	452.513	
1990	35	38	884.712	96
1991	36	41	1.028.787	16
1992	42	48	1.312.591	28
1993	44	51	1.640.991	25
1994	43	51	1.673.110	2
1995	45	55	2.332.838	39
1996	49	59	2.829.456	21
1997	54	69	3.655.125	29
1998	55	73	4.302.797	18
Ort.				30

Kaynak: KAPLAN, Cafer; *Finansal Yenilikler ve Piyasalar Üzerine Etkileri: Türkiye Örneği*, Ankara, T.C.M.B. Araştırma Genel Müdürlüğü, Tartışma Tebliği no: 9910, Nisan 1999, s.24, Swift Merkezi yıllık raporları düzenlenerek hazırlanmıştır.

⁷¹ KAPLAN, Cafer; *Finansal Yenilikler ve Piyasalar Üzerine Etkileri: Türkiye Örneği*, Ankara, T.C.M.B. Araştırma Genel Müdürlüğü, Tartışma Tebliği no: 9910, Nisan 1999, ss.23-24

SWIFT'e ilave olarak, Uluslararası ödemelerde kullanılan elektronik fon transfer sistemleri arasında New York'taki CHIPS (Clearing House Interbank Payment System) Londra'daki CHAPS (Clearing House Automatic Payment System) ve ABD Federal Reserve Sistemi tarafından işletilen Fedwire Sistemi sayılabilmektedir. Elektronik takas odaları şeklinde düzenlenen bu sistemler, işlemlerin tamamlanmasına yönelik bankalararası, telekomünikasyon ağından oluşup ve hem ulusal hem de uluslararası ödemelerin gerçekleşmesini sağlamaktadır.

Türkiye'deki SWIFT sisteminin geliştirilmesi için çalışmalar sürdürülmektedir. Örneğin, sisteme katılan bankaların ATM ve POS'ların ortak kullanımı için çalışmalar devam etmektedir.

Banka ve nitelikli personel sayısındaki artış, rekabeti artırmış ve yeni mali araç ve tekniklerin yaygın olarak kullanılmasına katkıda bulunmuştur. Bunun dışında, bankalar otomasyon aracılığıyla dinamik bir yapıya kavuşmuşlardır.

Yoğun rekabet ortamında varolabilmek ve küresel mali piyasalarla bütünleşebilmek amacıyla, Türk bankaları maliyetleri azaltmak ve bankacılık işlemlerinin etkinliğini artırmak için interaktif bankacılık hizmetleri sunmaya başlamışlardır. Türk bankaları bu amaca hizmet için yurt içi bankacılık işlemleri için Elektronik Fon Transferi sisteminden, yurt dışı işlemleri için ise SWIFT'den yararlanmaya başlamışlardır.

SWIFT ile;

- bir banka açısından, uluslararası işlem trafiğini ulusal işlem trafiği ile birleştirme olanağını üyelik ücreti karşılığında sağlamaktadır.
- Müşteri transferleri,
- Banka transferleri,
- Döviz alım-satım ve plasman/mevduat işlemleri,
- Akreditif dışı ithalat ve ihracat işlemleri,
- Menkul kıymet işlemleri,
- Akreditifli İthalat ve ihracat işlemleri
- Özel mesaj gibi konular söz konusu olmaktadır.

SWIFT sisteminin getirdiği avantajlar:

- Standartlaşma,
- Hata riskinin azalması,
- Otomasyon sayesinde verimliliğin artması,
- Güvenlik ve gizlilik,
- Hızlı mesafe transferi
- Dünya çapında doğrudan erişim,
- Azalan maliyetler
- Etkin fon yönetimi.

SWIFT, dünya finansal entegrasyonuna büyük katkıları olan bir sistemdir. SWIFT'le günde 1 milyondan fazla mesaj dünyadaki çeşitli bankalar arasında gidip gelmektedir.

Buraya kadar yapılan anlatımlardan da görüldüğü gibi, son yıllarda dünyada, çok sayıda finansal-teknolojik şeklinde nitelendirilebilecek ürün ve yöntemler geliştirilmiştir. Bu yenilik ve ürünlerin tamamına yakın kısmının bankalarca geliştirildiği veya uygulamasında bankalarca büyük rol oynandığı görülmektedir. Türk bankacılık sistemi dünyada bankacılık alanında gözlenen tüm eğilimleri ve finansal-teknolojik yenilikleri tüm boyutlarıyla uygulama ve alt yapısını da buna uydurma çabası ve gayreti içindedir. Teknolojik ve finansal yeniliklere kısa sürede adapte olunması nedeniyle, Türk bankalarınca bu alanda önemli bir mesafe katedildiği görülmektedir.

3.2.3.2 Elektronik Fon Transferi: EFT

Ülkemizde bankaların bu şekilde yoğun olarak bilgisayarlaşma sürecine girmesi, bankalar arasında gerçekleşen işlemlerin de bilgisayarlar sayesinde elektronik olarak yapılmasını gündeme getirmiştir. Ülkemizde de bu amaçla TC Merkez Bankası'nın öncülüğünde 1 Ekim 1989 tarihinde başlatılan proje ile ilgili çalışmalar 1 nisan 1992 tarihinde tamamlanarak ulusal nitelikte elektronik fon transferi sistemi kurulmuştur. Türk bankacılığında devrim olarak nitelenen Elektronik Fon Transfer (EFT) sisteminin temel özelliği bir ulusal ödeme ağı (National Payment Network) niteliğinde olmasıdır.

EFT sistemi 1 Nisan 1992 tarihinde deneme işlemlerini tamamlayarak gerçek işleme 47 üye bankayla geçmiştir. Ülkemizde kurulan EFT sistemi, bankalar arasındaki fon transferlerinin

ve bu transferle ilişkili olarak takas, mutabakat gibi tüm işlemlerin bilgisayar ortamında yapılması ve gerekli dokümanların yine bilgisayar ortamında hazırlanması amacıyla kullanılan, ayrıca bankalararası haberleşme işlemlerinin de elektronik mesaj iletişimi yoluyla gerçekleştirebilmesine olanak tanıyan bir sistemdir.

Bu sistem aynı zamanda bankacılık sektöründe hizmetlerin geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi amacıyla kullanılabilecek diğer sistemlere de altyapı oluşturmakta ve bu tür sistemlerin bağlantı kuracağı temel bir iletişim ağı olarak da çeşitli fonksiyonları yürütebilecek teknik özelliklere sahip bulunmaktadır.

Türkiye'de kurulan EFT sistemi "Turkish Interbank Clearing System - TIC" olarak adlandırılmaktadır. Bu sistem içerisinde yer alan bankalar, aralarında havale işlemleri, senet ödemelerine ilişkin işlemler, maaş ödemelerine ilişkin işlemler, istatistiksel veri iletişimi, TC Merkez Bankası ve bankalar arasındaki işlemlere ilişkin mesajlar, normal mesaj işlemleri, kamu hizmetleri (elektrik, su doğalgaz v.b.) ödeme işlemleri gibi transfer işlemlerini yapabilmektedirler.

EFT sistemi; EFT Merkez Sistemi, Merkez Bankası Sistemi ve Katılımcı Bankalar sistemi olmak üzere 3 ana birimden oluşmaktadır.

Bankalararası fonların EFT sistemi çerçevesinde bilgisayar ortamında transfer edilmesi sistemde yer alan bankalara büyük fon sağlamaktadır. Bankalar arasında yapılan geniş hacimli fon transferlerinin miktarı her geçen gün artmaktadır. Sistemin, her geçen gün artan işlem hacmi miktarından olumsuz yönde etkilenmemesi için fon transferinin süratli ve güvenilir şekilde yapılması gerekmektedir. Gün içinde 22 saat işleme açık tutulacak TIC sisteminin, fon transferlerine doğruluk güvencesi getirirken, düzenli olarak yürütülmesi gereken bankalararası transfer işlemlerinin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesine imkan vermektedir.

Sistem, fon transferi işlemlerinin yanısıra istatistiki veri ve bilgi alışverişi hizmetlerini de sunmaktadır. Verilerin standardizasyonundan beklenen, sistemden elde edilecek bilgilerin daha anlaşılabilir, yorumlanabilir ve üzerinde çalışılabilir olmasıdır. Sağlanan standart formatı istatistiki verilerin yanısıra hızlı ve doğru bilgi alışverişi ise üst düzey banka yöneticileri açısından bir karar destek mekanizması işlevi de görmektedir.

EFT Sisteminin (Electronic Funds Transfer Systems/EFTS) kullanımına başlanmasıyla bankacılık hizmetleri büyük bir hız kazanmıştır.

EFT için iki çeşit uygulama söz konusudur:

- i- *Gross settlement*; Gross settlement sistemlerinde ödemeler gönderen bankanın merkez bankasında neznindeki hesabından, alan bankanın merkez bankasındaki hesabına yapılan devir ile sonuçlandırılmaktadır. Bu sistemlerde ödeme işlemi yani ödeme aracının transferi ile ödemeyi sonuçlandırma yani merkez bankası parasının transferi bir aradadır. Bu sistemlerde ödemeler geri dönülmezdir.
- ii- *Net settlement*; Net settlement sistemlerinde ise bir bankanın aldığı ödeme talimatı o bankanın ödemeyi gönderen bankadan alacağını göstermektedir. Bu sistemde gross settlement sisteminin aksine ödemeler belli bir süre sonunda sonuçlandırmak üzere yapılmakta olduğundan ödeme talimatını alan katılımcı banka müşterisine settlement uygulamasından önce yaptığı ödemelerde kredi riski taşımaktadır. Türkiye'de kullanılan sistem bir gross settlement sistemidir.

EFT, herhangi bir bankanın şubesini kendi bankanızın şubesi gibi kullanma olanağı getirmektedir. Bu sistem özellikle az şubeli bankalar için bir avantaj yaratmaktadır.

3.2.3.2.1 EFT Sisteminin Kuruluşundaki Amaçlar

- Mali piyasalarda artan işlemlerin daha verimli ve hızlı bir biçimde yürütülmesi,
- Bankalararası güvenli para transferini sağlamak,
- Bankalararası para transferini hızlandırmak,
- Merkez bankası ile yapılan işlemlerde hız ve kolaylık sağlamak,
- Piyasada nakit dolaşımını azaltmak olarak sıralanabilir.

3.2.3.2.2 EFT Sisteminin Özellikleri

- Sistemde ödeme mesajı gönderilerek yalnızca alacaklandırma yapılabilmektedir.
- EFT gerçek zamanlı bir sistem olup, ödeme mesaj EFT merkezinde işleme alındıktan sonra gerçekleşmektedir.
- Ödeme geri döndürülememektedir.
- Sisteme bankalar finans kurumları ve merkez bankasınca uygun görülecek diğer kuruluşlar katılabilmektedir.

3.2.3.2.3 EFT Sistemi'nin Sağladığı Avantajlar

- Daha önceki ödeme sistemlerinde var olan posta maliyetleri oluşmamaktadır.
- Transfer süresi kısalarak işlemin anında gerçekleşmesi sağlanmaktadır.
- Fonların gönderilmesi ile ele geçmesi arasında hiçbir gecikme olmamaktadır.
- Yeterli fon olmadan fon transferi gerçekleştirilemediğinden karşılıksız çek gibi bir olumsuzluk olması söz konusu olmamaktadır.
- Mevduat yönünden de mali piyasaları ulusal sınırlar dışına taşımıştır.
- Banka ve müşteri arasındaki mesafenin önemi kalmamaktadır.
- Bankalar, mevzuat ve yasalar elverdiği ölçüde yurtdışında şube açmadan yabancı müşterilere hizmet olanağına kavuşmuştur.
- Standart olarak yürütülmesi gereken yoğun iş yükünün azaltılmasına olanak sağlamaktadır,
- Büyük miktarlardaki kağıda dayalı işlemlerin kolaylaştırılarak kağıt dolaşımının azaltılmasına yardımcı olmaktadır,
- Kolay ve etkin biçimde fon yönetimi ile müşterilere hızlı, güvenilir, ucuz servis sunulmasını sağlamaktadır,
- Bankalararası işlemleri elektronik ortamda izlemeye ve bu işlemleri kendi muhasebe sistemleri ile bütünleştirmeye olanak tanımaktadır.

EFT sisteminde doğrudan bireye yönelik temel uygulamalar arasında; Otomatik nakit dağıtıcıları (CD s) ve otomatik vezne (ATMs) makinaları, Satış noktasından elektronik (EFTPOS) fon transferi sistemi, Ev ve ofis bankacılığı ve Diğer Uygulamalar (Bilgi Alma Terminalleri, Döviz Bozdurma Terminalleri Bilet otomatları vd.) sayılabilmektedir.

3.2.3.3 Satış Noktasından Elektronik Fon Tranfseri Sistemi : EFTPOS

Bu sistemin (Electronic Funds Tranfser at the Point Of Sale / EFTPOS) hizmete sunulması, Elektronik fon transferi sistemlerindeki en büyük gelişmelerden birisi olarak kabul edilmektedir. Mağazalardan yapılan alım bedellerinin mağaza ile banka arasında kurulu terminaller kanalıyla ve plastik kartlar aracılığıyla ödenmesinde kullanılan satış noktasından

elektronik fon transferi sistemi, EFT uygulamaları içinde önemli bir yere sahip bulunmaktadır.

Bu sistem alışverişlerde müşterinin banka hesabında, satıcının banka hesabına satış anında (veya satış günü sonunda ya da arzu edilirse satışı izleyen bir kaç gün içinde) para transferinin gerçekleştirilmesi amacıyla yönelik olarak kullanıma sunulmuştur.

Bu uygulama için geliştirilen POS Makinaları , işyerlerinin kredi kartı kabul ederken kullandıkları elektronik cihazlardır. Kartın arka yüzündeki manyetik şerit bilgileri elektronik olarak okunarak , kontrol ve provizyon işlemi on-line olarak yapılmaktadır. İşlem sonunda cihazdan çıkan belge kart hamili tarafından imzalanmaktadır.

Fon transferlerinde yaşanan gelişmeler ve bankaların bu sistemlere dahil olarak işlem hacimlerini arttırmaları ile ortak bir düzenleyici kuruma ihtiyaç duyulmuştur. 1990 yılında 13 Kamu ve Özel Türk Bankasının ortaklığı ile Bankalararası Kart Merkezi A.Ş. (BKM A.Ş.) kurulmuştur. Bu kurum kartlı ödeme sistemi içerisindeki ortak sorunlara çözüm bulmak, ülkemizdeki banka ve kredi kartları kural ve standartlarını geliştirmek, idari ve hukuki altyapı olanağı sunmak amacı ile kurulmuş olup 2001 Nisan ayı sonu itibari ile Europay International ve/veya Vısa International üyesi olan 46 banka ve kuruluşa hizmet vermektedir.

1993 yılında bankalararası yurtiçi kredi kartı otorizasyonunun gerçekleşmesi, Türk Bankalarının ATM ve POS sistemi ağlarının karşılıklı olarak müşterilerinin kullanımına açılması, Türk bankaları tarafından ihraç edilmiş olan banka ve kredi kartlarının takasının gerçekleştirilebilmesi için rapor üretimi amacı ile Bankalararası Kart Merkezi (BKM) Switch Sistemi kurulmuştur.

BKM Switch sisteminden alınan verilere göre yıllar itibarıyla Türkiye’de kullanılan POS Sayıları aşağıdaki verilmiştir.

TABLO-XXIII : Yıllar İtibarıyla Türkiye’de Kullanılan POS Sayıları, (1992-2000)

ADET	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
POS	5.315	10.668	16.135	24.951	35.056	58.636	113.816	188.957	299.950

Kaynak. Bankalararası Kart Merkezi A.Ş. www.bkm.com.tr. Adresinden mart 2001 tarindeki veriler kullanılarak hazırlanmıştır.

Yukarıda görülen istatistiklere göre Türkiye’de kullanılan POS sayısı her geçen yıl hızla artmıştır. Özellikle 1996 yılından itibaren POS adetleri adeta her yıl 1,5 kat daha artmıştır.

Türkiye’de Mart 2001 sonu itibari ile;

Satış Noktası Terminali (POS) sayısı: 313.140 adet olmuştur.

Görüldüğü üzere Bankacılık Sisteminde yaşanan mali krize ve Ekonomideki daralmaya rağmen bankacılık hizmetleri artışını sürdürmektedir. Bu artıştaki en büyük etken Türk Bankacılık Sektöründeki gelişmeyle beraber bireysel bankacılık ürünlerinin artarak teknolojik gelişmeyle beraber hızlı fon transferlerinin giderek yaygınlaşması ve bu tip ürünlerin müşteriler tarafından yaygın olarak kullanılmaya başlanması olarak gösterilebilir. POS cihazı vasıtası ile gerçekleşen işlemlerde POS adetlerine paralel bir artış göstermektedir.

Bankalararası Kart Merkezi Switch Sisteminde sağlanan Yurtiçi POS Banka Kartı Sistemi İşlemleri birinci 3 aylık Dönem işlem adetleri aşağıda verilmiştir;

Sisteme Dahil Banka Sayısı	:	32	
Sisteme Dahil Kart Sayısı	:	24.131.645	
Toplam Kartlara Oranı	:	%79,6	
Sisteme Dahil POS Adeti	:	292.080	
Toplam POS Adedine Oranı	:	%93.2	
Sistemde Yapılan İşlem Adedi:		1.061.077	(3 aylık)
Sistemde Gerçekleşen Ciro	:	8.555 Milyar TL	(3 Aylık)

Türk Bankacılık sisteminde Eft sistemlerinin kısa zaman içinde hızla yaygınlaştığı ve işlem hacimlerinin arttığı görülmektedir. POS sistemi kullanımının 3 aylık cirosu verilerden de anlaşılabileceği gibi yaklaşık olarak 8,5 trilyon TL seviyelerine kadar gelmiştir. Türkiye’nin içinde bulunduğu ekonomik kriz sebebiyle 2001 senesinde yaşanan durgunluğa , ekonomideki daralmaya ve kişilerin tasarruf eğilimlerinin artarak , harcamalarını kısımları dikkate alınırsa bu işlem hacminin oldukça fazla olduğu görülecektir.

3.2.3.4 Otomatik Vezne makinaları: ATM

Bankalardaki otomasyon ve elektronik fon transfer sistemine paralel olarak gelişen hizmet türlerinden biri de otomatik vezne makinalarıdır. Bu makinelerin ilk örneğini nakit para sağlayıcıları (CDs') oluşturmuştur.

Teknolojik gelişmelerle birlikte ortaya çıkan otomatik vezne makinaları (Automated Teller Machines/ATMs) günümüzde para çekmenin yanı sıra, hesaba para yatırma, hesaplar arasında transfer yapma, müşterilerine hesap durumları hakkında bilgi verme, düzenli ödemeleri yapma, çek defteri isteme, seyahat çekleri çıkartma, kredi başvurularını kabul etme gibi işlevleri de yerine getirebilmektedir.

Dünyanın çeşitli bölgelerinde yayılmış bulunan, Visa International, Plus System, CIRRUS System, The Exchange, NATIONET, Master Teller ve Express Cash (American Express'in sunduğu) bilinen başlıca ATM ağlarıdır. Bu tür ortak sistemler (shared system) hızla çoğalmaktadır.

Türkiye'de ilk olarak T. İş Bankası tarafından 1987 yılının Aralık ayında uygulaması başlatılan otomatik vezne makinaları sonraki yıllarda çok hızlı bir şekilde yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Bugün otomatik vezne makinaları hızı ve kullanım kolaylığı nedeniyle çok sayıda banka müşterisi tarafından geniş kabul görmüş durumdadır.

Ülkemizde kullanılan ATM'ler teknolojik açıdan diğer ülkelerde kullanılanlarla aynı düzeydedir. Türkiye'de kullanılan otomatik vezne makinaları da para çekme, para/çek yatırma, havale gönderme, hesaplar arasında virman yapma, hesap bakiyesi bildirme, şifre değiştirme gibi uygulanan tüm hizmetleri sunabilmektedir.

ATM'ler üzerindeki işletim bilgisayarı aracılığı ile bankacılık ana sistemi ile iletişim kurarak müşterilerin bankacılık sistemindeki hesaplarına ulaşmalarını ve bu hesapları üzerinde standart bankacılık işlemlerini kendi kendilerine yapmalarını sağlamaktadırlar.

Amerika'da 1960'lı yıllarda kullanılmaya başlanan ATM uygulaması Türkiye'de ilk defa 1988 yılında İş Bankası tarafından Bankamatik ile gerçekleştirilmiştir. Bankamatik'in ardından Yapı Kredi Tele24'ü piyasaya sunarak ATM kartlarının alışveriş noktalarında kullanım uygulamasını başlatmıştır. 1993'te ilk kez bankalararası ATM ortak paylaşımı anlaşması sağlanmış olup, ATM'lerin para çekmek ve bakiye bilgilerine bakmak için kullanılma oranı şu anda %90 civarındadır.

Ancak bankaların ATM'lerden en yüksek getiri elde edebilmeleri için dikkat etmeleri gereken bir takım hususlar bulunmaktadır:

- ATM makinelerin kapasitelerin talepten fazla olduğu yerlerden yüksek talebin olduğu bölgelere kaydırılması gerekmektedir.

- Bankalar operasyon maliyetlerini diğer bankalarla anlaşmalar yaparak ortak ATM'ler kurarak azaltma yoluna gidebilirler.

Ülkemizde ATM'lerin verimli bir şekilde çalışmasını engelleyen bir takım faktörler vardır:

- ATM'lerin donanım arızaları ve işletim sistemindeki yazılım sorunları ,
- ATM'lere yüklenen paraların kağıt kalitesinin yüksek olması gereği (ATM'ler yıpranmış paraları tanıyamamakta, sayamamakta ve bu paralar sıkışmalara ve makinenin arıza durumuna yol açmaktadır),
- ATM kullananların bilinçli veya bilinçsiz makinelere zarar vermeleri (Cihazlara yabancı madde sokulmaya çalışması, para vermeme durumunda darplara maruz kalması),
- Para çekme işlemlerinde ülkemizin para birimi (200 milyon TL çeke bilmek için ülkemizde ATM'ler 20'şer banknot sayarak verebilmektedir. Almanya'da aynı miktar için 9 adet, ABD'de 6 adet banknot sayılarak aynı işlem tamamlanmaktadır. Bu ülkemizdeki ATM'lerin ithal edildikleri ülkelere nazaran her işlemde altı kat daha fazla çalıştığı, performansının göreceli olarak altı kat azaldığı ve kullanım ömründe en az altı kat düştüğü anlamına gelmektedir.) ,
- Kullanılan hatların ve iletişime olanak sağlayan donanımın türü ve kalitesinin iletişimin kalitesinin ve sürekliliğini olumsuz biçimde etkilemesi (ATM'ler bankacılık ana sistemi ile telefon hattı, data hattı ve uydu hattı olmak üzere üç değişik hat ile iletişim kurabilmektedirler),

ATM'lerinin karlılığını arttırmak isteyen bankalar bir takım farklılaştırma stratejileri uygulamak zorunda kalmışlardır. Örneğin, bankalar Ankara'da yaşayan bir müşterinin İstanbul'daki ATM makinesini kullanırken İstanbul'daki eğlence ve yemek alternatiflerini görme imkanına sahip olabilmesi, promosyon kuponları, spor müsabakaları için bilet, işlemin

yapılmasını beklerken ekranda reklam izlenebilmesi gibi alternatifler üzerinde çalışmaktadırlar. ATM ile işlem yapılırken para sorularının konuşarak ve çeşitli dillerde sorulması da yaygınlaşmaktadır.

Bankalar, ATM makineleri sayesinde hizmetlerini müşterilerine yakınlaştırmak için daha çok şube açmak zorunda kalmamışlar ve operasyon maliyetlerini azaltma yoluna gitmişlerdir.

Bankalar birleşerek ortak ATM hizmetleri vermektedirler. Ortak ATM'lerde bir ATM kullanılarak birden çok banka ile işlem yapılabilir. Birleşerek ortak ATM hizmeti veren bankalar *Altın Nokta* ve *Ortak Nokta* adları altında toplanmışlardır.

Bu sistem, hem Türk ekonomisine, hem de bankalara önemli tasarruflar sağlarken, kart sahipleri de sadece kendi bankalarını değil, sisteme giren diğer bankalarında ATM makinelerini de kullanarak geniş bir hizmet ağından yararlanabilmektedirler.

Dünyada bankacılık teknolojisi hızla ilerlerken, yüksek maliyetleri de beraberinde getirmektedir. Sayıları her geçen gün artan otomatik para çekme makinelerinin (ATM) herbirinin maliyeti yaklaşık 25 bin dolar olmaktadır. ATM'nin kurulmasından sonra yapılan bakım ve yenileme masrafları ise yıllık yaklaşık 5-10 bin dolar arasında değişmektedir. Böylece bir ATM'in bankaya maliyeti 35 bin dolara kadar çıkabilmektedir. Kredi kartı pazarında olduğu gibi burada da bankalar kendi ürünlerini farklılaştırmak için devamlı olarak yatırım yapmaktadırlar.

Türkiye'de yıllar itibari ile ATM sayıları BKM A.Ş.'den alınan bilgilere göre aşağıdaki gibidir.

TABLO-XXIV : Türkiye'de Yıllar İtibari ile ATM Sayıları, (1992-2000)

ADET	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
ATM	3.209	3.993	4.023	4.656	5.477	6.735	8.363	9.939	11.991

Kaynak; Bankalararası Kart Merkezi A.Ş.(BKM A.Ş.), www.bkm.com.tr, adresinden alınmıştır.

Yukarıdaki verilerden de anlaşıldığı gibi Türkiye'de ATM sayısı 1992 yılından 2000 yılına kadar 4 katı artmıştır. Türk Bankaları her geçen yıl teknolojiye olan yatırımlarını arttırmış ve ATM cihazları ile 24 saat müşterilerine hizmet verebilmek için çalışmışlardır. Bu yatırımların sonucunda Türkiye'de Mart 2001 sonu itibari ile ;

Otomatik Vezne Makinası (ATM) sayısı : 12.174 Adet

seviyesine ulaşmıştır ve her geçen gün artmaya devam etmektedir. Günümüzde hızla gelişen teknoloji sayesinde ATM teknolojileride gelişmiş ve çeşitlilik kazanmıştır.

Kısaca özetlemek gerekirse günümüzde artık şubeye girmeden ATM'lerden bankanın tercihinine bağlı olarak günün herhangi bir saatinde döviz bozum/alım/sorgulama/efektif çekim yapılabilmekte, fon alıp-satılabilmekte, repo alım/bozum/görüntüleme yapılabilmekte, gece yarısı cep telefonu veya benzer bir fatura ödenebilmektedir. Bankalar bu hizmetlerinde çeşitlendirilebilmesi için çalışmalarını sürdürmektedirler.

3.2.3.4.1 Para Yatırma Makineleri : CRS

Günümüz teknolojisindeki yeniliklerden biri de yatırılan parayı tanıyan ve para ödemesi yapan CRS (Cash Recycling System) sistemleridir. Bunlara para yatırma makineleri de diyebiliriz. CRS'lerin en önemli özellikleri tüm ATM fonksiyonlarını gerçekleştirmesinin yanında yatırılan parayı tanınması ve depolayabilmesidir. ATM'lere paralar zarflar ile yatırılmaktadır. Zarfin içerisindeki para, ilgili kişiler tarafından kontrol edildikten sonra bir sonraki iş günü hesaba yansıtılmaktadır. CRS'lerde ise para yatırıldığı anda hesaba geçmektedir. Sistemde depolanan paralar tekrar ATM'lerdeki gibi müşteriye ödenebilmektedir. Konfigürasyon seçimine bağlı olarak yatırılmış olan paraların başka bir CRS kullanıcısına ödenmesi kısıtlanabilmektedir. Bu durumda CRS Kullanarak para çekmek isteyenler ATM'lerde olduğu gibi banka tarafından kasalara konan paraları çekmekte, kullanıcılar tarafından yatırılan paralar ise banka tarafından kontrol edilerek kasadan alınmaktadır.

Banksoft firması bu teknolojik gelişmeye karşılık verecek "Banksoft CRS Yönetim Sistemi" ürününü sunarak ATM'lerle bütünleşik olarak CRS'lerin de yönetimini sağlamaktadır. Bu sistem sayesinde günün herhangi bir saatinde nakit para yatırmak suretiyle müşteriler faturalarını veya kredi kartı borçlarını ödeyebilmekte, döviz alabilmekte, hesabına para yatırabilmektedir. Sıralanan bu örnekler şube tarafından gerçekleştirilen işlemlerdir. Bu işlemlerin CRS üzerinden yapılmasıyla şubelerin üzerindeki operasyon yükleri azalmaktadır. "Banksoft CRS Yönetim Sistemi" şu anda Türk Ekonomi Bankası'nda kullanılmaktadır.

CRS'lerde paralar yatırılırken yatırılan parayı tanımaya yönelik birkaç kontrol yapılmaktadır. Yapılan kontroller sonucunda sahte, yıpranmış veya belirtilen para biriminden farklı bir para

olursa, bunlar müşteriye tekrar iade edilmektedir. Para yatırma makineleri 250,000 TL ile 10,000,000 TL arasındaki banknotları kabul etmektedir.

CRS'lere para yatırma sırasında tutar girilmemektedir. Yatırılan paranın tutarını CRS kendisi sisteminde saymakta, bunu kullanıcıya göstermektedir. Kullanıcıdan onay alınırsa parayı depolamakta aksi takdirde tekrar kullanıcıya iade etmektedir. Paralar karışık olarak da yatırılabilir. Makine karışık olan destedeki paraları ayrı olarak sınıflandırıp, toplamda ne kadar para yatırılmak istendiğini hesaplayabilmektedir. Bu sistemler ATM'lere göre maliyetleri yüksek olmasına karşın ilerleyen yıllarda şube yükünü oldukça hafifleteceğinden dolayı getirisi daha fazla olabilecektir.

3.2.3.4.2 Web ATM

Gerek yazılım gerekse donanım dünyasındaki hızlı gelişmeler ATM ekranlarını görsel açıdan daha güçlü kılacak yapılara olanak sağlamaktadır. Bu aşamada ortaya çıkan ürünlerden biri de WEB ATM'dir. WEB ATM'in getirdiği en büyük yenilik ATM ekranlarının WEB tabanlı olmasıdır. WEB ATM'in dayandığı temel nokta Web tabanlı olarak hazırlanan ATM ekranlarının kullanılmasıyla yapılacak işlemlerin, bankanın Web Server'ından gerçekleştirilmesidir.

Banka bir tarafta mevcut yapıyı kullanırken, istenildiğinde ATM ekranındaki bir alana dokunarak web tabanlı sayfaların da kullanılması sağlanmaktadır. Bu yapıda ATM'ler üzerindeki temel işlemler gerçekleştirilirken, mevcut yapıdaki mesaj formatı kullanılmaktadır. Aynı şekilde konfigürasyon ve ünite durumlarıyla ilgili bilgileri alırken de aynı mesaj formatı kullanılmaktadır. Mevcut durumdaki tüm işlemler için ATM'lerin bağlı olduğu merkezdeki ATM Server kullanılmaktadır. Ancak mevcut yapıyla yapılması zor yada imkansız olan durumlarda (ses, hareketli görüntüler v.s.) bir tuşa basılarak web tabanlı hazırlanmış ekran yapıları kullanılabilir. Bunun yapılabilmesi için ekrandan gösterilecek web tabanlı sayfaların ATM üzerine yüklenmiş olması gerekir. ATM üzerine yüklenen bu sayfalar merkezden yönlendirilerek ATM ekranlarından gösterilmektedir. İstenirse Bankanın İnternet bankacılığı sayfası ATM yapısına uygunsa (touchscreen, tuşlu, 8 seçimlik tuş, büyük fontlu yazılar v.s.) İnternet Bankacılığı İşlemleri de ATM'ler üzerinden gerçekleştirilebilir. İnternet bankacılığı işlemleri yapılırken Web Server kullanılmaktadır.

3.2.3.4.2.1 WEB ATM'in Getireceği Avantajlar

Kolay ekran tasarımı: WEB ATM kullanımında ekranlar web tabanlı olarak hazırlandığı için hazırlanması ve üzerinde değişiklik yapılması mevcut yapıya göre daha kolay olmaktadır.

Multimedya desteği: ATM ekranlarında hareketli görüntüler (avi, mpeg v.s.) oynatılabilmekte, çeşitli ses dosyaları çalıştırılabilmektedir.

ATM Kullanımındaki yenilikler: Web tabanlı sayfalar, hareketli görüntüler ve sesler sayesinde çeşitli olanaklar sağlanmaktadır. Örneğin; ATM ekranlarında reklam yayınlanabilir. Reklamı yapılan ürünün veya herhangi bir ürünün satışı (Konser, sinema, tiyatro bileti v.s.) ATM kullanımına yönelik yardım sağlanabilir.

Development kolaylığı: Multimedya içerikli ekranlar üzerinde yapılacak bir değişiklik ya da yeni bir ekran eklemek gerektiğinde merkezden yükleme yapma olanağı sağlanmaktadır.

ATM'lerden İnternet bankacılığını kullanma olanağı: İstenildiğinde ATM'ler ile bankanın internet bankacılığı sayfasına da bağlanılarak buradaki imkanlardan da yararlanılabilir. Ancak bu durumda ATM ekranlarının dokunmatik (touchscreen) olması ya da internet bankacılığı sayfasının tuşlu ATM ekranlarına uyumlu olması gerekmektedir.

3.2.3.4.2.2 WEB ATM Dezavantajları

Maliyet: Mevcut ATM'ler üzerinde web uygulamalarını çalıştırabilmek için sistem ilavelerinin yapılması, program yüklemeleri gibi yapılacak çalışmalarda harcanacak zaman işgücü ve ek sistem giderleri maliyet artışlarına yol açmaktadır.

Oluşabilecek müşteri memnuniyetsizliği. ATM'lerin esas kullanım amacı, para çekmek ve hesap bilgilerini sorgulamak gibi işlemlerdir. WEB ATM'in getireceği multimedya olanakları sayesinde çeşitli amaçlar için de kullanılabilir. Örneğin ATM'den bir kişi reklam izleyip, o ürünü satın almak isterken, acil para çekmek isteyen bir kişi zamanında para çekemeyecektir.⁷²

⁷² BANKSOFT, “Yeni ATM Teknolojileri ve Yönetim Çözümleri”, Banka ve Para Teknolojileri Dergisi, Aralık 2000, Sayı 11, s. 51

3.2.3.5 Ev ve Ofis Bankacılığı

Ev ve ofis bankacılığı (home and office banking) banka müşterilerinin evlerine veya işyerlerine bankadaki hesapları ile doğrudan işlem yapmalarına olanak veren banka bilgisayarı ile bağlantılı elektronik bir hattın bağlanmasıdır. Bu hattın evlerde kullanılan televizyonlara veya yine evlerde ve işyerlerindeki bilgisayarlara bağlanması mümkündür. Bu hatlar sayesinde müşterilerin bankalarındaki hesapları ile ilgili her türlü bilgi almaları, hesapları arasında transfer yapmaları, bankalarına talimat vermeleri mümkün olmaktadır.

Evden veya işyerinden banka faaliyetlerini yürütme uygulamalarını, Telefon sistemi daha da geliştirmiş ve işadamları ya da yöneticilerin çoğu, banka hesap durumlarını telefonlarla oluşturulmuş hatlar aracılığı (telefon bankacılığı) ile öğrenmeye başlamışlardır.

Ev ve ofis bankacılığı aracılığıyla müşterilere sunulan hizmetler;

- Müşterilerinin son bir kaç ay içinde yaptığı banka ile ilgili işlemlerinin gözden geçirilmesi,
- Başkalarının hesabına para transferi,
- Müşterinin hesabından bankaya yapılacak olan düzenli ödemelerin sıralanması (Böylece müşteri ödemelerini daha iyi kontrol etme olanağına kavuşmakta ve zamanlama konusunda kendine esneklik sağlayabilmektedir)
- Çek ve hesap özeti isteme, son faiz oranlarını, kişisel kredi limitlerini ve bu limit içindeki kullanılmış miktarı görüntüleme,
- Bankalara genel mesajlar gönderme
- Ekrandaki menülerden seçim yapmak suretiyle bankanın bu sistemle sunduğu diğer olanaklardan yararlanma (menkul kıymet fiyatları, döviz kurları, faiz oranları, hava yolları tarifeleri, v.b.) gibi çeşitli hizmetler sunulmaktadır.

Dünyadaki gelişmelere paralel olarak, çağdaş bir bankacılık hizmeti olan telefon bankacılığı da Türkiye'de büyük bir aşama kaydetmiştir.

3.2.3.6 Dealing Room

Dealing room bankalarda ve diğer finansal kuruluşlarda para, döviz, menkul kıymet ve diğer mali ürün alım satım işlemlerinin telefon, teleks ve bilgisayar sistemleri aracılığıyla gerçekleştirildiği birimler olarak tanımlanabilir.

Başlangıçta sabit sermaye masraflarının yükselmesine rağmen kurulan dealing roomlar karlı işlemlerle bankaları kısa sürede kara geçirerek bu yapılan masrafları amorti etmişlerdir.

Dealing roomlarda alım satım işlemleri bankalar, merkez bankaları, finansal aracılar ve belli başlı müşteriler arasında yapılmaktadır.

Dealing roomlarda piyasalardaki gelişmeler bilgisayar ekranlarından dealer ya da kambist denilen alım satım elemanlarınca devamlı olarak takip edilmektedir. Döviz ve faiz riski yönetimi açısından dealing roomların önemi gittikçe artmaktadır.

Dealing Room'lar bankaların Hazine ya da Fon Yönetimi Bölümlerinin en önemli birimlerinden biri olmaktadır. Bankalarda ve diğer finansal kuruluşlarda para, döviz, menkul kıymet ve diğer mali ürünlerin alım-satım işlemlerini telefon, teleks ve bilgisayar sistemleri aracılığıyla gerçekleştirirler.

Dealing room'larda alım-satım işlemleri bankalar, merkez bankaları, broker'lar (finansal aracı) ve belli başlı müşteriler arasında gerçekleştirilmektedir. İşlemler genelde bilgisayar terminalleri aracılığıyla yapılmaktadır. Bilgisayar terminalleri hem iki taraf arasında telefon hatları vasıtasıyla bağlantı kurmada hem de terminalin ait olduğu satıcı firmanın merkez terminalinden gönderilen piyasa bilgilerini almada kullanılmaktadır. Dünyanın çeşitli bölgelerindeki finans merkezlerindeki bankalar ve finansal kuruluşlarda bulunan dealing room'lar aracılığıyla mali piyasalarda yirmidört saat işlem yapılabilmektedir. Uluslararası mali piyasaların içiçeliği bir piyasadaki bir hareketin çok kısa sürede dünyanın başka yerindeki piyasalara da sıçramasına yol açmaktadır.

Döviz ve faiz risk yönetimi açısından dealing room'ların önemi giderek artmaktadır. Risk yönetiminde kullanılan futures, opsiyon, swap gibi enstrümanların işlem gördüğü piyasalarla ilgili bilgiler Reuters ve Telerate vasıtasıyla hesaplamalar kolaylıkla yapılabilmekte, risk yöneticisinin karar alma durumu böylece kolaylaşmaktadır.

Ayrıca teknolojiyi satın alma bedelinin çok yüksek olması buna karşılık yeterince kar sağlanmaması bankaların daha küçük pozisyonlu dealing room'lara yönelmesine ya da işlemlerini broker'lar aracılığıyla yürütmeyi tercih etmelerine yol açmıştır.

3.2.3.7 Frame Relay

Temel olarak frame relay, paylaşımlı bir iletişim teknolojisidir. İletişim kurulacak noktalar frame relay ağına bağlanmakta ve bu noktalar arasında tanımlanan sanal yollar ile iletişim sağlanmaktadır. Bu da tek bir fiziksel bağlantı üzerinden birden fazla nokta ile iletişimi mümkün kılmakta, dolayısıyla maliyet açısından da oldukça cazip bir iletişim teknolojisi halini almaktadır. Frame relay iletişimi için yerel olarak frame relay servisi veren TELCO (Türkiye'de Türk Telekom) firmalarından , bağlantı kurulacak her bir nokta için birer adet fiziksel bağlantı alınması yeterli olmaktadır.

Frame relay'de iletişim , sanal kanallar üzerinden gerçekleştirilmektedir. İki çeşit sanal kanal mevcuttur;

- PVC (Permanent Virtual Circuit)
- SVC (Switched Virtual Circuit)

PVC: bu kanal çeşidinde iletişim kurulacak iki nokta arasındaki sanal devre (kanal), ilgili frame relay anahtarları üzerinde yapılan tanımlamalar ile bir kere kurulmakta ve sürekli olarak tanımlı kalmaktadır. İki nokta arasındaki iletişimde sürekli olarak bu sanal devre kullanılmakta , tek bir fiziksel ortam üzerinden birden fazla PVC tanımlanması mümkün olmaktadır. Mevcut frame relay uygulamalarında bu tür devre yapısı daha yoğunlukla tercih edilmektedir.

SVC: Bu kanal çeşidinde ise iletişim kurulacak iki nokta arasındaki sanal devre sadece gerekli olduğunda, frame relay anahtarları tarafından oluşturulmakta ve aktarımın bitmesi ardından sanal devre yine bu anahtarlar tarafından otomatik olarak ortadan kaldırılmaktadır. Bu tür sanal devre uygulaması pek tercih edilmemektedir.

3.2.3.8 VOIP

Dünya genelinde yaygın olarak kullanılan PSTN (Public Switched Telephone Network) telefon altyapısı adından da anlaşılacağı gibi devre anahtarlmalı bir iletişim türü olmaktadır.

Bu nedenle telefon hat sayıları düşük , görüşme ücretleri ise özellikle şehirlerarası bağlantılarda oldukça yüksek olmaktadır. Bu tür eksikliklerin giderilmesi için , tüm dünya da yaygın olarak paket anahtarlamalı iletişime geçilmekte böylece hat sayılarının artması ile birlikte görüşme maliyetleri de düşmektedir. Bu paket anahtarlamalı ses iletişim yöntemlerinden biri ve en yaygın olarak kullanılanı da VOIP (voice over internet protokol) iletişim yöntemidir.

Internet iletişimin temeli IP protokolü (internet protokol) üzerine kurulmuştur. IP protokolünü kullanarak birbirlerinden farklı coğrafi bölgelerde ve farklı topolojilerde olan ağları birbirlerine bağlamak mümkündür.

Oldukça yaygın olarak kullanılan bu IP protokolü üzerinden sesin taşınması , paket anahtarlamalı ses iletişiminin daha yaygın alanlara taşınmasını mümkün kılmaktadır. Yani IP protokolü sayesinde , hem data iletişimi ve hem de telefon görüşmeleri aynı hat üzerinden yapılabilmektedir.

VOIP sistemlerinin ilk kuruluşları normal bir bağlantının kurulmasından daha fazla maliyet gerektirmektedir. Fakat mevcut data hattı kullanıldığından ve özellikle şehirlerarası görüşmeler için ücret ödenmediğinden , sistem ortalama 1 yıl içerisinde kendisini amorti etmekte ve takip eden süre zarfında telefon ücretlerinden büyük tasarruflar sağlanmaktadır.

Çok yakın gelecekte tüm mevcut PSTN telefon yapısı yerini VOIP gibi paket anahtarlamalı ses iletişim teknolojilerine bırakacak ve hem sahip olma ve hem de işletim maliyetleri oldukça düşük rakamlara inecektir , firmaların çoğu kendi bünyelerinde hizmet veren birer TELEKOM haline gelecektir.⁷³

3.2.4 Bankacılık Sektöründeki Ürün Çeşitleri

3.2.4.1 Kredi Kartları

Amerika'da yüzlerce çeşidiyle tam 40 yıldır insanların vazgeçilmez ödeme aracı haline gelen banka kartlarının Türkiye'de günlük yaşama girmesi henüz çok yeni bir tarihe sahiptir. Türkiye, Batı ülkelerinin aksine , geçiş sürecinde çek kullanmaksızın, nakit paradan doğrudan

⁷³ İŞİN, F.Bahar; *"Teknoloji Araçlarının Bankacılık Sektörüne Uygulanması 3"*, *Banka ve Para Teknolojileri Dergisi*, sayı 9, Temmuz-Ağustos 2000, İstanbul, s.70

doğruya kredi kartına sıçramıştır. Türk bankalarının kart dünyasının da içinde yer aldığı bireysel bankacılık hizmetlerine ağırlık vermeye başladıkları sürecin başlangıcı olarak 24 Ocak 1980 tarihi gösterilebilir.

Türk Bankalarının üzerinde hala yoğun olarak çalıştıkları bireysel bankacılığın ilk önemli uygulaması, 1988 yılında İş Bankası'nın Otomatik Para Terminali (ATM) ile başlamıştır. Yoğun tanıtım kampanyaları ile açılan İş Bankası'nın Bilgi İşlem Ağı Bankamatik , bir süre sonra Türkiye'deki tüm ATM'ler için ortak bir ad haline gelmiştir. Ardından Yapı Kredi Bankası, kendi bilgi işlem ağı dahilinde Tele 24'lü işlemleri başlatmıştır. Kısa bir süre sonra tüm bankalar, kendi kredi kartlarını çıkarmak üzere, yatırım atağına girişmiştir. 1991 yılına gelindiğinde kart sahipleri, kredi kartı faturalarını telefonları aracılığı ile ödemeğe başlamışlardır. Yapı Kredi Bankası'nın , ATM kartlarını alışveriş noktalarında (POS) kullanırmaya başlaması ise kelimenin tam anlamıyla bu pazarda bir devrim yaratmış ve kartlı alışverişe ilgi artarak büyümüşür.⁷⁴

Kredi kartları genel anlamıyla, hamiline belirli bazı işletmelerde peşin para zorunluluğu olmaksızın mal ya da hizmet satınalma veya ATM lerden nakit çekme olanağı sağlayan , işletmeye de harcama gelirini belli bir komisyon düşüldükten sonra hemen tartışmasız beklemek zorunluluğu olmaksızın alma imkanı veren plastik kartlar olarak tanımlanabilmektedir.

Kartlı ödeme sektöründe kullanılan kredi kartı ve banka kartı terimleri aşağıda tanımlanmaktadır.

Banka Kartı: Bankadaki bir vadesiz hesaba şifre aracılığı ile ulaşarak Otomatik Vezne Makinaları (ATM) ve Satış Noktası Terminallerinden (POS) mal ve hizmet alma, para çekme ve sunulan diğer bankacılık hizmetlerini yerine getirmek amacıyla müşterilere verilen kartlardır.

TABLO-XXV : Türkiye’de Yıllar İtibari İle Çıkarılmış Banka Kartı Adetleri, (1993-2000)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
ELECTRON	9.152	90.171	1.361.056	2.255.996	3.546.507	4.053.625	4.853.270	6.393.759
PLUS	2.513.700	653.799	539.128	124.869	124.274	121.277	88.846	71.687
PLUS VE ELEKTRON	124.000	772.805	1.978.860	2.514.871	2.947.823	2.312.479	2.743.856	2.720.517
CIRRUS VE MAESTRO	76.304	578.221	1.766.284	3.179.668	3.913.994	7.641.130	10.401.854	13.873.135
DİĞ. BANKA KARTLARI	9.945.157	8.373.865	7.529.913	6.961.813	7.867.001	5.231.244	6.019.497	5.501.205
TOPLAM	12.668.313	10.468.861	13.175.241	15.037.217	18.399.599	19.359.755	24.107.323	29.560.303

Kaynak; Bankalararası Kart Merkezi A.Ş.(BKM A.Ş.), www.bkm.com.tr, adresinden alınmıştır.

Türkiye’de banka kartlarına olan talebin yıllar itibariile hızlı bir artış trendi içinde olduğu görülmektedir. Artan nüfus ve çalışan kesimle beraber Türkiye banka kartları açısından büyük potansiyele sahiptir.

Kredi Kartı: Bankalar ve kart çıkartmaya yetkili kuruluşların müşterilerine belirli limitler dahilinde açtıkları krediler ile nakit kullanmaksızın mal ve hizmet alımı ve nakit kredi çekme imkanı sağlamak için vermiş oldukları ödeme aracı olarak tanımlanabilir.

Dünyada ilk kredi kartı 1894 tarihinde ABD’de Hotel Credit Letter company tarafından çıkarılmıştır. Dünyada altı temel kredi kart ödeme sistemi bulunmaktadır. Bunlar, banka kartı sistemi (VISA, Mastercard), uluslararası garantili çek sistemi (Eruochque-postcheque) ve eğlence kartı sistemi (American Express-Diners Clup) olarak sayılabilir.

Kredi Kartlarına artan talebin hızlanması, Türkiye’yi Avrupa’nın en büyük kart pazarlarından birisi haline getirmiştir. Yukarıda adı geçen uluslararası kart arenasının devleri; Visa, Europay International ve American express, son bir kaç yıl içinde Türkiye’de ofislerini açarak , bu boş pazardan en büyük payı alma yarışına girmişlerdir. 1992 yılında Türkiye pazarına giren ilk

⁷⁴ KARAKAŞ, Ayfer; “*Plastik Para: Kredi Kartları*” , 75 Yılda Para’nın Serüveni, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1998,s.43

uluslararası şirket, Avrupa'nın en büyük kredi kartı kuruluşu Europay International olmuştur. İki yıl sonrada Amerikan bankalarının sahibi olduğu, dünyanın hacim olarak en büyük kart kuruluşlarından Visa International Türkiye Pazarına girmiş ve 1996 tarihinde bunu en seçkin kartlardan biri olan Amerikan Express pazara adım artarak izlemiştir.⁷⁵

Kredi kartları teknolojik alanda meydana gelen gelişmelerden yoğun bir şekilde etkilenmektedir. Teknolojik gelişmeleri ihmal eden veya dikkate almayan kredi kartı kuruluşları, artan rekabetten pay alamayıp, sürekli değişiklik gösteren tüketici taleplerine yeterince cevap veremeyeceklerinden zor durumda kalabilirler.

Kredi kartlarına ilişkin gelişmeler, satış noktasından elektronik fon transferinin kullanımından (POS) oldukça kuvvetli bir biçimde etkilenmiştir. Alışveriş'in bitiminde müşterinin hesabının satıcının hesabına anında elektronik fon transferleri mümkün olmaktadır. Yurtdışındaki kredi kartı sistemleri ile ülkemizdeki sistemler arasında büyük farkların bulunmayışının en önemli nedeni ülkemizde kullanıma sunulan kartların büyük bir çoğunluğunun lisans anlaşmaları yoluyla bu ülkelerden getirilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Kredi kartlarının Dünya çapındaki dağılımına aşağıda yer verilmiştir.

Kredi kartlarında hızla artan işlem hacmi dikkate alındığında kredi kartları sisteminin gelişmiş ülkeler açısından oturmuş bir sistem olduğuda kabul edilmektedir.

TABLO-XXVI : Dünya Çapındaki Kredi Kartı İşlem Hacmi

Kartlar	VISA	Mastercard-Eurocard	American Exp.	Diğerleri
İşlem hacmi (milyon \$)	459	260	100	331

Kaynak: International Herald Tribune

Türkiye'ye Kredi kartları ilk olarak 1968 yılında Diners Clup tarafından getirilmiştir ancak asıl gelişme 1980'li yılların sonlarından itibaren başlamıştır.

⁷⁵ KARAKAŞ, Ayfer; a.g.e, ss. 40-41

3.2.4.1.1 Türkiye’de Kredi Kartı Adet ve Hacimleri

Kredi kartı sisteminin ülkemizde yaygınlaşmasının nedeni dünyada yaşanan teknik gelişmeler ve bankacılık hizmetlerindeki yeni anlayışların 1980’li yılların sonunda ülkemize de yansımış olmasıdır.

Bunun yanında tüketici finansmanında çok önemli bir enstrüman olan kredili kredi kartlarının yaygınlaşması ile tüketim mallarına olan talepteki mevsimsel aşırı dalgalanmalar azalmış, böylece fiyat hareketlerindeki dalgalanmaların asgari düzeyde olmasına kredi kartları katkıda bulunmuştur.

Türkiye batı ülkelerinin aksine geçiş sürecinde çek kullanımı yaşamadan nakit paradan doğrudan kredi kartlarına sıçramıştır. Kredi kartları kullanımının artışıyla ortak sorunlara çözüm bulmak kural ve standart geliştirmek amacıyla kredi kartı veren 13 banka tarafından Ağustos 1990 tarihinde BANKALARARASI KART MERKEZİ kurulmuştur.

İlk fotoğraflı kredi kartını 1992 yılında Pamukbank çıkartmıştır. Haziran 1993’te ilk kez Türkiye’de kullanılan kartların bir bölümü Avrupa’daki network şebekelerinde de kullanılabilir hale gelmiştir. 1994 yılında, büyük bankalar, kredi kartı risklerinin ortak olarak üstlenilmesi için bir ofis kurmuşlardır.

Dünyada kart konusunda:

- MasterCard
- Diners
- American Expres
- CPs
- Visa

olmak üzere beş şirket faaliyet göstermektedir.

TABLO-XXVII : Türkiye’de Yıllar İtibari ile Çıkarılmış Kredi Kartı Adetleri, (1992-2000)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
VISA	805.111	1.178.326	1.301.020	1.806.909	2.468.792	3.656.856	5.108.653	6.687.284	8.280.783
MASTER CARD	94.924	142.826	166.112	343.617	668.209	1.126.766	1.948.000	3.306.237	5.068.747
DİĞER	135.153	116.648	96.975	65.484	65.969	63.544	61.705	52.122	58.947
TOPLAM	1.035.188	1.437.800	1.564.107	2.216.010	3.202.970	4.847.166	7.118.358	10.045.643	13.048.477

Kaynak; Bankalararası Kart Merkezi A.Ş.(BKM A.Ş.), www.bkm.com.tr, adresinden alınmıştır.

Yukarıda da görüldüğü gibi Türkiye’de Kredi Kartı adedi 1992 yılında 2000 yılına kadar olan 8 senelik süre içinde hızla artmış ve 2000 senesi itibari ile yaklaşık 13 milyon adet seviyelerine ulaşmıştır. Bu kartlar içinde Visa kredi kartı 8 milyon adet ile en fazla kullanılan kredi kartı olma özelliğini korumuştur.

BKM A.Ş.’den alınan verilere göre Mart 2001 sonu itibariyle Türkiye’deki Kredi kartı türlerine ve özelliklerine göre sayıları aşağıda verilmiştir. Tablo XXVII’den de görülebileceği gibi 2000 senesine kadar kredi kart adetleri hızlı bir artış göstermiştir. Ancak 2000 senesi Kasım ayında ve Şubat 2001’de yaşanan iki krizle beraber kredi kartı faizleri yükselmiş, kredi kartı borçluları artmış ve borçlar tahsil edilemez hale gelmiştir. Yaşanan kriz ve devaluasyon kişilerin alım gücünü azalttığından kredi kartlarına olan talepte hızla düşmüştür. Kişiler azalan alım güçleri ile paralel olarak tüketimlerini de azaltmış dolayısıyla kredi kartı kullanımını da asgari düzeye indirmiştir.

Tablo XXVIII’ten de görülebileceği gibi Mart 2001 itibari ile sadece MasterCard sayısında geçen seneye göre bir artış yaşanmıştır. Oysa Türkiye’nin kredi kartı pazarının %63 gibi büyük bir kısmını elinde tutan Visa kartlarda ve diğer kart türlerinde azalma gözlenmiştir. 2000 yılı sonunda 8.280.783 adet olan Visa kredi kartı sayısı , Mart 2001 itibari ile 8.244.538’e düşerek 3 aylık bir dönem içerisinde 36.245 adet azalma göstermiştir.

TABLO-XXVIII : Kredi Kartı Sayıları, Mart 2001

Kredi Kart Tipi	Yurtiçi Kartlar	Uluslararası Kartlar	Toplam
Visa	1.200.704	7.043.834	8.244.538
MasterCard	488.881	4.820.965	5.309.846
Diğer Kartlar	13.599	36.884	50.483
Toplam	1.703.184	11.901.683	13.604.867

Kaynak; Bankalararası Kart Merkezi A.Ş.(BKM A.Ş.), www.bkm.com.tr, adresinden alınmıştır.

Kartlar kişilerin gelirleri dikkate alınarak verilmektedir. İşyerlerine ve şirketlere verilen kartlar ise şirketlerin özelliklerine ve durumlarına göre değişmektedir. Bunlar şirket hesaplarından harcama yapılmasını sağlayan kartlar olup şirket elemanlarının kullanımına verilmektedir. Gold kartlar ise yurt içi ve dışı kullanıma açık olup gelir düzeyi yüksek kişilere verilmektedir.

Türkiye’de çıkarılmış kredi kartları ile yurtiçinde ve yurt dışında yapılan toplam işlem adetleri ile işlem tutarları aşağıda verilmiştir.

TABLO-XXIX : Kredi Kartları Yurtiçi ve Yurtdışı İşlem Adetleri, (1992-2000)

İŞLEM	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
ADET	13.866.299	23.153.604	29.604.019	46.012.873	87.626.894	145.993.082	239.807.659	357.365.969	463.414.007
TUTAR*	7.739	19.317	37.931	105.020	322.332	941.493	2.469.636	5.213.185	10.236.602

Kaynak; Bankalararası Kart Merkezi A.Ş.(BKM A.Ş.), www.bkm.com.tr, adresinden alınmıştır.

*İşlem Tutarı Milyar TL olarak verilmiştir.

Türkiye’de kredi kartı kullanımı yukarıdaki verilerden de anlaşılabileceği gibi hızla yaygınlaşmış ve 2000 yılı itibariyle işlem hacmi olarak 10 Katrilyon TL’nin üstüne çıkmıştır. Bu işlem hacmi sadece Türkiye’de çıkarılan kredi kartlarıyla yapılan işlem hacimlerini ve TL tutarlarını yansıtmaktadır. Oysa Türk ve Yabancı kredi kartlarıyla Türkiye’de yapılan toplam işlem adedi ve İşlem Tutarlarına baktığımızda bu sayıların daha da arttığını görmekteyiz.

TABLO-XXX : Türk ve Yabancı Kredi Kartları ile Türkiye’de Yapılan Toplam İşlem Adet ve Tutarları., (1992-2000)

İŞLEM	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
ADET	14.470.080	24.238.020	30.695.816	48.008.957	89.283.473	147.979.921	241.360.374	360.204.047	465.205.882
TUTAR*	9.394	22.249	47.304	122.123	358.708	1.014.067	2.565.985	5.315.500	10.498.175

Kaynak; Bankalararası Kart Merkezi A.Ş.(BKM A.Ş.), www.bkm.com.tr, adresinden alınmıştır.

*İşlem Tutarı Milyar TL olarak verilmiştir.

3.2.4.1.2 Kredi Kartı Kullanım Avantajları

Kredi kartı kullanan kişi açısından kartın yararları;

- Yeteri kadar nakit para taşınmadığı sırada önüne çıkan uygun bir mal veya hizmeti satınalma gücü yaratması,
- Büyük miktar para taşıyıp kaybolma veya çalınma riskini ortadan kaldırması,
- Yolculuk sırasında önceden planlanmamış olaylar sonucu oluşan program değişikliklerinin ödeme gücüyle etkilenmemesi,
- Uluslararası geçerli kart sahibinin yurt dışına çıkarken fazla miktarda döviz taşıma zorunluluğu olmaması,
- Ödemelerde belli bir faiz dönemin bulunması,
- Kartların bir kısmının nakit çekme imkanı olması,
- Sunulan bazı hizmetlerden indirimli olarak yararlanması vs. gibi yararlar sıralanabilir.

İş yeri açısından yararları:

- O an nakit parası olmadığı için alışveriş yapamayan müşterilerine satış yaparak cirolarını artırmak,
- Kredi kartı ile yaptığı satış karşılığını bankadan tahsil ederek sanki peşin para ile satış yapmak,
- Böylece çek ve senet kabul etmenin riskinden, masraflarından ve tahsil süresinden kurtulmak sayılabilir.

Bankalar açısından yararları;

- Kredi kartları gelirlerini arttırmada önemli bir araçtır.
- Üye işyerlerinden alınan komisyonlar,
- Kart başına her yıl alınan üyelik aidatlar,
- Kredi kartı yolu ile müşterilerinin artması buna örnek verilebilir.

3.2.4.1.3 Kredi Kartı Kullanımının Bazı Sakıncaları

- Yetkili kişilerin haksız kazanç elde etme çabaları söz konusu olabilmektedir.

İşyerinde çalışan görevli ya da işyerinin bizzat sahibi kendisine kart ibraz eden hamilin kartının üzerindeki bilgileri fazladan 1-2 tane harcama belgesinin üzerine daha çekip, bir tane gerçek harcamayı imzalayıp, diğerlerini sanki o kişi harcama yapmış gibi doldurup imzayı taklit ettikten sonra kredi kartını çıkaran kurumdaki bu sahte harcamaları tahsil etmeye çalışabilir.

- Bu ve benzeri haksız kazanç elde etme çabaları bu konuda varolan yasaların ve düzenlemelerin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır.

Dünyaya baktığımızda ise kredi kartı pazarının artık bir doyuma ulaştığı ayrıca gelirlerin sürekli bir azalma trendine girdiği görülmektedir. Bu yüzden de bankaların bir takım yeni stratejiler geliştirme yoluna gittikleri görülmektedir. Örneğin, Amerika'da her geçen gün yeni müşteri (kart hamili) edinmek daha da zorlaşmaktadır. Aktif olmayan kart adedi 1998-1999 döneminde bir önceki dönemin neredeyse 3 katına ulaşmıştır. Bu nedenle bankalar yeni müşteri edinmek yerine eski müşterilerinin rakiplere gitmesini önlemeye çalışmaktadırlar.

Ayrıca, müşteriler oranlara ve komisyonlara karşı çok duyarlı bir hale geldiklerinden dolayı kredi kartı uygulaması olan kuruluşlar büyük bir rekabet içindedirler. Bu kuruluşlar bu azalan getirileri engellemek amacıyla gecikmiş ödemelere ciddi cezalar, faizler getirme ve ödeme zamanlarını kısaltma yoluna gitmektedirler.

3.2.4.1.4 Türkiye’de Yapılan bir İnceleme Sonucu

Europay International’ın 16 ayda bir 11 ilde 1200 kişi üzerinde gerçekleştirdiği MasterIndex araştırması Türkiye ekonomik göstergeleri ve ödeme kartları kullanımı hakkında bilgi vermektedir.

MasterIndex araştırmasının sonuçları şu şekildedir:

Türkiye’de Mayıs 2000 verilerine göre kullanılan kredi kartı ve banka kartı adetleri incelendiğinde şu tablo ortaya çıkmaktadır:

- Kullanıcıların yarısından fazlasının 1 adet kredi kartı ve banka kartı bulunmaktadır.
- 2 adet kredi kartı olanların oranı %27 iken, 2 adet banka kartı olanların oranı %23 olarak hesaplanmıştır.
- İki den fazla kredi kartı ve banka kartı sahiplik oranları oldukça düşüktür.
- Tüketicilerin %38’i ikinci bir kredi kartına sahip olmayı istediklerini belirtmişlerdir.
- Kredi kartı sahiplerinde ikinci bir kredi kartına sahip olma isteği genele göre daha yüksektir.
- Birden fazla kredi kartına sahip olmayı isteyenlerin ise belirttikleri nedenler şunlardır:

Kullanılabilir limitin yüksek olması hem genelde (%29), hem de kredi kartı sahiplerinde (%31) birinci sıradadır. Bunu, genel bölümde %28, kredi kartı sahiplerinde ise %29 ile alışveriş sırasında bir kredi kartında problem yaşandığı takdirde diğer bir kredi kartının kullanılabilmesi izlenmektedir.

Sırasıyla belirtilen diğer sebepler ise nakit taşıma zorunluluğunun ortadan kalkması, Farklı hesap kesim tarihleri olursa ödemede kolaylık olması, Kredi kartının kullanılabileceği ATM ağının yaygınlaşması, güvenlik riskine karşı birden fazla kredi kartına sahip olma isteği ve internetten alışveriş yapma olarak sıralanmıştır.

- Kredi kartı kullanım sıklığı ise şu şekildedir:

Kullanıcıların %14’ü ayda birden fazla kredi kartı kullandıklarını belirtmişlerdir. Ayda bir kullananların oranı %19 Ay da iki kere kullananların sayısı %23 iken; haftada bir veya daha fazla kullananların oranı %44 civarındadır.

Kredi kartı sahiplerinin yarısından fazlası (%53), kart ödemelerini kredilendirmektedirler. Arasına kredilendirenler %28, genellikle kredilendirenler ise %19'luk bir oran teşkil etmektedir.

Türkiye’de Kredi kartları çoğunlukla alışveriş için kullanılmakta ; nakit avans ve diğer hizmetler fazla yaygın olarak kullanılmamaktadır.

Visa/Mastercard kredi kartlarının yurtiçi kullanımı (turistlerin kullanımı dahil)

	Adet (milyon)	Tutar (Trilyon TL)
Alışveriş	107	2.285
Nakit Avans	13	600
Toplam	120	2.885

Visa/MasterCard kullanımları geçen yıla göre artış kaydetmiştir. Geçen yıla göre Vısa ve mastercard adetlerindeki artış %16,5 seviyelerinde olmuştur. Kredi kartı adetlerindeki bu artış işlem tutarlarındada yansımış ve kredi kartındaki işlem hacmi bir önceki yıla göre %44 artmıştır.

Bankalar varolan rekabet ortamında rakiplerinden farklılaşmak ve ürünlerini alıcılarla buluşturabilmek için bir çok farklı yol denemektedirler.

Örneğin, Demirbank Kredi Kartı sahipleri, harcamalarının tutarı oranında elde ettiği MilPuan ile yurtiçinde veya yurtdışında istediği yere, Türkiye’de THY, yurtdışında ise istediği havayolu şirketinden ücretsiz uçak bileti kazanmaktadır.

Citibank Kredi kartı sahiplerine ücretsiz tiyatro bileti, sinema bileti gibi imkanlar sunmaktadır.

Bankalar bir yandan bu çeşit imkanlar sunarak alıcıya ulaşmaya çalışırken diğer yandan da tüketicinin ihtiyacına cevap verecek yeni ürünler geliştirmeye çalışmaktadırlar. Bankalar İnternette Kredi kartı ile alışveriş yapmak isteyen müşteriler için yeni bir ürün geliştirmişlerdir. Sanal Kart, müşterinin asıl kredi kartına bağlı olarak çalışan ve limitini müşterinin kendisinin belirlediği bir kredi kartı türü olarak tanımlanabilir. Güvenlik nedeniyle plastik olarak basılmadığı için sadece üzerinde yer alan bilgiler kullanılarak İnternet’te alışveriş yaparken kullanılabilir. Böylece asıl kartın limitinin tamamı riske atılmamış

olmaktadır. Şu anda on tane bankada sanal kart uygulaması bulunmaktadır. (Garanti, Demirbank, Citibank...)

Hatta bazı bankalar bu uygulamaya rağmen internette kredi kartı numaranız kullanılarak harcama yapılırsa bunu üstlenmektedirler.

Dikkat edilmesi gereken nokta kredi kartları ön ödeme sistemlerinin sektörel olarak farklılıklar gösterdiği gerçeğidir. Bankaların bunu gözönüne alarak her pazar dilimine hitap edecek ürün yelpazesine sahip olmaları aynı zamanda bu ürün yelpazesindeki ürünler için belli bir standardizasyona gitmeleri gerekmektedir.

Türkiye'de Kredi kartlarında da bankalar arasındaki rekabet yoğun bir şekilde devam etmektedir. Her gün bir takım yeni ürünler, fırsatlar tüketiciye sunulmaktadır. Hem bankalar hem de tüketici bundan karlı çıkmaktadır.⁷⁶

3.2.4.2 Kredi Kartı Türleri

Bireysel bankacılığın en önemli ürünlerinden olan kredi kartları, ödeme ve kredi aracı olarak tüm toplumlarda kabul görmekte ve yaşamı kolaylaştırma fonksiyonunu yerine getirmektedir. Kredi kartı sektöründeki teknolojik gelişmeler ve yoğun rekabet, kredi kartı kuruluşlarını yeni ürünler bulmaya zorlamaktadır. Kart kuruluşları daha fazla nasıl kart satabiliriz düşüncesiyle değişik seçenekler üzerinde durarak yeni ürün ve hizmetler yelpazesini müşterilerine sunma yoluna gitmektedirler. Kişilerin cinsiyet, yaş, meslek, tüketim özellikleri, ait oldukları sosyal grup, tuttıkları takım, mal ve hizmet aldıkları yerler vb. dikkate alınarak değişik kart seçenekleri geliştirilmektedir. Son yıllarda plastik kart sektöründe geliştirilen kart türlerinden biri de co-branded kart adı verilen ortak kartlardır.

3.2.4.2.1 Ortak Kart Kavramı

Ortak kartlar, kredi kartı sektöründeki rekabetin artması, müşterilerin kullanımına sunulan ürünlerin gittikçe çeşitlenmesi ve çoğalmasına karşın müşteri sadakatinin tam anlamıyla temin edilememesi ve bankaların bu zorlukları aşmak ve müşterilerin lehine çeşitli faydaları olan yeni ürünler aramaları sonucunda keşfedilen kart türü olarak tanımlanabilir.

⁷⁶ IŞIN, F.Bahar; “*Teknoloji Araçlarının Bankacılık Sektörüne Uygulanması 4*”, *Banka ve Para Teknolojileri Dergisi*, sayı 10, Ekim-Kasım 2000, İstanbul, s.72

Co-branded kartlar bir bankanın finansal niteliği olmayan başka bir kuruluş ile birlikte çıkardıkları kartlardır. Ortak kart olarak dilimize çevirdiğimiz bu kartlar, bir banka ile ticari bir şirketin bir araya gelerek tek başlarına veremeyecekleri bir hizmeti, kart sahiplerine sunabilmeleri için ortaya çıkarılmaktadır.

Bu şirketin ya birçok işyeri (şubesi-mağazası) ve/veya çok bilinen bir ismi olması co-branding'in başarılı olması için çok önemlidir. Co-branding'in başarılı olabilmesi için kart hamiline somut bir yarar sağlaması gerekmektedir. Aksi takdirde programlar uzun soluklu olamamaktadır.

Ortak kartlar, ticari kuruluş ile kartı çıkaran bankanın bilgi ve yeteneklerinin birleştirilmesi ve bu şekilde sinerji etkisi yaratacağı inancıyla çıkarılan kartlardır. Kartın üzerinde genellikle hem bankanın hem de ticari kuruluşun logoları yer almaktadır. Kart üzerinde her iki kuruluşun logosu bulunduğu için bu kartlara co-branded ismi verilmiştir.

Bazı durumlarda banka ismi kartta bulunmadan yalnızca şirket ismi ya da logosu da bulunabilmektedir. Banka sadece kartın mülkiyetine sahip olmakta ve kart hizmetlerini vermektedir. Bu karta sahip olan kişi ilgili şirket ile banka arasında yapılan anlaşma gereğince söz konusu işyerinden mal ve hizmet satın alırken belirli indirim ya da promosyonlardan yararlanabilecektir.

3.2.4.2.1.1 Ortak Kartların Yararları

Ortak kart programına girecek kuruluş, logosu ya da markasıyla tanınan örneğin bir perakendeci ticari bir şirket olabilmekte, bu kartlar ilgili kuruluşun müşteri tabanına pazarlanabilmektedir.

Ortak kartlar, kredi kartı olarak çıkarılabildiği gibi banka kartı olarak da çıkarılabilmektedir. Ortak kart çıkartmak isteyen ticari bir kuruluş bankaların kredi kartları merkeziyle temasa geçmekte ancak ortak kart çıkarmak isteyen her kuruluşta bu imkan sağlanmayabilmektedir. Öncelikle bankasının bu ortaklık sonucunda bir menfaat beklentisi içinde olması, ilgili kuruluşun belirli sayıda ve nitelikte bir müşteri portföyüne sahip olması, müteber bir kuruluş olması ve hepsinden önemlisi uluslararası kart kuruluşlarınca (Visa, MasterCard vb) ortak kart programına kabul edilmesi gerekmektedir. Büyük sinerji etkisi yaratacağına inanılarak çıkarılan ortak kartların banka, ticari kuruluş, kart kurumu ve müşteriler için çok sayıda faydaları bulunmaktadır.

Ortak kartların banka açısından en önemli yararı, ticari kuruluşun müşteri portföyüne ulaşarak kart verilmesi nedeniyle yeni müşteri potansiyeli oluşturulması ve bu yolla karını artırmasıdır. Kart kuruluşları (visa, MasterCard vb) da bu yolla ürün çeşitliliği sağlayarak kart sayılarını artırmaktadırlar. Ortak kartların firmalar açısından sağladığı yararlar aşağıda kısaca açıklanmıştır.

- Firmaların satışlarının artırılması,
- Ürün veya markanın ismini öne çıkartma ve sürekli gündemde tutmak,
- Müşteriye faydalanabileceği yan hizmetler sunmak,
- Yeni müşteri kitlelerine ulaşabilmek,
- Müşteri sadakatinin sağlanması,
- Firmanın müşteriyle sürekli iletişimde olabilmesi,
- Yeni gelir kaynakları yaratma şansı,
- Firmanın banka ile koordineli olarak müşterilerine ait bir bilgi tabanı oluşturabilmesi ve böylece kendi pazarı hakkında daha detay bilgilere sahip olması.

Ortak kartlardan en önemli faydayı kart hamilleri sağlamaktadırlar. Bu kartlarla alışveriş ve işlem yapılması durumunda kart sahiplerine çeşitli iskontolar, taksit olanakları, hediye, puan toplama, çekilişlere katılma, ücretsiz bazı hizmetlerde kolaylık gibi çok sayıda ilave olanaklar ve promosyonlar sunulmaktadır.

Ortak kart programları sonuç olarak gerek bankaya gerek ortak olan kuruluşla gerekse de kart hamillerine çok sayıda ilave yararlar sağlamaktadırlar.

3.2.4.2.1.2 Ortak Kart Uygulamaları

Gerek ülkemizde gerekse dünyada çok sayıda co-branded kart programı uygulanmaktadır. Bugün dünyadaki her beş karttan biri ortak kart şeklinde kullanımdadır. Bu kartlar, uluslararası kart kuruluşları olan hem Visa hem de MasterCard tarafından çıkarılmıştır.

Dünyada özellikle ABD ve Avrupa'da ortak kart programları oldukça başarılı bir gelişme içerisinde.

Ticari firma, ortak kartın bu tür faydalarından yararlanırken ortak bankasına güçlü bir marka, sadık müşteri yapısı, pazarlama deneyimi ve reklam gibi avantajlar sağlamaktadır.

kullanıcısına da indirim ve promosyonlarla geri dönmektedir. Bankalar ise, düşük pazarlama maliyetleri elde etmenin yanında rekabetçi pazarda avantaj için stratejik ortağının güçlerini kazanmaktadır. Banka bunun karşılığında ortağına banka kartı deneyimi, müşteri hizmetleri, uzmanlaşmış kart yapısı, finansal sorumluluk vermektedir. Güçlerin ve deneyimlerin birleşmesini sağlayan ortak kartlar, genelde dağıtım kanalları, havayolları, otomotiv, finans, petrol, perakende satış, süpermarketler, iş merkezleri, seyahat, konaklama, sigorta, medya, telekomünikasyon şirketleri tarafından tercih edilmektedir. Ortak kartlar aynı zamanda, sivil toplum örgütleri, kütüphaneler, üniversiteler, ve spor takımları gibi ticari olmayan kuruluşlarca da uygulanabilmektedir.

Dünya çapında ortak kart programlarından bazıları şunlardır: Genelar Motors, MasterCard, Shell MasterCard, Fiat Targa MasterCard, KLM MasterCard, General Electric MasterCard, AT&T MasterCard, Unicursal MasterCard, Essa MasterCard, British Airways MasterCard, Benetton Card Visa, Texaco Card Visa, Safeway Card Visa.

Co-branded kartların yönetiminde ikilem bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, marka işbirliğinin yararlarının müşterilerce iyi anlaşılmasının sağlanmasıdır. İkincisi ise, müşterilerin ortak karta katılan tanınmış markaların birlikteliklerini mantıklı ve birbirine aykırı bulmamaları gerekmektedir. Ortak kart programına dahil olacak markaların hem iyi tanınmış olmaları hem de birbirlerine uyan ve ahenkli çalışabilecek kuruluşların olması zorunludur.

Ülkemizde de bir çok banka bazı kuruluşlar ile birlikte ortak kart programlarını başlatmışlardır. Ülkemizde birçok banka ortak programı uygulamakta bazı bankalar ise yeni çalışmalar içerisindeyler. Bankalar bazında çıkarılan ortak kart ve affinity kart programlarının bazıları aşağıda belirtilmiştir:

Akbank; Swisotel MasterCard.

Finansbank; Boğaziçi Mezunları Derneği MasterCard, Sevil Parfümeri MasterCard.

Garanti Bankası; Bursaspor MasterCard, Ankara Kolejliler Derneği MasterCard, Carousel MasterCard, ODTÜ Mez. Derneği.

İşbank; ODTÜ Visa, Beğendik MasterCard.

Koçbank; Migros Visa, Galatasaray Visa.

Pamukbank; D&R MasterCard, Profilo Alışveriş Merkezi Visa, Zeki Triko Visa.

Sümerbank; Büyükkada Spor Kulübü MasterCard.

Yapı Kredi; Turkcell MasterCard, Vakko MasterCard, GS Football Club Visa, FB Football Club Visa, BJK Football Club Visa, Trabzon Spor Football Club Visa, Kemer Golf&Country MasterCard, Albaraka Türk Visa, Kuveyt Türk Visa.

Türkiye'de bir çok firma ve kuruluş ortak kartların müşteri sadakatini sağlama, yeni müşterilere ulaşma, ortak çalışma yapılacak bankanın müşterileri portföyünden yararlanma ve satışları artırma gibi somut katkılarından dolayı bankalarımıza ortak kart çalışması teklifinde bulunmaktadırlar. Özellikle son iki yıl içerisinde çok sayıda kuruluş bankalarla ortak kart uygulamalarına başlamışlardır.

Ortak kartlar konusunda dünyadaki gelişmeye ülkemiz henüz ulaşabilmiş değildir. Ancak, firmalardan bankalara ulaşan aşırı talep, bankalarımızın kart sayılarının sürekli olarak artırma gayretleri ve müşterilerin bu kartlara olan yoğun ilgisi kısa sürede bu kartların sayısını ve kullanımını artıracaktır. Ortak kartların kullanım miktarları ile ilgili elimizde sağlıklı bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak, kart sayılarındaki gelişme 1999 yılı ikinci (30.06.1999) ve üçüncü (30.09.1999) dönemler itibariyle Tabloda verilmiştir.

TABLO-XXXI : Kredi Kartı Sayısındaki Gelişme, 1999

	30.06.1999	30.09.1999	% Değişim
Toplam Kredi Kartı Sayısı (Visa + MasterCard)	8.380.316	8.748.066	4.39
Toplam Banka Kredi Kartı Sayısı (Ortak Kartlar Hariç)	8.053.089	8.360.527	3.82
Toplam Ortak Kart Sayısı (Co-branded+Affinity)	327.227	387.539	18.43

Kaynak; Bankalararası Kart Merkezi A.Ş.(BKM A.Ş.), www.bkm.com.tr, adresinden alınmıştır.

Tablodan da görüleceği gibi, ülkemizde geleneksel banka kredi kart sayısındaki artış oranı % 3.82 iken, bu sayı co-branded ve affinity kartlarda % 18.43'e ulaşmaktadır.

3.2.4.2.1.3 Ortak kart çeşitleri

Ortak kartlar plastik kartın kullanılma amacına, ortak kart programına katılacak kuruluş adedine, kart hamilinin yaşam tarzı, cinsiyet, meslek, sosyal çevre vb. göre değişik şekillerde sınıflandırılmaktadır. Ortak kartlar, kartın kullanılma amacına göre normal kredi kartlarında olduğu gibi banka kartı (debit kart) ya da kredi kartı şeklinde çıkarılabilmektedir. Banka kartı şeklinde ihraç edilen kart yine bir ticari kuruluşla birlikte çıkarılmakta, ancak yalnızca müşteri hesabında bakiye bulunması durumunda ATM'lerden nakit çekilebilmekte ya da alışveriş yapılabilmektedir. Yani bu tür kartların kredi niteliği bulunmamaktadır. Kredi kartı amaçlı çıkarılan co-branded kartlar ise, normal kredi kartlarının tüm fonksiyonlarını taşımaktadır.

Ortak kartlar, banka ile ortaklık anlaşması yapan ticari kuruluşun özelliğine göre de ikiye ayrılmaktadır. Söz konusu kuruluş nihai amacı kar elde etmek olan ticari bir kuruluş ise bu takdirde kartın ismi co-branded kart olmakta, kar amacı olmayan sosyal amaçlı bir kurum ise affinity kart olarak adlandırılmaktadır. Affinity kartlarla ilgili aşağıdaki bölümde açıklama yapılacaktır.

Ortak kartlar bazı durumlarda banka ile bir kuruluşun birlikte anlaşma yapması yerine, kart verilecek kişinin mesleği, cinsiyeti, yaşı gibi kişisel özelliklerine göre de çıkarılmaktadır.

Ortak kartlar banka ile ortaklık yapacak kuruluş sayısına göre de farklı şekillerde adlandırılmaktadır. Ortak kart programı yalnızca bir kuruluş ile yapılıyorsa kartın ismi co-branded kart, birden çok kuruluş söz konusu ise karta, multi-branded kart adı verilmektedir.

i Multi-Branded Kart

Ortak kart uygulamasında banka ile ticari bir kuruluş arasında işbirliği yapılabildiği gibi birden çok ticari kuruluş ile bir bankanın işbirliği yaparak ortak kart çıkarması da mümkündür. Bu kuruluşların logoları kart üzerinde yer alabildiği gibi farklı bir isimle de bu kuruluşlar ortak bir marka oluşturabilmektedirler. Birden çok kuruluş ile banka arasında gerçekleştirilen bu tür kart uygulamalarına ise multi-branded kart adı verilmektedir.

Multi-branded kartlara örnek olarak Goldfish kart verilebilir. Goldfish, İngiltere'de British Gas, Boots Kozmetik firması ve ASDA alışveriş merkezi gibi çoklu ortaklı ticari kuruluşlar ile İngiliz HFC Bank tarafından yaratılan "markalaşmış" bir ortak karttır.

Goldfish, İngiltere'de büyük başarı kaydeden ortak kartların başında gelmektedir. İngiltere'de ihraç edilen her beş karttan biri olan Goldfish, kart hamillerinin kart kullanımına bağlı olarak

gaz, telefon ve diğer fatura ödemelerinde indirim veya Boots ve ASDA mağazalarında kullanılmak üzere hediye çekleri ile ödüllendirmektedir.

Multi-branded kartların en önemli özelliği ortak kart programına dahil olan tüm kuruluşların işyerlerinde bu kart sahiplerine ayrıcalıklar sağlanması ve her işyerinde yapılan alışverişlerin birlikte değerlendirilerek kart hamiline ek yarar sağlanması gerekliliğidir. Ortak kart programına üye olan kuruluşlar arasında da işbirliği bu tür kartların başarılı olabilmesi açısından gerekmektedir.

ii Affinity Kart

Affinity kart, esas olarak ortak kart programlarının türlerinden birisidir. Bu kartın yukarıda açıkladığımız ortak karttan temel farkı, banka ile işbirliğine gidecek kurumun ticari bir kuruluş olmayıp bunun yerine kar amacı gütmeyen sosyal bir kuruluş kimliğinde olmasıdır. Ülkemizde uygulanan bir çok ortak kart programı esasen affinity kart özelliği taşımaktadır.

Kredi kartı faaliyeti içerisine agresif şekilde hareket eden kuruluşların girmesi, hızla büyüyen ve kar elde edilen bu sektörde rekabeti şiddetlendirmiştir. Bankalar, mağazalar ve banka dışındaki diğer finansal kuruluşlar pazar ve cüzdandan pay alma konusunda rekabet etmektedirler. Banka niteliği olmayan bütün kurumlar dahil müşterilerin özel ihtiyaçlarını iyi karşılamak için bölümlene ve mikro pazarlama anlayışını benimsemeye başlamışlardır.

Bir affinity kart programında, genellikle kart ihraç eden banka kar amacı olmayan (hayır kurumu, spor organizasyonu gibi) bir ortak kurum ile işbirliği yaparak müşterek bir fayda ya da aktiviteyi sağlayarak potansiyel kart hamillerine ulaşmaktadır.

Affinity kart ile yapılan alışverişlerin belirli bir oranı kartı çıkaran banka tarafından kar amacı gütmeyen vakıf, dernek, kulüp, hayır kurumu gibi kuruluşa aktarılmaktadır.

Alternatif Bank'ın Tema Vakfı ile çıkardığı ortak kart ile Europay Türkiye Ofisinin öncülüğünde 10 Türk Bankasının birlikte çıkardıkları "Çağdaş Kart" projesi de affinity uygulamasına verilecek birkaç örnektir.

Çağdaş kart, Cumhuriyet'in 75. Yıl dönümünde çıkarılan, kartın Türkiye'de kredi kartı uygulamasının gelişme ve aktivite kazanması 1983 yılının sonlarında başlamaktadır. Bunun en önemli nedeni Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunun'da yapılan değişikliklerle birlikte sistemin daha rahat çalışabilmesine olanak sağlamasıdır. 1983-1988 yılları arasında

kredi kartı sisteminin yer alan bankaların, küçük ve az şubeli bankalar olması nedeniyle kart kullanıcısı sayısı oldukça az miktarda bulunmaktaydı. 1989 yılından sonra Türk Bankacılık sistemindeki büyük bankalarında sisteme katılmasıyla birlikte kart kullanımı hızlı bir artış göstermiştir.

Üzerinde Atatürk'ün resminin bulunduğu ve yapılan harcama ile kart ücretlerinin belirli oranlarda Türk Tarih Vakfı, Çekül ve Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'ne aktarıldığı çalışma spesifik bir affinity kart programı örneğidir.

Plastik kart çeşitlerinden biri olan ve çok değişik isimlerle de anılan co-branded kartlar esas itibariyle normal banka kartları özelliğini taşımaktadır. Bu kartların bankalarca ihraç edilmesinin yegane amacı karşılıklı olarak taraflara ilave menfaat temin edilmesidir. Bankalar kart sayısını artırmak ve potansiyel müşterilere ulaşabilmek için bu ürünü çok yoğun şekilde kullanmaktadırlar.

Ülkemizde de hızla uygulamaya konulan ortak kartların yakın gelecekte normal banka kredi kartlarını sayısal olarak geçeceği tahmin edilmektedir. Her geçen gün bankalar yeni bir ortak kart programını kamuoyuna açıklamaktadırlar. Co-branded kart sayısındaki bu hızlı artış sektörde verimliliğin düşmeyeceği bir noktaya kadar doğru olacaktır. Ancak, ortak kart programları aracılığıyla yeni müşteri bulma yerine mevcut müşterilere ilave ortak kartlar verilmesi, ortak olacak kuruluşların markalarının iyi seçilmemesi ve bu kuruluşların yeterince müşteri sayısının olmaması ve yalnızca ortak kart modası olduğu için dikkatsizce ortak seçilmesi bu tür kart uygulamalarının başarısızlığa uğramasına neden olacaktır. Bu nedenle ortak kart programlarına taraf olan banka ve kuruluşların çok dikkatli olmamaları, iyi ve stratejik ortaklar seçmeleri gerekmektedir.⁷⁷

3.2.4.3 Telefon Bankacılığı

Bilgisayar ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, finansal kuruluşların çalışma ve hizmet verme biçimlerinde de önemli değişiklikleri beraberinde getirmektedir. Elektronik bankacılık kanalları, gerek uygulamadaki başarı gerekse müşterilerin talep ve tercihleri dikkate alındığında son dönemlerde önemli gelişmeler göstermektedir.

⁷⁷ YILMAZ, Eyyüp; “*Kredi Kartlarında Ortak Kart (Co-Branded Card) Uygulaması*”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Aralık 1999-Ocak 2000, sayı 10. İstanbul, s.82

Telefon bankacılığı, İnternet bankacılığı gibi alternatif dağıtım kanallarının etkinliği sürekli artmaktadır. Telefon bankacılığı bugüne kadar müşterilere sunulan en faydalı bankacılık servislerinden birisi olarak kabul edilmektedir. Telefon bankacılığı sayesinde dünyanın neresinde ve günün hangi saatinde olunursa olunsun müşteriler tek bir telefon numarasını arayarak istedikleri bankacılık işlemini gerçekleştirebilmektedirler.

Tüm bireysel bankacılık işlemlerinden hiçbir ücret ödemeden tek bir telefonla , 365 gün 24 saat her türlü bankacılık hizmetlerinden yararlanılabilmektedir. İşlemler ister telefonun tuşlarını kullanarak sesli yanıt Sistemi aracılığı ile, ister “müşteri yetkilisi”nin yardımı aracılığı gerçekleştirilebilmektedir.

Telefon bankacılığı bugüne kadar Türkiye’de benzeri olmayan bir bankacılık anlayışıyla hizmet veren , bir direkt bankacılık merkezidir. Türkiye’de birçok banka telefon bankacılığı hizmeti vermektedir. Bunlardan birkaçını örneklemek istersek;

Akbank ; Akbank'ta Telefon Bankacılığı; görüntülü Telefon AKTEL, Müşteri Hizmetleri Müdürlüğü, Akhizmet Hattı şeklinde yapılmaktadır. Aktel kullanıcılarına, 100'e yakın bankacılık işlemini şubeye girmeden görerek, güvenle, komisyon ve masraf alınmadan yapma imkanı sağlamaktadır. Aktel'den sadece sahibi değil, Akkart Extra'sı olan herkes yararlanabilir. Aktel ayrıca çok fonksiyonlu bir telefon olarak da kullanılabilmektedir.

Citibank; CitiPhone ile bankacılık/kredi kartı hizmetlerine telefonun tuşlarıyla ulaşılabilir. Türkiye ve dünyanın 35 ülkesinden telefon hattıyla tecrübeli CitiPhone yetkililerine ulaşılabilir, haftanın 7 günü, 24 saat hizmet alınabilmektedir. CitiPhone Telefon Bankacılığı, 444 0 500 numaralı telefonda aranabilmektedir.

Demirbank; Demirbank, DemirFrekans 444 0 111 telefon numarası ile hizmet vermektedir. Tüm bireysel bankacılık işlemleri hiçbir ücret ödemeden tek bir telefonla bu frekanstan yapılabilir. İşlemler ister telefonun tuşlarını kullanarak sesli Yanıt Sistemi aracılığıyla, ister "müşteri yetkilisi"nin yardımı aracılığıyla gerçekleştirilebilmektedir.

Garanti Bankası; Garanti Bankası Call Center'da, %35'i lise, %65'i üniversite mezunu, yaş ortalaması 23 olan, 2 yönetmen, 22 yetkili ve 467 asistan görev yapmaktadır. ALO GARANTİ hattı ile telefon bankacılığı hizmeti verilmektedir. Tüzel kişilerin Alo Garanti'yi kullanımında gerçek kişilerden farklılaştığı iki nokta bulunmaktadır. Bunlar tüzel kişiler için

sunulan özel ürünler, limitler ve değişik yetki seviyeleridir. (Şirketiniz adına işlemi yapacak kişiler ve bu kişilerin yetki seviyesi şirket yetkililerince belirlenir.)⁷⁸

Yukarıdaki birkaç örnekten de anlaşıldığı gibi artık telefon bankacılığı Türk bankacılık Sistemi içindeki yerini hızla almaktadır. Bu ürünler ile bankaların amaçladığı yeni müşteri kazanmaktan çok mevcut müşterileri tutmak ve işlem yükü ve maliyetini düşürmektir.

3.2.4.4 Mobil Bankacılık

Günümüzde teknoloji daha yaygın olarak kullanılmakta, toplam kalite yönetimi prensiplerine ve müşteri memnuniyetine öncelik verilerek, daha girişimci bir yönetim anlayışı ve daha kısa sürede karar verme yapısı hızla işlerlik kazanmaktadır. Ürün geliştirme faaliyetleri daha yaygın olarak kullanılmakta, katma değeri yüksek yenilikçi ürünler müşteri memnuniyetini artırmak için müşterilerin hizmetine sunulmaktadır.

Artık bankalar şube yapılarını amaçlarına yönelik olarak yeniden değerlendirmekte, alternatif dağıtım kanallarını etkin bir şekilde kullanarak, daha iyi eğitilmiş elemanlar ile, düşük maliyetli fon sağlayıp, değişimi etkin bir şekilde yönetebilmek amacı ile iş akışlarını yeniden yapılandırmaktadırlar.

Bu yapılanmanın içinde Kablosuz Uygulama Protokolü (WAP) teknolojisi ile bankaların müşterilerine daha çeşitli ve zengin içerik sunma çalışmaları hızla devam etmektedir.

Wireless Application Protocol (Kablosuz Uygulama Protokolü) WAP, 1997 yılında Ericsson, Nokia, Motorola ve Unwired Planet öncülüğünde kurulan WAP Forum tarafından geliştirilmiş, mobil cihazlar üzerinden İnternete erişim sağlayan kablosuz iletişim standardıdır. WAP sayesinde kullanıcılar WAP uyumlu cep telefonları veya el bilgisayarları ile İnternet'te yer alan Web sitelerinin birer benzeri olan WAP sitelerine bağlanabilmektedirler.

WAP teknolojisine dayanan yeni kuşak telefonlar; ses iletişimi ile beraber bankalar, aracı kurumlar, haber kanalları, e-ticaret, enformasyon servisleri veri tabanları, ulaşım hizmetleri hakkında bilgi, şehir haritaları ve yön bulma, mesaj hizmetleri video oyunları ve diğer içerik sağlayıcılarını internet platformları ve web siteleri ile bağlantı imkanı sağlamaktadır. Ve

⁷⁸ Yazar Belirtilmemiş, “*Telefon Bankacılığı*”, *Banka ve Para Teknolojileri Dergisi*, Ekim – Kasım 2000, sayı 10 ,İstanbul,s. 36

böylece, WAP telefon kullanıcıları banka hesapları, döviz kurları, hisse senedi fiyatları, seyahat, otel rezervasyonları, sinema, ve tiyatro, ISS ve internet üzerinden sunulan diğer güncelleşmiş bilgilere kapsama alanı içerisinde istedikleri an ulaşabilmektedirler.

WAP, web sitesindeki bilgileri kablosuz telefona uygun bir şekilde aktararak, içerik sağlayıcı internet şirketlerine kullanıcıların gereksinimlerine odaklanmış akıllı ve yaratıcı uygulamalar ve hizmetler sunma fırsatı vermektedir.

WAP ses hizmetleri ile mikro tarayıcıları birleştirerek yeni kuşak cep telefonları üzerinden kullanımı kolay ve çekici internet ulaşımı sağlamaktadır. İnternet servisleri dışında, online bankacılık, hisse senedi alım-satım, seyahat, bilgi hizmetleri ve faks gibi daha bir çok uygulama alanı sunan bu protokol, cep telefonu üzerinden Turkcell ve Telsim'in verdiği hizmetleri de bünyesinde toplamaktadır.

Kısacası, WAP, bugünkü cep telefonlarına mikro tarayıcı özelliği vermesinden dolayı daha geniş uygulama alanlarına sahiptir. Teknoloji bağımsız olan bu protokol, GSM dışındaki herhangi bir kablosuz iletişim standardı içerisinde uygulanabilir olması nedeniyle 3. nesil kablosuz iletişim sistemlerinin gelişmesi için önemli bir rol oynamaktadır.

Yani, WAP, cep telefonlarını, basit bir ses iletişimi aracından internete ulaşımın ve modern iletişim hizmetlerini mümkün kılan bir cihaz haline dönüştürmüştür.

WAP uygulamalı telefonlarla, yatırım yapılan kağıdın durumunu, borsadaki pozisyonları, bankadaki kredi tutarını, havalenin gelip gelmediğini, döviz kurlarını, son ekonomik verileri, repo & faiz oranlarını öğrenmek, e-posta yollamak, e-ticaret yapmak, faturaları ödemek gibi işlemler kolaylıkla yapılabilmektedir

Mobil cihazlar, bankacılık ve ticaret servisleri ile kredi kart ödeme gibi birçok servis için bir araç olmaktadır.

3.2.4.4.1 Türkiye’de WAP Uygulamaları

İş Bankası Wap'ta ; Türkiye İş Bankası interaktif bankacılıkta en yaygın araç olan telefonda. WAP ile yeni bir dönem başlatmıştır. WAP ile bankacılık işlemlerini başlatan İş Bankası, şimdiye değin sesli telefon ile yapılan işlemleri bundan böyle WAP özellikli cep telefonlarının ekranlarında göstererek de yapmaktadır. Bankanın interaktif müşterileri mevcut şifreleri ile wap.isbank.com.tr adresine bağlanarak cep telefonu ekranlarında gördükleri

seçenekleri tuşlayabilmektedirler. İnteraktif bankacılıkta telefonu kulağı a g t rmeksizin yapılan işlemeler, cep telefonu için basitleştirilmiş internet sayfalarından gerçekleştirilmektedir.

Yapı ve Kredi Bankası; Telewap bankacılık hizmetlerini cep telefonundan gerçekleştirmeyi sağlamaktadır Telewap sistemini müşterilerine, WAP uyumlu cep telefonları ve el bilgisayarları aracılığıyla, 365 gün, 24 saat dilediği yer ve zamanda, bireysel bankacılık işlemlerini yapmasını sağlamak üzere 10 mayıs 2000 tarihinden itibaren uygulamaya geçmiştir.

1 Mart 2000 tarihinde pilot uygulama olarak başlayan WAP bankacılık hizmetini, Turcell'in WAP sitesi altında finansal bilgilendirme hizmetleri olarak müşterilerine ulaştıran banka, kendi WAP sitesi üzerinden gerekli güvenliği sağlayarak müşterilerine bireysel bankacılık işlemleri yapma olanağını sunmaktadır. Turcell'den tahsis edilmiş  zel GSM numarasında hizmet veren Telewap, güvenli WAP Bankacılık servisi sunmaktadır. Telewap'ın  zel GSM numarası 75 77 444'tür.

WAP bankacılığı hizmeti ile; Telewap sayesinde, sadece cep telefonunun tuşlarına basılarak kredi kartı işlemleri gerçekleştirilebilmektedir. Turkcell cep telefonu fatura ödemeleri yapılabilmekte, günlük repo, fon ve döviz bilgilerine ulaşılabilmektedir. Sistemin güvenliği ise Yapı Kredi'ye ait WAP Gateway sayesinde sağlanmaktadır.

Telewap'tan Alınan Hizmetler:

- Bilgilendirme Hizmetleri,
- Yatırımcı Köşesi: Günlük Döviz Kuru Fiyatları, Günlük Repo Oranları, Günlük Yapı Kredi ve Yapı Kredi Yatırım Fon Fiyatları. (Günlük döviz kuru fiyatları, repo oranları ve fon fiyatları her 15 dakikada bir yenilenmektedir.)
- Sınırsız Bankacılık Hizmetleri: Tele24, Teletel, Teleweb ve Telewap hakkında kısa bilgiler.
- Bireysel Bankacılık İşlemleri: Vadesiz tasarruf hesapları bakiye inceleme, Turkcell fatura  deme, Kredi kartı limit, ekstre, puan inceleme, Kredi kartı asgari, tamamı veya istenilen miktarda ödeme yapabilme Telewap'ın bilgilendirme hizmetlerinden WAP uyumlu cihazı olan herkes faydalanabilir. Telewap'ın bireysel bankacılık hizmetlerinden faydalanmak

için bir şubede Vadesiz Tasarruf Hesabının ve Telecard'ın bulunması ve Teletel üyesi olunması gerekmektedir.

Demirbank; DemirWap, teknolojinin getirdiği en son yenilik ve gelişmelerle beraber sahip olunabilecek çok yüksek bir güvenlik sistemi ile güçlendirilmiştir.

DemirWap ile yapabilen bankacılık işlemleri; Kredi Kartı İşlemleri, hesap Bilgileri, Kredi Kartı ödemesi, Dönem İçi Hareketler, Hesap Bildirim Cetveli, Nakit Avans, Otomatik Ödeme Talimatı, Mevduat İşlemleri, Hesap Bilgileri, Hesap Hareketleri, Havale, İsme Havale, EFT, Döviz Kurları, Döviz Alış Kurları, Döviz Satış Kurları, Şifre Değiştirme. DemirWap servisi tamamiyle ücretsizdir.⁷⁹

3.2.4.5 Tüketici Kredileri

Ticari amaçlar dışında kişilere borç para verilmesinden bugünkü tüketici kredileri doğmuştur. İhtiyaçları sınırsız olan bireyler, bugünkü mali olanaklarının üzerinde mal tüketerek tatmine ulaşmak için gelecekteki gelirlerini bugünden kullanmak istemektedirler⁸⁰.

Bugün mal ve hizmet satın alarak bunların bedelini gelecekteki gelirle ödemek tüketici kredilerini gündeme getirmiştir. Tüketici kredisi en geniş anlamıyla "Herhangi bir hizmetin veya malın satın alımında kullanılması amacıyla banka tarafından ticari amaçlar dışında tüketime yönelik olarak bireylere, sonradan belirli koşullarda (faiz, vade vb) geri ödenmek üzere verilen kredilerdir" şeklinde tanımlanmaktadır.

Bu özellikleri nedeniyle toplam talebin daralmasına bağlı olarak yatırım hacminin düştüğü dönemlerde tüketici kredileri, gerek üretken sektörlerde gerekse finansal kesimde faaliyet hacminin belli bir düzeyin altına düşmesini engelleyici rol oynamış ve talep daralmasından bunalan sektörler için bir can simidi olmuştur.

Tüketici kredileri, Türkiye'de 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 10. maddesinde düzenlenmiş olup, banka veya benzeri finans kurumları tüketici kredisi vermeye yetkili kılınmıştır.

⁷⁹ Yazar Belirtilmemiş, , "Mobil Bankacılık", Banka ve Para Teknolojileri Dergisi , Mayıs-Haziran 2000, sayı 8, İstanbul s. 22

⁸⁰ ZENOFF, B. David; *Perspectives on Financial Services Marketing*, Massachusetts, 1991, s.1.

Böyle bir gelişmenin yaşanmasının en büyük nedeni olarak 1988 yılında gerçekleştirilen mevduat faizlerinin serbest bırakılması kararı ile bankaların mevduata verdikleri faizleri birden çok yüksek rakamlara (%85-%90) ulaştırması ve büyük oranda mevduat toplamaları ancak bunu plase edecek yeterli sayıda güvenilir müşteriye bulamaması gösterilmektedir.

Bankaların, tüketici kredilerine yönelmelerinin diğer nedenleri;

- Yüksek faiz politikaları nedeniyle kredi faizlerinin yüksek tutulması,
- kredi taleplerinin daha çok güvenilirliği az olan firmalardan gelmesi, dolayısıyla kredi riskinin artması,
- Tüketici kredilerinde tüketicinin faiz pazarlık gücünün olmaması,
- genellikle hemen bütün bankaların tüketici kredi faizlerinin yüksek tutması ve Bankaların tüketici kredileri yoluyla fon fazlası pahalı maliyetli kaynağı bir an önce plase etmek, riski dağıtmak, kredi verimini, bir anlamda karlılığını artırmasının mümkün hale gelmesi,
- reklamlar ve hizmetin yaygınlaştırılması suretiyle müşteri sayısındaki artışın olanaklı hale gelmesi olarak sıralanabilir.

Türkiye Bankalar Birliği'ne « Tüketici Kredisi Bilgi Formu » gönderen 30 bankanın verilerine göre ; 2000 yılı sonu itibarıyla yıl içinde tüketici kredisi kullananların sayısı 2.810.660 yükselirken, toplam tüketici kredisi hacminde önemli bir artış göstermiş ve 5,354 trilyon TL olmuştur. Aynı dönemde kişi başına düşen ortalama tüketici kredisi miktarı 1,905 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. ⁸¹Tüketici kredilerinde yaşanan bu artışa sebep olarak 2000 yılı ocak ayından itibaren düşen faiz oranlarına paralel olarak tüketici kredisi faiz oranlarının da düşmesi ile yaşanan talep patlaması gösterilebilir.

3.2.4.6 E-Bankacılık

Bugün bankalar her zamankinden daha fazla sayıda fırsat ve tehditle karşı karşıya bulunmaktadır. Ancak bunların en önemlilerinden birisinin kanal sayısındaki büyük artış olduğu söylenebilir. Müşterilerle temasın şube, çağrı merkezi ve posta iletişimi ile sınırlı

⁸¹ Türkiye Bankalar Birliği, *Bankalarımız 2000*, İstanbul, TBBY, No:223, s.55

olduğu günler artık geride kalmış bulunmaktadır. Bugün, bankalar İnternet , etkileşimli televizyonlar, cep telefonları gibi yeni bir elektronik kanal dizisinin etkilerini keşfetmektedirler. Müşteriler tüm hesaplarının , hizmetlerin ve ürünlerin tek bir basit görünümünü talep etmektedirler.

Elektronik bankacılık, bankaların geleneksel mevduat alma ve kredi verme faaliyetleri için pazarlarını geliştirmelerini, yeni ürünler ve hizmetler sunmalarını veya mevcut ödeme hizmetlerini sunmada kendi rekabet pozisyonlarını güçlendirmelerini sağlayabilmektedir. İlaveten, elektronik bankacılık bankaların işletme maliyetlerini azaltabilmektedir.

Ayrıca elektronik bankacılık ve elektronik paranın devam eden gelişmesi, ulusal ve uluslararası çapta bankacılık ve ödeme sisteminin verimliliğini artırma ve bireysel işlemlerin maliyetini azaltmaya katkıda bulunabilir. Bu potansiyel olarak üretkenlik ve ekonomik refahta artışlara yol açabilir. Tüketiciler ve tüccarlar, ödemeleri yapabilecekleri ve alabilecekleri daha fazla kolaylıktan yararlanabilirler.

Elektronik bankacılık, elektronik kanallar vasıtasıyla bireysel ve küçük değer bankacılık ürünlerinin ve hizmetlerinin sağlanması demektir. Bu tür ürünler ve hizmetler, mevduat alma, borç verme, hesap yönetimi, finansal hizmet sunma, elektronik fatura ödeme, ve elektronik para gibi diğer elektronik ödeme ürünleri ve hizmetlerini içermektedir.

Elektronik bankacılığın iki temel özelliği faaliyetlerin yürütüldüğü teslim kanallarının tabiatı, ve müşterilerin bu kanallara erişme yolları olarak belirtilebilir. Yaygın teslim kanalları arasında “kapalı” ve “açık” ağlar bulunmaktadır. “Kapalı ağlar” erişimi, üyelik koşulları anlaşması ile bağlı olan katılımcılarla (finansal kurumlar, tüketiciler, tüccarlar, ve üçüncü şahıs hizmet sağlayıcılar) sınırlı tutmaktadır. “Açık ağlar”ın bu tür üyelik koşulları bulunmamaktadır. Halen, müşterilere elektronik bankacılık ürünleri ve hizmetlerinin sağlandığı, yaygın olarak kullanılan erişim aygıtları, satış noktası terminalleri, otomatik banka makineleri, telefonlar, kişisel bilgisayarlar, akıllı kartlar ve diğer cihazları içermektedir.

Bankalar, elektronik para işlerinde vericiler olarak yer alabilmektedirler fakat aynı zamanda diğer fonksiyonları da icra edebilmektedirler. Bunlar, diğer kurumlar tarafından ihraç edilen elektronik paranın dağıtılması, tüccarlar için elektronik para işlemlerinden elde edilenlerin

verilmesi; elektronik para işlemlerinin yapılması, tetkiki ve sonuçlandırılması; ve işlemlerin kayıtlarının muhafazasını içermektedir.⁸²

Bir e-bankacılık kanalına sahip olmanın değişik gerekçeleri bulunmaktadır ;

- E-bankacılık'ın müşterilerini tutmak için gerekli olduğunu ,
- rekabet düzeyi çok yüksek bir pazarda temel bir pazarlama hedefi olduğuna, inanılmaktadır.

Çok daha küçük bir oranı oluşturan bazı kuruluşlar için birinci neden müşteri kazanmak, maliyetleri düşürmek ve rekabetçi kalmaktır. Ancak , ABD'deki bankaların gelirlerinin arttığını görmekte olduğu açıktır. Bu da e-bankacılığın kısa bir sürede pasif bir zorunluluk olmanın ötesinde saldırgan bir iş stratejisi olarak gelişeceği anlamına gelmektedir.

E-bankacılığın , teknolojiyi , özellikle müşterileriyle daha yakın ilişkiler geliştirmek için , daha verimli kullanması gerekmektedir. Başarılı e-bankacılık, zahmetsiz hizmet , erişilebilirlik, performans ve güvenlik düzeyleri anlamına gelmektedir.

Güvenliğe ek olarak , hizmet kalitesi başarılı bir e-bankacılık hizmeti sunmanın bir diğer anahtarıdır. Her müşteri bir başka yerdeki bir rakipten yalnızca bir tuş uzaklığında bulunmaktadır. Dolayısıyla, e-bankacılık deneyiminin her seferinde ve her zaman optimum bir mücadeleyi yansıtması zorunludur. Bu yüzden nihai kullanıcının deneyimini değerlendirebilecek ve gerekli yanıt üretebilecek ağ yönetim becerilerini geliştirmek gerekmektedir.⁸³

3.2.4.6.1 E-Bankacılıkta Kiosk Uygulaması

Teknolojinin finans dünyasındaki yansımaları ile hayatımıza yepyeni kavramlar girmiş bulunmaktadır. Şubesiz bankacılık, telefon bankacılığı, Internet bankacılığı, sanal bankacılık vs. Hepsinde amaç elektronik bankacılığı daha geniş kitlelerce erişilebilir kılmak, bankacılıktaki işlem hızını ve kalitesini artırarak kısıtlı şube personeli zamanının daha verimli

⁸² BASEL Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi, *Elektronik Bankacılık ve Elektronik Para Faaliyetleri İçin Risk Yönetimi*, T.B.B.Y., Mart 1998 , s.3

⁸³ KANSU, Murat; “*Yeni Bir Dağıtım Kanalı: E-Bankacılık*”, *Banka ve Para Teknolojileri Dergisi*, Mayıs–Haziran 2000, İstanbul,sayı 8, s.54

kullanılmaktadır. İşte bu noktada elektronik bankacılıkta yeni bir adım olarak "kiosk"lar tüm dünyada hızla yaygınlaşmaktadır.

Anglo-Sakson terminolojide köşebaşlarında gördüğümüz gazete satan büfelere verilen ad olan "kiosk" deyimini, elektronik iletişimin kılcal damarlarla sokaklara kadar inmesiyle birlikte değişime uğrayarak, yine köşebaşlarında, ancak bilgi-işleme dayalı işlemler yapılabilen interaktif makinalar için kullanılmaya başlanmıştır. Biraz daha açmak gerekirse kiosklar, herhangi bir öğrenmeye ya da dokümantasyona gereksinim duymadan kullanılabilecek bir kullanıcı arayüzüne, sağlam ve çok uzun sürelerde kesintisiz çalışabilen bir donanıma, klavye ve fare gibi araçlara gerek bırakmayan dokunmatik bir ekrana ve buna bağlı ses, kart okuma, iletişim birimleri gibi ek imkanlara sahip entegre bilgi işlem cihazlarıdır.

Elektronik bankacılık için yapılan yatırımların geniş kitlelere ulaştırılabilmesi, bu amaçla alternatif araçların devreye alınması bankacılık sektörünü için takip edilmesi gereken önemli bir konudur. Böyle bir alternatif kanal olarak ilk akla gelen araç, evlere, işyerlerine, ceplere ve kulübelere uzanan geniş erişim olanaklarıyla telefon olmaktadır. Telefon bankacılığı için hemen tüm banka ve finans kurumlarının çalışmaları belli noktalara ulaşmış ve işleyişini sürdürmektedir. Ancak telefon bankacılığının kısıtlı etkileşim olanakları ve sil-baştan işlem yapısı, üstelik de işlem sonunda kullanıcıyı belgesiz bırakması, kullanıcıları elektronik bankacılıkta belli bir noktadan öteye geçirmeye yetmemektedir. Öte yandan ATM'ler yüksek donanım maliyetleri ve kısıtlı konumlandırma olanaklarının yanı sıra, giderek para çekme ağırlıklı bir karakteristiğe bürünmektedir. Günümüz bireysel bankacılık müşterileri için büyük önem taşıyan finansal verileri izleme, karar alma ve insan etkileşimi olmadan portföy yönetme gibi, nispeten uzunca zaman gerektiren işlemler için ATM'lerin kullanımı da istenen düzeyde olmamaktadır. Diğer gelişen bir alternatif araç Internet ortamıdır. Internet bankacılığı, telefon ve ATM alternatiflerinin yukarda sıralanan bazı kısıtlamalarını ortadan kaldırmakla birlikte, elektronik bankacılık müşterisine erişmek için müşteri tarafından belli düzeyde bir donanım ve iletişim yatırımı yapılmasını gerektirmektedir. Internet'in önümüzdeki dönemde hızla yaygınlaşmaya devam edeceği ve günlük hayatımızın değişmez bir parçası haline geleceği muhakkaktır. Ancak yeni alternatif "kiosk bankacılığı" ile bu hızın da ötesine geçmek mümkün olacaktır.

3.2.4.6.2 Kiosk Kullanım Avantajları

- **müşteriler açısından;** Evinde Internet bağlantısı bulunmayan, hatta bilgisayar kullanım tecrübesi bile olmayan banka müşterileri de tıpkı ATM kullanır ya da televizyon seyreder gibi kiosklar sayesinde elektronik bankacılıktan yararlanabilmektedir. Üstelik, yapılan işleme ait detaylı basılı belge anında düzenlenip müşteriye sunulabilmekte, geri bildirimin kalitesi artırılabilir. Akıllı kart desteği ile hareket bazlı geniş bir işlem yelpazesi seçeneği de müşterilerin kullanımına hazırdır. ATM ötesi ses, görüntü gibi etkileşimli çoklu ortam desteği sağlanabilmektedir. Hatta kiosklara dayalı, gerektiğinde şube personeli etkileşimini de sağlamak üzere video-konferans seansları düzenlenebilmektedir. Kısacası diğer elektronik bankacılık alternatiflerini de içine alabilecek geniş bir hizmet yelpazesi sağlanmaktadır.
- **Bankalar açısından ;** öncelikle olayın yatırım boyutu dikkat çekici biçimde caziptir. Herhangi bir banka şubesine veya istenen herhangi bir yere banka kimliğini temsil etmek üzere yerleştirilebilecek bir kioskun maliyeti ortalama bir ATM maliyetinin üçte biri kadardır. Daha çok para çekme makinaları haline dönüşen ATM'ler önündeki kuyruklar kiosklar sayesinde azaltılabilmekte, hem şube personelinin hem de banka müşterisinin zamanı daha verimli kullanması sağlanabilmektedir. Yazılım açısından bakıldığında da önemli bir avantaj mevcuttur. Halihazırdaki web tabanlı bankacılık yazılımı uygulamaları, pürüzsüz bir biçimde kiosk bankacılığı uygulamalarına dönüşebilmektedir.

Şüphesiz ülkemiz bankacılık ve geniş anlamda finans sektörünün, önümüzdeki dönemde yeni bir elektronik bankacılık aracı olarak kiosk bankacılığı ile müşterilerine sunduğu alternatifleri zenginleştirecektir.

Bill Gates'in ilk baskısı 1995 yılında yayınlanan "The Road Ahead" (www.roadahead.com) adlı kitabından bir alıntıya yer verelim:

"... hepimizin etkileşimli ağlara erişimimiz kiosklarla olacaktır ... ofislerimizde, alışveriş merkezlerinde .. havaalanlarında, tıpkı bugünkü çeşmeler, tuvaletler, telefon kulübelerine erişimimiz gibi. Kiosklar, telefon kulübelerinin ve geniş anlamda diğer pek çok iletişim araçlarının yerlerini alacaktır. Hatta sadece telefon kulübelerinin değil, bankacılık makinalarının da yerlerini alacaktır. Çünkü kiosklar, halihazırdaki bankacılık makinelerinin yanısıra kullanıcılara mesaj alma ve göndermeden harita tarama ve bilet satın almaya kadar

diğer "bilgi otoyolu" uygulamalarını da beraberlerinde sunacaklardır. Kiosklara erişim gerekli ve her yerden mümkün olacaktır."⁸⁴

3.2.4.7 Bankacılık'ta E-Ticaret

Bilindiği gibi, Elektronik ticaretin gerçekleşmesi için, satıcı ve müşterinin olması ve bir bankanın tahsilata aracılık etmesi gerekmektedir. Bu geleneksel yapıda, bugün için bankanın rolü müşterinin kredi kartı veya mevduat hesabından ödemenin yapılması yönünde olmaktadır. Bu konuda proje firmaları çok çeşitli ürünler ve güvenlik sistemleri ile çözümler sunmaktadır. Artık bankalar satı organizasyonlarına ve satış sistemlerine daha çok ağırlık vermek durumundadırlar.

TABLO-XXXII : Elektronik Ticaretin Ekonomik ve Sosyal Yönü

Farklı iş yapış tarzları	Katalizör etkisi	Ekonomide artan interaktiflik	Felsefi ve teknik temel olarak açık yapı
- Aracılara yeni roller - Yeni ürün ve pazarlar - Tüketiciler ile işletmeler arasında daha yakın ilişkiler - İşletmelerde bilgi paylaşımı ve etkileşim için yeni kanallar	- Yeni yasal düzenlemeler - Daha global ekonomi - Daha yetenekli iş gücü talebi	- Giderek artan internet penetrasyonu - Tüm dünyada herkesin erişimi - Ekonomik ve coğrafi sınırların erozyonu	- İnternet açık yapı sayesinde böylesine yayıldı - Artan bir şeffaflık ve rekabet yaratacak

Kaynak; ŞAKAR, Savaş; *Elektronik Ticaret ve Banka- Müşteri İlişkilerine Etkileri*, TBBY, İstanbul, Şubat 2001 tarihinde yapılan sunumdan derlenmiştir

Türk bankacılığının 2000 yılı itibariyle içine girdiği yeni durum bu konuyu daha kritik hale getirmektedir.

⁸⁴ KARATAŞ, Koray; "*Elektronik Bankacılığın Yeni Rotası: Kiosk'lar*", *Banka ve Para Teknolojileri Dergisi*, Mayıs-Haziran 2000, İstanbul, sayı 8, s. 48

E-Ticaret hakkında bankaların üzerinde durması gereken stratejik hususlardan bazıları:

- Hizmet odaklı şubelerden, satış odaklı şubelere geçiş yapmak gerekmektedir. Gişe yetkililerinin birer satıcı olmadığı unutulmamalıdır.
- Satışların hizmetlerden ayrılması gerekmektedir,
- Finansal hizmet ve ürün çeşitliliğinin artırılması gerekmektedir,
- Güçlü ve merkezileşmiş pazarlama yapılmalıdır,
- Şubelerde daha az operasyonel eleman, daha fazla satış elemanı olmalıdır,
- Şubelerin satış merkezi haline getirilmesi gerekmektedir,
- Şubelerin satış destek sistemleri ile satış etkinliğinin artırılması ve müşteri karlılığı, müşteri ilişkileri yönetimi sistemlerine geçilmesi gerekmektedir,
- Kurumlar arası çapraz satış yapma imkanları artırılmalıdır,
- Verimsiz müşterilerin düşük maliyetli kanal ve ürünlere yönlendirilmesine çalışılmalıdır,
- Müşteri temsilcilerinin yüksek değerdeki müşterilerle temasta olmasına çalışılmalıdır,
- Kanal çeşitliliğinin artırılması (E-ticaret, Telefon bankacılığı / İletişim merkezi),
- Mobil ev ve işyeri satış gücü oluşturulması,
- Kurumsal hafızanın oluşturulması (müşteri ilişkilerinin geçmişinin bilinmesi ve geleceğinin planlanması),
- Kanallar arası kominükasyona ve ilişki tarihçesine odaklanacak altyapının kurulması gerekmektedir.

Bütün bu hususlar bankaların satışlarını arttırmaları için belirtilmektedir.

Bankalar artık diğer kurumların ürünlerini çapraz satış sistemleri ile kendi müşteri kitlesine satabilmekte veya anlaştığı bu kurumların müşterilerine kampanyalar düzenleyebilmektedirler. Örneğin; banka satış kanalları sigortacılık, leasing vb. ürünleri kendisinin otomobil satışı kredilendirme vb. kampanya ürünleri ile aynı ortamda satabilme olanağına sahip olmalıdırlar. Arka ofiste ise ilgili satışları, ilgili firmalarla entegre eden sistemlerde bulunmalıdır. Sistem bireysel ve kurumsal satışların tamamını desteklemelidir.

Bahsi geçen bu fonksiyonallikler klasik kanallar, e-ticaret, satış çağrı merkezleri, mobil satış sistemlerinin her birinde standart olarak bulunmalıdır.⁸⁵

3.2.4.7.1 Türkiye’de E-Ticaret 2005 Projeksiyonu

TABLO-XXXIII : Türkiye’de POS Kullanımı

Yurtiçi sanal POS kullanımı	Yurtdışı sanal POS kullanımı (Türk siteleri)
Satış Yapan Site Sayısı : 350	Satış Yapan Site Sayısı : 50
Hazırlanmakta olan site sayısı : 400	Hazırlanmakta olan site sayısı : Bilinmiyor

Kaynak; Tablo, ŞAKAR, Savaş; *Elektronik Ticaret ve Banka- Müşteri İlişkilerine Etkileri*, TBBY, İstanbul, Şubat 2001 tarihinde yapılan sunumdan yararlanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

Yukarıda belirtilen sayıdaki sitenin ;

Aylık ortalama ciro : 4-5 milyon \$

Aylık ortalama işlem adedi : 200.000 adet (1mio-400mio)

Ortalama tutar : 22 \$

Garanti Bankası’nın 12 ocak- 17 Şubat 2000 tarihleri arasında yapmış olduğu elektronik ticaret anketine toplam 3374 kişi katılmıştır. Ve sonuçları ise aşağıda özetlenmiştir.

⁸⁵ GÜNAL, Gültekin; “*Bankacılık’ta E-Ticaret’in Yeri*”, *Banka ve Para Teknolojiler Dergisi*, Ekim2000, İstanbul, sayı 10, s. 34

TABLO-XXXIV : E-Ticaret Anket Sonuçları

Hiç internetten alışveriş yaptınız mı?	Eğer henüz yapmadıysanız sebebi nedir?	Sanal mağazalardan en çok hangi ürünleri almayı tercih edersiniz?
Henüz yapmadım : %50	Kredi kartı güvensiz : %68	Kitap,kaset,CD,DVD : %39
Cevapsız : %14	Teslimat güvensiz : %16	Yiyecek-içecek : %15
Sadece yurt dışı : %13	Siteler kullanışsız : %9	Bilgisayar : %15
Yurtdışı ve yurt içi : %12	Kişisel bilgi vermemek için : %7	Cevapsız : %15
Sadece yurt içi : %11		İnternet : %7
		Tekstil : %5
		Diğer : %4

Kaynak; Tablo, ŞAKAR, Savaş; *Elektronik Ticaret ve Banka- Müşteri İlişkilerine Etkileri*, TBBY, İstanbul, Şubat 2001 tarihinde yapılan sunumdan yararlanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

Yukarıdaki sayısal verilerden de anlaşıldığı gibi henüz Türkiye’de E-ticaret uygulamaları yeterince verimli yapılamamaktadır. Gerek internet ortamından yapılan ödemelere güven duyulmaması gerekse internet kullanıcılığının istenen düzeyde gelişip yayılmamış olması sebebiyle fazla ilgi görmemektedir. İnternette alışveriş yapan Türk kullanıcılar ağırlıklı olarak standart ürünleri kullanıyorlar.

Yukarıda da görülebileceği gibi e- ticaretin en yoğun olarak yapıldığı sektörler bilgisayar ve müzik sektörleridir . Türkiye’de e-ticaret uygulayan sitelerin kategori bazında dağılımlarına baktığımızda ;

Kategori Bazında Mağazalar

Bilgisayar	: % 37,5
Elektronik Tüketim Malzemeler	: % 31,94
Çiçek/hediyelik/kart	: % 29,17
Oyuncaklar/oyunlar	: % 29,17
Müzik/video	: % 23,61
Kitap/dergi	: % 23,61
Ofis ürünleri	: % 19,44
Sağlık/güzellik ürünler	: % 18,06

Aparat ve aksesuar	: % 16,67
Finansal hizmetler	: % 11,11
Spor malzemeleri	: % 11,11

Yukarıdaki sıralamaya bakıldığında finansal hizmetlerin e-ticaret hacmi içinde henüz çok küçük bir paya sahip olduğu görülmektedir. Çünkü Bankacılık ürünleri Internet'de veya telefonda satılabilecek en zor ürünlerdir. Parametresi çoktur ve bu parametrelerin çoğu müşteriden gelmektedir. Fiyatı da buna göre değişmektedir.⁸⁶

Son olarak e-ticaret için Credit Suisse First Boston Bankasının yapmış olduğu araştırma sonuçlarına göre e-ticaretin 5 yıllık Türkiye projeksiyonu aşağıdaki gibidir.

TABLO-XXXV : E-Ticaretin 5 Yıllık Projeksiyonu, (1999-2005)

Tüketiciye yönelik e-ticaret 5 yıl sonra Türkiye'de 6.2 milyar dolara ulaşacak							
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Tüketiciye yönelik e-ticaret hacmi	Mio\$ 7	Mio\$ 68	Mio\$200	Mio\$375	Mio\$840	Mia\$2.625	Mia\$6.188
GSMH'deki payı (%)	-	-	0,1	0,2	0,3	1,0	2,3
E-ticarettteki müşteri sayısı (Bin kişi)	150	450	1000	1500	2400	5250	8250
Toplam internet kullanıcıları içindeki payı (%)	10	15	20	25	30	35	50
Müşteri başına elde edilen gelir (Dolar)	47	150	200	250	350	500	750

Kaynak; ŞAKAR, Savaş; *Elektronik Ticaret ve Banka- Müşteri İlişkilerine Etkileri*, TBBY, İstanbul, Şubat 2001 tarihinde yapılan sunumdan alınmıştır. Veriler Credit Suisse First Boston'dan elde edilmiştir.

Yine Türkiye Bankalar Birliği nezdinde yapılmış olan bir araştırmanın sonucunda aşağıdaki bilgiler elde edilmiştir.

⁸⁶ ŞAKAR, Savaş; *Elektronik Ticaret ve Banka- Müşteri İlişkilerine Etkileri*, T.B.B.Y, İstanbul, şubat 2001

Öncelikle e-bankacılık ve e-ticaretin yaygınlaşması ve etkin kullanım oranının artması için internet kullanıcılarının artması gerekmektedir. Yaygın internet kullanımı ve bu faaliyetlerin tanıtımı ile işlem hacminin hızla artacağı söylenebilir. Bu yüzden e-ticaretin Türkiye'deki kullanım oranına bakarken İnternet kullanımına etki eden temel göstergelerinde 2005 yılı projeksiyonuna bakmakta faydalı olacaktır.

TABLO-XXXVI : İnternete Yön Veren Temel Göstergelerin 2005 Projeksiyonu, (1999-2005 * Tahmini)

Türkiye'de internete yön veren temel göstergelerin 2005 projeksiyonu				
	1999(*)	2000(*)	2003(*)	2005(*)
Nüfus	64.893	65.866	68.875	70.817
İnternet abonesi	350	1.000	5.200	8.800
PC kullanıcısı	1.500	2.300	5.400	8.800
Telefon hat sayısı	17.419	18.621	22.388	25.632
Cep telefonu kullanıcı sayısı	8.000	13.173	25.631	31.902

Kaynak; ŞAKAR, Savaş; *Elektronik Ticaret ve Banka- Müşteri İlişkilerine Etkileri*, TBBY, İstanbul, Şubat 2001 tarihinde yapılan sunumdan alınmıştır. Veriler Salomo Smith Barney'den elde edilmiştir.

Yukarıdada görüldüğü üzere internet, PC ve telefon kullanıcılarının hızla artması hatta katlanarak büyümesi beklenmektedir. Bu da e-ticaretin ve e- bankacılık hizmetlerinin de buna paralel olarak yaygınlaşacağını göstermektedir

3.2.4.7.2 Türkiye'de E-Ticaret Kullanıcı Profili

Türkiye'de e- ticaretin kullanıcı profilini incelediğimizde kullanıcıların % 52 gibi bir çoğunluğunun 35 yaş üzeri, %77 gibi yüksek bir yüzdenin erkek ve %70 gibi bir çoğunluğunun üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Bütün bu göstergeler bize belirli bir ekonomik güce ve eğitim düzeyine sahip internet kullanıcılarının e-ticaret hizmetlerinden faydalanmayı tercih ettiğini göstermektedir. Eğitim düzeyi ve yaş düştükçe e-ticaret hizmetlerinden faydalanma oranında düşmektedir. Bu hem yaş düştükçe ekonomik gücün azalmasından hem de gerekli bilgilendirilmenin yeterli düzeyde yapılamıyor olması sonucuna götürmektedir.

TABLO-XXXVII : Türkiye’de E-ticaret Kullanıcı Profili

Türkiye’de e-ticaret Kullanıcı profili	
	%
Erkek	77
Kadın	23

Kaynak; ŞAKAR, Savaş; *Elektronik Ticaret ve Banka- Müşteri İlişkilerine Etkileri*,TBBY, İstanbul, Şubat 2001 tarihinde yapılan sunum.

TABLO-XXXVIII : Türkiye’de E-ticaret Kullanıcı Profili

Türkiye’de e-ticaret Kullanıcı profili	
	%
12 - 17 yaş	5
18 - 34 yaş	43
35 + yaş	52

Kaynak; ŞAKAR, Savaş; *Elektronik Ticaret ve Banka- Müşteri İlişkilerine Etkileri*,TBBY, İstanbul, Şubat 2001 tarihinde yapılan sunum.

TABLO-XXXIX : Türkiye’de E-ticaret Kullanıcı Profili

Türkiye’de e-ticaret Kullanıcı profili	
Ortaokul	%5
Lise	%25
Üniversite +	%70

Kaynak; ŞAKAR, Savaş; *Elektronik Ticaret ve Banka- Müşteri İlişkilerine Etkileri*,TBBY, İstanbul, Şubat 2001 tarihinde yapılan sunum.

Türkiye’de e-ticaret kullanıcıları oransal olarak aşağıdaki ürün gruplarına ağırlık vermektedirler. Aşağıdaki sıralamadan da anlaşılacağı gibi henüz e-ticaret kanalından faydalanırken tutarı nispeten az olan ürünler tercih edilmektedir. Buda henüz internet aracılığı

ile yapılan alışverişlere pek de fazla güvenilmediğini ortaya koymaktadır. Zaten yukarıda verilmiş olan açıklamalarda da olduğu gibi e-ticaret hizmetlerinden internet kullanıcıları %68 oranında kredi kartına internet ortamında güvenmediklerinden faydalanmadıklarını anket sonuçlarına yansıtmışlardır.

TABLO-XL : E-Ticaretin Yoğunlaştığı Ürünler

En çok satın alınan ürünler	
Kitap	%33
CD	%25
Giyim	%15
Yiyecek	%13
DVD VCD	%10
Bilgisayar ve Malzemeleri	%10
Spor Malzemeleri	%5
Ev ve mutfak malzemeleri	%5

Kaynak; ŞAKAR, Savaş; *Elektronik Ticaret ve Banka- Müşteri İlişkilerine Etkileri*, TBBY, İstanbul, Şubat 2001 tarihinde yapılan sunum.

TABLO-XLI : En Çok Alışveriş Yapılan Siteler

En çok alışveriş yapılan siteler	
Amazon.com	%23
Migros.com.tr	%18
Kangurum.com.tr	%13

Kaynak; ŞAKAR, Savaş; *Elektronik Ticaret ve Banka- Müşteri İlişkilerine Etkileri*, TBBY, İstanbul, Şubat 2001 tarihinde yapılan sunum.

3.3 BANKACILIKTA FİNANSAL SERBESTLEŞME SÜRECİ VE EĞİLİMİ

3.3.1 Deregülasyon Olgusu

Deregulation süreci 1970’li yıllarda, ABD’de para piyasasında faiz oranlarını düşürmeye yönelik rekabeti artırıcı serbestleştirmelerle başlamıştır. Daha sonra aynı gelişme İngiltere başta olmak üzere diğer Avrupa ülkelerine de yayılmıştır. Ekonominin diğer alanlarında da görülen liberal uygulamalar mali alanda , yalnızca rekabeti teşvik amacıyla tek yönlü bir hareket değil, aynı zamanda mali piyasaların hızlı gelişmesine ayak uydurma çabasını da yansıtmaktadır.

Deregülasyon politikasının hedefleri;

- ekonomide daha iyi finansman koşullarının elde edilebilmesi,
- dış rekabete karşı ulusal mali sektörün korunması olarak ifade edilebilir.

Bu ikinci hedefin uluslararası düzeyde bir “ deregülasyon rekabetine” yol açtığı söylenebilir. Mali sektörü güçlendirmeye yönelik deregülasyon rekabeti ; bazı ülkelerde kendiliğinden, bazılarında zorunlu bir şekilde , bazı ülkelerde ise mali stratejinin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır.⁸⁷

Finansal serbestleştirme ile , uluslararasılaşan mali piyasalarda, özellikle teknolojik imkanlar sayesinde , ulusal sınırlar anlamlarını yitirmeye başlamışlardır. Bunun en iyi örneği euro-piyasalar veya off-shore bankacılık merkezleridir. Böylece birçok ülke sermaye hareketlerinin önündeki kısıtlamaları kaldırmak zorunda kalmışlardır.

Deregülasyon, serbestleşme önlemlerinin artırılarak, bankacılık alanındaki yasal kısıtlayıcı düzenlemelerin en aza indirilmesi olarak tanımlanabilir. Deregülasyon sürecinde bankaların dışa açılmasını sağlama çabaları, ulusal bankaların dış pazarlarda ve yurt içinde yeni finansal teknikleri uygulamalarına olanak yaratmıştır.

Deregülasyon sürecinde gözlenen eğilimlerden birisi de bankacılık hizmetlerinin serbestleştirilmesi ile yerleşme ve hizmet sunma serbestilerine ilişkindir. Burada önemli bir nokta, yerleşme ve hizmet sunma (veya hizmetlerin serbest dolaşımı) serbestileri arasında

⁸⁷ ERDEM, Mehmet Şükrü; *Avrupa İç Pazarı ve Türk Bankacılık Sistemi: Sorunlar ve Öneriler*, Türkiye Bankalar Birliği, yayın no:174, Ankara,1993, s.36

yapılması gerekli ayrımdır. Merkezin bulunduğu ülke denetimi ile ilgili olarak şubeler için hizmet sunma serbestisi, yeni kurulan yabancı bankalara ise yerleşme serbestisi çerçevesinde farklı yasalar uygulanmaktadır.

Yerleşme ve hizmet sunma serbestisine bağlı olarak rekabet artmıştır. Ayrıca uluslararası bankacılık faaliyetleri, bankacılık piyasasının etkinlik ve verimliliği, rekabet düzeyi bundan pozitif yönde etkilenmiştir.

Hizmet sektöründeki yenilik ve mali enstrümanların hızlı bir şekilde benimsenerek kabul görmesinden dolayı artan rekabetten hareketle, mali yenilikler, finansal çeşitlendirme (diversification) ve mali enstrümanların ortaya çıkışı büyük bir hız kazanmış ve sistemde büyük bir yaygınlık kazanmıştır.

- Faiz oranlarına ve yabancı bankaların girişine yönelik kısıtlamaların kaldırılması,
- Menkul kıymetleştirmenin bankalarda yaygınlaşması,
- Uluslararası şube ağına genişlemesinin önündeki engellerin kaldırılması,
- Yabancı ülkedeki şubelerin artışı, yabancı sermayenin teşviki, iletişim olanaklarının gelişmesi,
- Yeni aktif ve pasif yönetimi araçlarını zenginleştirerek yatırımcıların ve ödünç alanların seçeneklerinin çoğaltılması,
- Mali piyasalarda daha iyi haber ve bilgi akışına dayalı şeffaflık koşullarının sağlanması,
- Otomasyondan ve elektronik transfer sistemlerinden yararlanma gibi gelişmeler,

Deregülasyon sonucu ortaya çıkan gelişmeler içinde sayılabilir. Bu gelişmelere paralel olarak, bankacılık sektörünün, özellikle 1990'lı yıllarda uluslararası bankalarla rekabet olanağını artırma şansını yakaladığı, hizmet ve sunulan üründe kalite ve standardizasyonu artırma sürecine girildiği söylenebilir.

3.3.2 Türkiye'de Deregülasyon Süreci

Diğer ülkelerde yaşanan deregülasyon süreci, Türkiye'de de gözlenmiştir. 1980'li yıllar Türk Bankacılığı açısından diğer dönemlere kıyasla çok farklı koşullar içinde bulunmuştur. 1980 yılında yapısal değişim programı ile beraber serbest piyasa ekonomisine geçilmiş, faiz

oranları serbest bırakılmış, dış ticarete serbesti ve dışa açılma politikaları yaygınlaşmış, serbest kur politikası, rekabetçi yaklaşım, kamunun ekonomideki payının küçülmesi, vergi reformu, mali piyasaların büyütülmesi ve derinleştirilmesi gibi konularda çalışılmıştır.

Bu sayede 1980'li yıllardan itibaren Türkiye ekonomisi dışa açık bir yapıya kavuşmuş, dış dünyayla entegrasyon amacına yönelik olarak liberalizasyon süreci yaşamıştır. Liberalleşme ve yabancı sermaye teşvikleri vb. gibi politikalar neticesinde, diğer ülkelerde de gözlemlendiği şekilde, kısıtlayıcı yasal düzenlemelerin kaldırılmaya veya hafifletilmeye çalışıldığı bir deregülasyon süreci söz konusu olmuştur. Deregülasyon sürecindeki yerleşme ve hizmet sunma serbestisi ülkemizde de gözlenmiş, özellikle 1980 yılından itibaren yabancı sermaye ve yabancı banka girişi önemli artış göstermiştir.

Türkiye’de yaşanan deregülasyon sürecini iki bölümde inceleyebiliriz;

- Dış Ticarete Serbestleşme Dönemi (1980-1988)
- Mali Serbestleşme Dönemi (1988-1994)

3.3.2.1 Dış Ticarete Serbestleşme Dönemi (1980-1988)

1970’li yıllarda artan enflasyon oranları bir süre sonra ekonomik bir krizin yaşanmasına sebep olmuştur. Bu yüzden 24 Ocak 1980’de bir dizi istikrar tedbiri alınmıştır. Bu tedbirlerle; TL’ye olan talebi güçlendirmek, vadeli mevduatları teşvik etmek ve iç talebi kısılmasına çalışılmıştır. Bunları başarmak için de döviz kuru büyük ölçüde devalüe edilmiş, kamu fiyatları arttırılmış, faizler yükseltilmiştir. 1981 yılında döviz kurlarının hergün yeniden belirlenmesi uygulamasına geçilirken, faizlerdeki sınırlamalarda kaldırılmıştır.

1980’li yıllara kadar mevduat ve kredi faiz oranları hükümet tarafından belirlenmekte ve negatif faiz (enflasyon oranı altında) uygulamaktaydı. Liberalleşme hareketleri ile Türk finansman sisteminin deregüle edilmesi yönünde ilk adım olarak faiz oranları serbest bırakılmıştır. Faiz oranlarının serbest bırakılması, bankacılık sektörüne rekabet olgusunu da beraberinde getirmiştir. Ancak bu artan rekabet ortamında bankalar devamlı faizleri yükseltmek durumunda kaldıklarından, gerekli yasal güvenceler de geliştirilememiş olduğundan Banker Faciası olarak adlandırılan kriz yaşanmıştır.

Bunun üzerine 1983-1985 döneminde mevduat sigortasının da başlatılmasını içeren bir dizi önlem alınmış ve 30 sayılı kararname ile banka kredileri faiz hadleri serbestleşirken, mevduat faizlerinin belirlenmesi Merkez Bankası'nın denetimine bağlanmıştır.⁸⁸

Daha sonra Sermaye Piyasası Kurulu oluşturulmuş, mevduat sertifikaları gibi yeni mali araçların çıkmasına izin verilmiştir. Yine bu dönemde mevduat ve munzam karşılıkları ile disponibilite oranları düşürülmüş, vadeli ve vadesiz mevduatlar arasındaki oransal farklılıklar giderilmiştir.

1980-82 ve 1983 dönemlerinde başlayan kambiyo alanındaki reformlar 1984'ten sonra da devam etmiş ve döviz işlemleri ve uluslararası sermaye hareketleri serbest bırakılmıştır. Yerleşik kişilere döviz taşıma özgürlüğünün tanınması, bankalara döviz hesapları açma dahil her türlü mevduat haklarının tanınmış olması bu dönem içinde yaşanan önemli gelişmelerdir.

Bütün bu gelişmelere ilave olarak dış ticaretle ilgili bankacılık işlemleri Merkez Bankası tekelinden çıkarılarak özel bankalara verilmiştir. Bu sayede hem bankacılık sektörümüz dışa açılmış hem de dış ticaret serbestleşmesine katkıda bulunmuş olmuştur. Dış ticarete serbestleşme süreci kısmen başarılı olmuştur. Bu başarıda Avrupa Gümrük Birliği'ne karşı yükümlülüklerin yerine getirilmesi zorunluluğu da büyük etken olmuştur.

3.3.2.2 Mali Serbestleşme Dönemi (1988-1994)

Bu dönemde yaşanan uygulamaları aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz;

- 1985 yılında Hazine haftalık iç borçlanma ihalelerini başlatmıştır.
- 1986 Haziran ayında açık piyasa işlemleri tam olarak serbestleşmiş ve şubat 1987'de ilk uygulamalar başlatılmıştır.
- 1986 yılında Bankalararası Para Piyasası (İnterbank) oluşturulmuştur.
- İstanbul Menkul Kıymetler Borsası yeniden işlemeye başlamıştır.
- Özel sektör bono ve tahvillerinin faizlerinin üzerindeki sınırlamalar kaldırılmıştır.

⁸⁸ GÜNEŞ, Hurşit; "*Dünden Bugüne Para Politikaları*", İstanbul, *Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*, Kasım 1998, Numune Matbaası, s.191

Bu dönemde mali serbestleşme dış ticaretteki serbestleşme ile birlikte denenmiş, ancak para politikalarının uygulanabilirliğini artıracak yasal tedbirler tam anlamıyla alınamadığından istenilen başarı yakalanamamıştır.

1987 yılında faizlerin ilk serbest bırakılma girişimi başarılı sonuç vermeyince , 4 Şubat 1988 tarihinde alınan bir dizi kararla ikinci kez faizlerin serbestleştirilmesi girişimi (özellikle mevduat faizleri üzerinde) denenmiş ve bu kez başarı elde edilmiştir. 1988 yılında alınan faizleri yükseltme kararı, 12 Ekim 1989 tarihinde tüm mevduat ve kredi faizlerinin serbestleşmesi ile sonuçlanmıştır.

1988 yılında alınan bu kararların başarısını bazı ek önlemler sağlamıştır;

- Karşılık oranlarının yükseltilerek bunların daha kısa sürede yatırılması zorunluluğu getirilmiştir,
- DTH hesaplarına karşılık oranlarının uygulanmasına başlanmıştır,
- Piyasadaki döviz kurları ile resmi kurlar arasındaki makas TL'ye olan güveni artırarak daraltılmıştır.
- 8 ağustos 1988 'de Merkez Bankası kur belirleme seansları ile döviz ve efektif piyasa faaliyetlerini başlatmıştır,
- Eylül 1988'de döviz piyasaları kurulmuştur,
- Ağustos 1989'da çıkan ve tüm yabancı sermaye akışını serbestleştiren 32 sayılı kararla,⁸⁹

mali serbestleştirme döneminin en önemli adımı atılmış olmuştur. Ve nihayet , şubat 1990'da Türk Lirası konvertibl ilan edilmiştir.

Bu deregülasyon politikasıyla Türkiye, Fransa gibi ülkeleri çok yakından izlemiştir. Ancak aynı sonuçların gerçekleşmediği görülmektedir. Enflasyon oranının kabul edilemez bir oranda kalması ve reel faiz oranlarında iniş çıkışlar; artık rezerv para ve hesap birimi işlevini yüklenmiş uluslararası paraların (dolar, mark) değişim aracı işlevini kazanmalarına yol açmıştır. Bu durum sürekli bir dolarizasyon tehditini de taşımaktadır. Dolarizasyon tehdidi, yüksek faiz- enflasyon-devalüasyon-borç şeklinde kısır döngü yaratmaktadır.⁹⁰

⁸⁹ GÜNEŞ, Hürşit; a.g.e., ss.191-192

⁹⁰ ERDEM, Mehmet Şükrü; a.g.e, s.165

3.4 GLOBALLEŞME EĞİLİMİ

3.4.1 Globalleşme Olgusu, Aşamaları ve Globalleşmeye Yol Açan Gelişmeler

Küreselleşme yirminci yüzyıla damgasını vuran bir süreç olup, bir çok yararı da beraberinde getirmektedir. Küreselleşme sayesinde bir yandan daha büyük pazarlar yaratılarak, malların dünyada en iyi üretilen yerden en ucuza alınması sağlanırken, diğer yandan kaynakların etkin dağılımı ve riskin paylaşılması nedeniyle yaşam standartları iyileşmektedir.

Küreselleşme olgusu mali piyasalarda da etkisini göstermektedir. Sermaye ülkeler arasında rahatça dolaşabilmekte, özellikle yüksek getiri potansiyeli olan piyasalara yoğun sermaye girişleri olmaktadır. Bu durum gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş ülkelerin gelişmişlik düzeyini yakalamalarına yardımcı olmaktadır. Diğer yandan, mali piyasaların giderek bütünleştiği günümüz dünyasında herhangi bir ülkenin mali piyasasında meydana gelen istikrarsızlık uluslararası mali piyasalarda zincirleme şekilde istikrarsızlıklara, hatta ekonomik krizlere neden olabilmektedir.⁹¹

1980’li ve 1990’lı yıllarda uluslararası finansal piyasalarda önemli gelişmeler yaşanmıştır.

Küreselleşme olgusu ve finansal piyasaların hızla bütünleşmesi ile birlikte, içinde yaşadığımız dünya her açıdan giderek küçülmeye başlamıştır. Uluslararası bankacılık sistemlerinde önemli değişikliklerin yaşandığı bugünlerde bankacılık küresel düzeyde tartışılır hale gelmiştir. Bu nedenle, küresel açıdan bakıldığında, önemli olan bankacılık sistemlerinin büyüklüğü değil, uluslararası kabul gören kural ve standartlara uyum düzeyi ile işlevsellikleridir.

Dinamik gelişmelerin yaşandığı günümüz finans dünyasında, piyasaların asli oyuncularını olarak bankaların hareket alanları genişlemiştir. Ancak piyasalarda belirsizlikleri büyük ölçüde artıran karmaşık ve dinamik mali işlemlerin ortaya çıkması nedeniyle piyasa katılımcıların karşı karşıya oldukları mali riskler de giderek artmıştır.

Ayrıca, bugün evrensel bankacılık geçmişe oranla çok daha fazla yapılmaktadır. Bilişim teknolojisindeki gelişmeler, sermaye hareketleri ve bankacılığın coğrafi olarak yayılması, küresel bütünleşmenin yeni itici güçleri olmuştur.

⁹¹ TULAY, Burçak – ERDÖNMEZ, Pelin Ataman ; „*Küresel Krizlere Yeni Yaklaşımlar*“, T.B.B.Y., *Bankacılar Dergisi*, s.31, Aralık 1999, s.3

Daha yüksek yaşam standartları ve hızlı teknolojik gelişme ile birlikte risk kavramının daha fazla bilincine varılması, riskten korunma stratejilerinde köklü değişikliğe yol açmıştır.

Likiditesi yüksek döviz ve türev piyasaları gibi yeni piyasaların ortaya çıkması, temel mali işlemlerin gerçekleşmesini sağlamış ve küresel mali piyasaların hızla gelişmesine katkıda bulunmuştur. Ancak bu piyasalarda yeni finansal araçların spekülâtif amaçla kullanılmaları risklerin çeşitliliğini artırmıştır. Sonuç olarak, daha geniş yelpazeli finansal araçlar ile derinleşmiş finansal piyasalar, bankaların, banka dışı mali kuruluşların, kurumsal yatırımcıların ve şirketlerin riskten korunmak amacıyla karmaşık stratejiler uygulayarak karşılaştıkları riskleri daha iyi kontrol edebilmelerine olanak tanımıştır.⁹²

Uluslararası finans kurumlarının hızlı küreselleşmenin yarattığı sorunlara etkin bir şekilde cevap verebilmeleri için yeni bir finansal mimariye ihtiyaç duyulmuştur. Bu yeni mimaride, krizlerin önlenmesi ve varolan krizlerle daha etkin mücadele için daha fazla sayıda ülkenin katılması ile risklerin azaltılabilmesi amacıyla daha etkin düzenleyici ve kurumsal mali altyapı oluşturulmasının teşvik edilmesi kararlaştırılmıştır.

Bugüne kadar ortaya konan mekanizmaların mali yapıdaki bozulmayı önleyici olmaktan çok tedavi edici mekanizmalar olduğundan hareketle *dünyanın önde gelen 22 ülkesinin maliye bakanları ve merkez bankası başkanları Nisan 1998'de biraraya gelerek yeni finansal mimarinin oluşturulması için çözüm önerileri üretmişlerdir.* Bu toplantının ana amacı, IMF, Dünya Bankası ve diğer uluslararası kuruluşlar arasında bir görüş birliğine varmaktır.

Bu doğrultuda üç ana eylem alanı belirlenmiştir:

i- Şeffaflık ve sorumluluğun geliştirilmesi; Bu eylem alanı, ulusal mali sistemlerin güçlendirilmesi, uluslararası mali krizlerin yönetimi konularını içermektedir. Şeffaflık ve sorumluluğun geliştirilmesi krizleri önleyemese de ekonomik performansı geliştirmede yararlı olmaktadır. Şeffaflık, piyasa katılımcılarının yeterli bilgiye sahip olup bir firma veya ülkenin riskini diğerlerinden ayırt edebilmesini, dolayısıyla kaynakların etkin dağılımını sağlamakta, böylece piyasaları stabilize etmektedir. Sorumluluk ise verilen kararların sonuçlarını üstlenme

⁹² ERÇEL, Gazi; *Küreselleşme ve Uluslararası Finansal Gelişmeler*, T.C.M.B, İstanbul, 17 nci Asya Bankalar Birliği Genel Kurulunda yapılan sunum, 22 Eylül 2000

anlamına gelmektedir. Şeffaflık karar verici konumunda olan yetkilileri hesap vermeye zorlamakta ve böylece kararın ardında yatan nedenin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.⁹³

ii- Ulusal mali sistemlerin güçlendirilmesi: Bu eylem alanı şirket yönetiminin, likidite yönetimini de içerecek şekilde risk yönetiminin ve güvenlik ağı düzenlemelerinin gelişmesi doğrultusunda ilke ve politikaların geliştirilmesi gereğini ifade etmektedir. Bu bağlamda denetçi ve resmi otoritelerin birleşerek mali sistemi güçlendirecek standart ve uygulamalar geliştirip uygulamaya koyması ve bankacılık sektörüne erken müdahale sağlayacak bir sistemin kurulması sağlanmaya çalışılmaktadır. Mevduat sigorta fonu küçük yatırımcıların korunması açısından mali emniyet ağının bir parçası olarak değerlendirmekte ve olası suistimallerin önlenmesi amacıyla yetkilileri önlem almaya davet etmektedir.

iii- Uluslararası mali krizlerin yönetimi: Sermaye akımlarının gelişmekte olan ülkelerin ve dünyanın refahını arttırdığı gibi krizlere de yol açabildiğini belirtmekte ve hem kamu sektörünün hem de özel sektörün riskin daha etkin yönetimi konusunda teşvik edilmeleri gerektiğine inanmaktadır. Ayrıca krizlerin önlenmesi konusunda devlet garantisinin kapsamının sınırlandırılmasının, gelişmekte olan piyasalarda oynaklığın arttığı dönemlerde sigorta işlevi görecektürden yeni mali enstrümanlar türetilmesinin, uygun döviz kuru rejimlerinin oluşturulmasının ve borçlu ile alacaklı taraflar arasında iyi ilişkiler kurulmasının önemli olduğuna işaret edilmektedir.

Artık günümüzde globalleşme ile birlikte entegre olan piyasalarda bir standartizasyon ihtiyacı doğmuştur. İşlerin daha hızlı ve sorunsuz halledilebilmesi, rekabet ortamının düzeyinin yukarı çekilmesi için dünya ülkeleri beraberce çalışıp yeni sistemler ve geçmiş deneyimlerden sonuçlar ve çözümler üretme sürecine girmişlerdir.

Günümüzde uluslararası (international) ya da çokuluslu (multinational) kavramlarının, yerini "Global" terimine bıraktığı ve Global teriminin bir uluslarüstülük (supranational) anlamında kullanıldığı görülmektedir.

Globalleşme siyasal, iktisadi, toplumsal ve kültürel karışık faktörlerin sentezidir. Globalleşme, girişimcinin ufkunun genişlemesine neden olduğu gibi sanayinin serpiştirilerek

⁹³ Türkiye Bankalar Birliği; *Şeffaflık ve Sorumluluk, Uluslararası Mali Krizler, Mali Sistemlerin Güçlendirilmesi Konularında Çalışma Grupları Raporları*, TBB Bankacılık ve Araştırma Grubu, Derleme Çalışması, Kasım 1999, ss.2,3

ve karar mekanizmasını dağıtarak üretim ufkunu da genişletir⁹⁴. Globalleşme sürecinde yenilik, sadece üretim fonksiyonu odaklı olmaktan ziyade pazarlama ve finansman gibi tüm fonksiyonlarda sözkonusu olup uygulanmaktadır. Globalleşme sürecinde, global yeniliklerin izlenmesi ve olanaklı olduğu ölçüde öncü olunmaya çalışılması gerekmektedir. Globalleşme sürecinde dünya çapında düşünme (worldthink) önem kazanmaktadır.

Globalleşme sürecinde, globalleşmeye uyum zorunluluğu sözkonusu olmaktadır. Teknolojideki yoğun gelişme ve beraberinde getirdiği yüksek Araştırma ve Geliştirme (AR-GE) masrafları, sektör ve firmalar üzerinde, üretim süresi kısa, yüksek harcama gerektiren ve esnek üretim sürecine sahip ürünlerin geliştirilmesi şeklinde zorlayıcı bir etkide bulunmaktadır. Bunun gerçekleşmesi durumunda, yeterli kapasitesi olmayan sektör ve firmaların rakipleriyle rekabet edemeyeceği açıktır. Buna göre, global paylaşım sistemine uyum, ulusal ülke ekonomilerinde, globalleşme süreci içinde veya globalleşme sürecinin başlangıç aşamalarında, gösterilecek yeniden yapılanmaya bağlı bulunmaktadır. Ticari ilişkilerde dünya ölçeğinde geçerli standartlar uygulamaktadır. Hukuki, ekonomik ve teknolojik prosedürün bütünleştirilmesi, uluslararası kuruluşlarca çizilen çerçevelere uyum, global yeniden yapılanma hareketinin yönünü ana hatlarıyla belirlemektedir. Bu konuda alınacak mesafe ise, globalleşme olgusunu basit bir karşılıklı bağımlılık olmaktan çıkarıp, ülke ekonomisinin dünyayla entegrasyonunu sistematik bir yaklaşım haline getirmektedir.

3.4.2 Küreselleşme Eğiliminin Doğurduğu Fırsatlar

Küreselleşme finansal piyasaların, ekonomilerin ve ticaretin daha fazla entegre olması, iktisadi faktörlerin artan hareketliliği ve bilginin tüm dünyaya yayılmasına olanak sağlayan bilgi teknolojisindeki büyük değişiklikler olarak tanımlanabilir.

Finansal piyasaların küreselleşmesi ve liberalleşmesi, tüm dünyada hem ekonomilerde, hem de mali sistemlerde fırsatların ve risklerin yanısıra bir dizi değişimi de beraberinde getirmektedir.

- Küreselleşme, uluslararası aktif sermaye akımlarının, dünya mali kaynaklarının daha etkin paylaşılmasını sağlamaktadır. Dünyadaki rekabet, verimlilik artışı, azalan ticaret

⁹⁴ ÖÇAL, Tezer; *Niçin, Kimin için ve Nasıl Globalleşme?*, 1993, s.5-11.

engelleri ve azalan dış finansman maliyetleri, dünya ticaretinde büyümeye ve yaşam standartlarının yükselmesine neden olan temel faktörler olarak sıralanabilir.

- Küreselleşme tüm dünyada rekabeti de artırmıştır. Bu rekabet , ekonomik büyümede, gelir seviyesinde , ürün kalitesinde ve dolayısıyla yaşam standartında artışa sebep olmuştur. Dünya mali piyasalarının entegrasyonu ve hızlı teknolojik değişim, düşük işlem ve bilgi maliyetleri yoluyla verimlilik artışına ve büyümeye yol açmıştır. Böylece düşük maliyetler, piyasaların artan etkinliği, yüksek verimlilik, düşük gümrük duvarları ve yeni yatırım olanakları rekabeti arttırmıştır. Böylece coğrafi uzaklık, mal ve hizmetlerin sağlanmasını sınırlayan bir faktör olmaktan çıkmıştır. Banka-dışı finans kuruluşlarının mali aracılık sürecindeki önemi artmış , menkul kıymet firmaları, sigorta şirketleri ve karşılıklı fonlar gibi kurumların da aracılığı ile rekabetin düzeyi yükseltilmiştir.
- Küreselleşme istikrar, risk-alma, bankacılık sisteminin denetimi ve düzenlenmesi, piyasa disiplini, mevduata devlet garantisi ve bilinçli zararları önleme gibi bazı kavramların önemini vurgulamıştır. Karmaşık ve dinamik mali işlemlerin ortaya çıkmasına neden olan yeni finansal araçların ve piyasaların gelişmesine paralel olarak, risk ölçüm ve risk yönetim teknikleri de büyük ölçüde değişmiştir.
- Bankacılık ve bankacılık işlemleri daha kompleks hale gelmiştir. Bilanço-dışı işlemler ve türev piyasaların gelişmesi, bankaların bilanço yapısı ile karşı karşıya bulundukları risklerin düzeyi ve çeşitliliği üzerinde büyük bir etki yapmıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak, türev araçların bankaların risk profili içindeki önemi artmıştır.

3.4.3 Küreselleşmeden Kaynaklanan Riskler

Küreselleşme sürecinin dünya üzerinde eşit olarak gelişmediği bilinmektedir. Küresel ekonomiye diğer ülkelere oranla daha hızlı uyum sağlayabilen bazı ülkeler, bu süreçten kazançlı çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, bütünleşmiş küresel ekonomi, küreselleşmenin sağlayacağı yararların bu sürece giren tüm ülkeler tarafından aynı ölçüde paylaşılacağını garanti etmemektedir.

Daha da önemlisi, küreselleşme sürecinin sunduğu fırsatlar, her zaman yarar sağlamamaktadır. Bu nedenle, küreselleşme süreci sosyal, ekonomik, mali, kültürel ve hatta

politik riskleri de her zaman beraberinde taşımaktadır. Çünkü dış şoklar ve diğer beklenmeyen gelişmeler ülkelerin kontrolü dışındadır.

Globalleşmenin taşıdığı riskler aşağıda belirtilen nedenlerden kaynaklanabilir;

- uygulanan zayıf makroekonomik ve mali politikalardan,
- ekonomi politikalarındaki tutarsızlıklardan,
- ulusal ekonomilerin dış şoklar karşısında artan hassasiyetlerinden,
- artan uluslararası sermaye hareketlerinden,
- ekonomilerin reel sektörlerini etkileyen bütünleşmiş mali piyasalar nedeniyle döviz kurlarındaki istikrarsızlığın artmasından kaynaklanmaktadır.

Ülke ekonomileri, dışsal etkenler karşısında kırılganlıkları arttıkça, ağır sosyal maliyetlerin yanı sıra, hem mali hem de reel sektörlerde ciddi sonuçlar doğuracak şoklara ve krizlere maruz kalmaktadırlar.

Bu bağlamda, büyük ölçüde entegre olmuş küresel finans sisteminde **krizlerin bulaşıcı** olma özelliğini unutmamak gerekmektedir. Herhangi bir ülkede gelişen istikrarsızlık, anında diğer ülkelere yayılabilmektedir. Her ülkenin, kendine özgü ekonomik ve sosyal koşullarından kaynaklanan sorunlarla yüz yüze geldiği söylenebilir.

Günümüzde bir ülkede alınan pozisyonlar bir başka ülkede “hedge” edilmektedir. Ülkelerin risklerden bu şekilde korunması “proxy hedging”, şokları ve krizleri ulusal sınırların ötesine yaymaktadır. Bunun sonucu olarak, krizde olan bir ülke ile doğrudan ilişkisi bulunmayan herhangi bir ülke bile kendini ciddi sorunların içinde bulabilmektedir.

3.4.4 Türkiye’de Finansal Globalleşme Süreci ve Bankalar

1980’li yılların başından itibaren bankalarımız ulusal platformda yeniden yapılanma sürecine girmişlerdir. Bugün için dünya pazarları ile bütünleşme çabasında en başarılı sektörlerin başında bankacılık gelmektedir. Bu sektörün uluslararası finansal sistemle entegrasyonda önemli mesafe katettiğinin söylenmesi mümkündür.

Bu dönemde, liberal ekonomi politikaları ve genelde bankacılık açısından deregülasyon süreci yaşanmış, ve bu sayede ekonomide artan oranda monetizasyon yaşanmıştır. Parasal taban M1 ve M2 1980 yılında GSMH'nın %13.15 oranında iken, 1990lı yıllarda %25-30 oranına ulaşmıştır. Bu, bankacılık sektöründeki gelişmenin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir⁹⁵.

Yine aynı yıllarda çok sayıda yabancı bankanın Türkiye'de faaliyete başlaması, ve bu bankaların Batı teknolojisi ve Know-how'la sektöre girmeleri, bankacılık sektörünün birçok yönden batı normlarını (teknolojik düzey, faaliyet etkinliği, verimliliği, sunulan ürün çeşitliliği ve kalitesi vb. gibi) yakalamasına aracılık etmiştir. Bu gelişmeler bankaları rekabet ortamına iterken birçok bankanın teknoloji kullanımı, ürün portföyü, hizmet kalitesi, yönetim ve mali yeterliliği bakımından batı bankacılığının düzeylerine ulaşmasına olanak tanımıştır. Bu dönemde daha önce ki kısımda bahsedilen ve bankacılık çerçevesinde gördüğümüz, bireysel bankacılık, kredi kartları, ATM'ler, EFT, SWIFT, POS, ev ve ofis bankacılığı, ve yeni finans teknikleri (Futures, swap, options, leasing vb.) gibi yeniliklere Türk bankacılık sisteminin adapte olması gibi gelişmeler bu eğilimin sonuçlarıdır.

Türk bankaları 1980'li yıllardan sonra, uluslararası piyasalara açılmak ve hizmetlerini bu piyasalarda sunmak amacıyla yurtdışı muhabirlik ilişkilerinin yanında, yerli ve yabancı ortaklarla yurtdışında banka kurma faaliyetlerine girmişlerdir⁹⁶.

Yine uluslararası globalleşme çerçevesinde Merkez Bankası, sektörün gelişmesine katkıda bulunabilmek amacıyla bazı kurumsal yenilikleri bankaların hizmetine sunmuştur. Bunlar; Türk Lirası Interbank Piyasasının Kurulması (1986); Merkez Bankası'nca Açık piyasa işlemlerinin yürütülmeye başlanması (1987); Merkez Bankası bünyesinde döviz Interbank piyasasının kurulması (1988), altın piyasanın döviz efektif piyasaları içinde hizmet sunmaya başlaması (1989) ve 1987 yılından itibaren banka bilançolarının bağımsız dış denetime tabi tutulması olarak özetlenebilir⁹⁷.

Dünya ile entegrasyon çabaları içerisinde, Türk bankalarının yurtdışında açtığı şubeler, satınalma yoluyla sahip olunan bankalar, genellikle Avrupa'nın değişik merkezlerinde yoğunlaşmıştır. Bunun temel nedeni ise, 1993 yılında gerçekleştirilen Avrupa tek Pazarında

⁹⁵ TBB; 1990'lı yıllarda Türk Bankacılığının Gündemindeki Konular ve Öneriler Sempozyumu, No:161, 1990, s.9-10.

⁹⁶ „Türk Bankacılık Sektörü ve 1993 Beklentiler“, Bankacılar Dergisi, T.B.B.Y., Nisan 1993, s.9

⁹⁷ PARASIZ, İlker ; a.g.e., s.234.

kabul edilen İkinci Bankacılık direktifinde yer alan "Karşılıklı Tanıma" ilkesi ile üçüncü ülkelerin bankalarına tanınan haklardan faydalanabilmektedir. Bu sayede Türk bankaları, Tek Pazar çapında tescil edilip "Single Licence" adı verilen kapsamlı bir lisans hakkına sahip olacak ve AT sınırları içerisinde istediği ülkede büro ya da şube açabilecektir.

Bankacılık sektörünün globalleşme süresince uluslararası finansal piyasalarla entegrasyonunun sağlanabilmesi için gerekli hukuki yapının da büyük ölçüde tesis edildiği görülmektedir. Ayrıca 1.1.1996 tarihinde itibaren geçerli olan Gümrük Birliğinin globalleşme sürecindeki aşamaların daha hızlı aşılmasına olanak sağlamış olduğuda görülmektedir.

3.5 ULUSLARÜSTÜLEŞME EĞİLİMİ

Mali piyasaların globalleşmesi karşısında, rekabet uluslararası plana kaymış ve bankalararası rekabet ulusal sektörler arası rekabete dönüşmüştür. Bu değişim bankaların uluslararası piyasalar ve ürünlere dönük stratejilerinin yanısıra, ulusal düzeyde rekabet stratejilerinin de uygulamaya konmasını gerektirmektedir.

Uluslararası piyasalarda yürütülen bankacılık işlemleri değişik kategoriler içinde tanımlanabilir. Uluslararası bankacılıkta başlıca faaliyet türleri şunlardır;

- Yabancı hükümetlere, işletmelere ve kişilere dönük kredi ve mevduat işlemleri,
- Yabancı ve yerli müşteri grupları ile yabancı parayla gerçekleştirilen mevduat ve kredi işlemleri,
- Sendikasyon krediler, uluslararası ticaret ve projelerin finansmanına yönelik işlemler,
- Döviz işlemleri, altın ve değerli maden ticareti, uluslararası para transferi,
- Akreditif, akseptans, euro-kredi araçları,
- Para futures ve opsiyonları, mali futures ve opsiyonlar, faiz oranı ve aktif swapları,
- Euro-tahvil ihracı ve yatırımı, sınır ötesi birleşme-devralma ve satış hizmetlerine katılma, mali danışmanlık ve yatırım hizmetleri.⁹⁸

⁹⁸ ERDEM, Mehmet Şükrü; a.g.e, s. 41

Uluslararası ticaret ve yatırım akımlarının önemli oranda artması , uluslararası finansman alanında gelişmelere neden olmuştur. Bu gelişmeler neticesinde uluslararası finansal araçlar ve bu araçların en belirgin örneklerinden biri olan uluslararası bankalar da zamanla önemli değişikliğe uğramıştır.

Uluslararası bankacılık kuruluşlarının özellikleri:

- en az iki veya daha fazla ülkede faaliyette bulunup dolayısıyla en az iki farklı düzenlemeye tabii olmaları gerekmektedir,
- dünya çapında faaliyet göstermekte ancak sürdürmekte olduğu faaliyet sıradan ticaret bankacılığından öte, tacir bankacılık, finansal kiralama, factoring, forfaiting ve danışmanlık gibi aktiviteleri ve yeni finansal tekniklerin tamamını içermektedir,
- Bankaların değişik örgütsel şekilleri ve para birimlerini kullanarak dünya çapında değerlendirilebilecek fonları arz edenler ile talep edenler arasında bir bağ oluşturarak , iki tarafın vade , risk , faiz gibi farklı konulardaki tercih ve beklentilerini uyumlaştırma işlemini yapmaktadırlar.
- Ülkelerin ekonomik sistemlerinden bağımsız olarak kaynakları mobilize etme yeteneğine sahiptirler.

Uluslararası bankaların vermekte olduğu hizmetler en azından mevduat toplama ve kredi verme kadar önem taşımaktadır. Türkiye gibi ülkelerde sözkonusu olan sermaye kıtlığı gibi hususlar gözönüne alındığında “Yabancı Banka- Foreign Bank” olarak nitelendirebileceğimiz bankaların önemi anlaşılmaktadır.

3.5.1 Türkiye’de Uluslararası Bankacılık

Genel olarak bankacılıkta uluslararasılaşma süreci üç aşamada yapılabilir: Ulusal bankacılık, uluslararası bankacılık ve dünya bankacılığı. Ulusal bankacılık aşaması , büyük ölçüde döviz işlemleri ile ilgilenen aşamadır. Bu aşamadaki bankaların en önemli fonksiyonu, ulusal müşterilerine yönelik ithalat ve ihracat ilgili finansman imkanlarını genişletmesidir. Uluslararası bankacılık aşamasında ise, ulusal firmaların dış işlemlerinin finansmanı söz konusudur. Dünya bankacılığı aşamasına gelindiğinde ise , bankacılık işlemleri ulusal kişi yada firmaların finansmanı işlemini çok gerilerde bırakmış durumda olmaktadır. Bu

aşamadaki bankalar kaynak maliyetinin en düşük olduğu finansal piyasalardan topladıkları fonları en karlı kullanım alanlarına tahsis edebilmektedirler.⁹⁹

Türk bankacılığı uluslararasılaşma sürecinin ilk aşamasına cumhuriyetin ilan edildiği dönemlerde ulusal bankacılık akımlarının etkisi ile girmiştir. 1980 sonrası serbestleşme süreci içerisinde de uluslararası bankacılık aşamasının özelliklerini göstermiştir.

Uluslararası bankacılığın iki boyutu vardır.

- yabancı bankaların ülkeye gelmesi
- ulusal bankaların yurtdışına yönelmesi.

Türkiye’de Cumhuriyet öncesi dönemde bankacılık sisteminin yabancı bankaların hakimiyetinde olduğu , Cumhuriyet sonrası dönemde ise Dünya’daki gelişmelere paralel olarak , Türkiye’de faaliyette bulunan yabancı banka ve şube sayısının belirgin bir artışa sahip olduğu görülmüştür.

Türkiye’de gerçek anlamda ilk bankacılığın yabancı bankalarla başlaması ve bir yabancı bankanın da uzun süre Merkez Bankası fonksiyonu görmesi yabancı bankaların önemini arttırmaktadır.

1980 sonrası ekonomi ve dolayısıyla para, kredi, bankacılık sisteminde önemli değişmelerin olduğu ve dışa açılma politikasının benimsendiği bir dönem olmuştur. Bu dönemde daha öncede anlatıldığı üzere faiz politikasında serbestleşme yaşanmış, dışa açılma benimsenmiş, yeni teknikler uygulama ve elektronik bankacılığa geçiş yönünde ve en önemlisi bankaların denetlenmesi hususunda önemli adımlar atılmıştır.

1980 istikrara programının büyük ölçüde para ve kredi politikalarına dayandırılması sonucu bankacılık sektörü yapısal bir değişim sürecine girmiştir. Bankalar bu yapısal değişime ayak uydurabilmek için yavaşta olsa adım atmaya başlamışlardır. Böylece her alanda uluslararasılaşma ve uluslararası faaliyetlerin hacmi genişlemiştir.

Türk bankacılığının uluslararası boyutunu görebilmek açısından yıllar itibari ile Türkiye’deki yabancı bankaların sektör içindeki gelişimlerine bakmak faydalı olacaktır.

⁹⁹ EKREN, Dr.Nazım; a.g.e., s.231

3.5.2 Türk Bankalarının Yurt Dışı Birimleri

Ekonominin liberalleştirilmesi sürecine paralel olarak, Türk bankaları yurtdışındaki yatırımlarda ve organizasyonlarda dikkate değer gelişmeler kaydetmişlerdir. Yurtdışında şubeler açmışlar, mali katılımlar ve ortaklıklar yoluyla uluslararası piyasalardaki paylarını artırmışlardır.

Haziran 2000 itibariyle, 8000'e yakın şubesi ve yaklaşık 170.000 personeli ile Türk bankacılık sektörü, yurtdışındaki şubeler de dahil olmak üzere, toplam 155,237 milyon dolarlık bir aktif büyüklüğü ile faaliyet göstermektedir.

2000 yılı itibariyle Türk bankalarının;

- 24 değişik ülkede 87 mali iştirak ve bağlı ortaklıkları bulunmaktadır.
- 10 değişik ülkede 51 şubesi; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde 13, Almanya'da 15, ABD'de 2, Bahreyn'de 8, İngiltere'de 2, Lüksemburg'da 2, Malta'da 6, Makedonya, Gürcistan ve Bulgaristan'da 1'er şubesi bulunmaktadır.
- 10 ülkede 51 adet yurtdışı temsilcilikleri bulunmaktadır.

Türk bankacılığının en önemli artılarından birisi globalleşme sürecinde kaydettiği aşamalardır. Ekonominin dışa açılması ve küreselleşme çalışmalarına paralel olarak, Türk bankaları yurtdışı örgütlenmelerinde ve yatırımlarında önemli bir aşama kaydetmiş, yurtdışında açtıkları şubeler yanında mali iştirakler edinmek ve yabancılarla iş ortaklıkları kurmak suretiyle uluslararası piyasalardaki pazar paylarını artırma yönünde önemli adımlar atmıştır. 1999 yıl sonu itibariyle, Türk bankalarının 9 farklı ülkede faaliyet gösteren 48 yurtdışı şubesi, 10 farklı ülkede 53 yurtdışı temsilciliği ve 23 ülkede kurulu 91 mali iştiraki bulunmaktadır. 2000 yılında şube sayılarındaki artış devam etmiş ancak mali iştirakler ve temsilcilik sayılarında düşüş kaydedilmiştir.

Bugün Türk bankacılık sektörü, uluslararası arenada rekabet edebilecek şekilde en son teknolojiye ve üstün nitelikli personele sahip bulunmaktadır. Türk bankacılık sektöründe çok önemli bir büyüme potansiyeli bulunmaktadır. Bankalar giderek daha zorlu bir ortamda rekabet etmek zorunda kalmaktadırlar. Gelecek yıllarda, stratejik ve teknik olarak iyi bir konumda olan bankalar, sektörün büyüme potansiyelinden paylarını alabileceklerdir. Ancak, **artan rekabet ve düşen kar marjlarının** bankaları daha maliyet-bilinçli olmaya zorlayacağı

tahmin edilmektedir. Karlılığı ve verimliliği artırmak için, yabancı bankalarla birleşme ve stratejik işbirliği sektör gündeminde yerini almaktadır.

AB ile entegrasyon süreci, Türk bankalarına dağıtım kanallarını geliştirme yoluyla verimliliklerini ve hizmetlerinin kalitesini artırma yönünde yeni baskılar getirecektir. Buna ek olarak, uluslararası kabul gören standartlara ve Avrupa Birliği ile entegrasyon sürecine paralel olarak yapılan diğer yapısal değişikliklere uyumun sağlanması, yabancı bankaları kendine çekecek ve böylece sektördeki rekabeti yoğunlaştıracaktır.

3.5.3 Türkiye’de Yabancı Bankalar

Türk bankacılık sektörü, uluslararası rekabete de açılmıştır. 2000 yılı itibari ile Türk bankacılık sisteminde ticaret bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları da dahil olmak üzere 21 adet yabancı banka bulunmaktadır. Yabancı bankalar sektördeki toplam banka sayısının yüzde 26,58 ini oluşturmaktadır. Yabancı bankalar her geçen yıl sektördeki paylarını arttırmaktadırlar. 1998 ve 1999 yıllarında sırasıyla 10 ve 10,8 olan sektör içindeki payları 2000 yılında yaşanan mali krize rağmen artış göstererek 11,4 olarak gerçekleşmiştir. Ülkemizde yaşanan ekonomik kriz ve bankacılık sistemine olan güven eksikliği sebebi ile yabancı bankalara olan talep gün geçtikçe artmaktadır. Bu bağlamda 2001 senesinde de yabancı bankaların sektördeki payının artabileceği söylenebilir.

TABLO-XLII : Türkiye’de Yabancı Bankaların Sektör Payları (1995-2000)

Sektör Payları	2000	1999	1998	1997	1996	1995
Toplam Aktifler	5,4	5,2	4,4	4,7	3,0	2,9
Toplam Krediler	2,8	2,9	2,9	2,7	1,8	1,9
Toplam Mevduat	3,2	2,7	2,7	3,4	2,5	2,7
Toplam	11,4	10,8	10,0	10,8	7,3	7,5

Kaynak; Türkiye Bankalar Birliği; *Bankalarımız 2000*, TBBY, Yayın No.223, İstanbul , Graphis Matbaacılık, s.II-30

3.5.3.1 Türkiye’de Kurulmuş Yabancı Bankalar

Türkiye’de kurulmuş yabancı banka sayısı 2000 yılı itibari ile 8 adettir. Bunlarda 5 tanesi ticaret bankaları grubunda, 3 tanesi ise kalkınma ve yatırım bankaları grubunda yer almaktadır. Türkiye’de Kurulmuş Yabancı bankaların sektör payı da son bir kaç yılda artış göstermiştir. 1998 ve 1999 sonunda payları sırasıyla yüze 7,1 ve 7,6 iken, 2000 yılı sonu itibariyle bu rakam yüzde 8,1 e ulaşmıştır. Bu oran toplam aktif büyüklüğünün 11,4 milyarını oluşturmaktadır. Bu payın büyük bir bölümü yabancı ticari bankalara ait bulunmaktadır.

TABLO-XLIII : Türkiye’de Kurulmuş Yabancı Bankaların Sektör Payları (1995-2000)

Sektör Payları	2000	1999	1998	1997	1996	1995
Toplam Aktifler	3,6	3,5	2,9	2,8	1,9	1,8
Toplam krediler	2,0	2,1	2,0	1,7	1,3	1,2
Toplam Mevduat	2,5	2,0	2,2	2,5	1,8	1,8
Toplam	8,1	7,6	7,1	7,0	5,0	4,8

Kaynak; Türkiye Bankalar Birliği; *Bankalarımız 2000*, TBBY, Yayın No.223, İstanbul , Graphis Matbaacılık, s.II-32

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü gibi yabancı bankaların ülkemizdeki faaliyetleri her geçen yıl artmakta ve sektörde daha fazla yer edinmektedir.

3.5.3.2 Türkiye’de Şube Açan Yabancı Bankalar

Türk Bankacılık sisteminde 2000 yılı itibari ile 18 adet yabancı sermayeli ticaret bankası , 3 adette yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankası bulunmaktadır. Bunların içinden büyük çoğunluğu Türkiye’de şube olarak faaliyet gösteren bankalardır. 2000 yılı sonu verilerine göre bankacılık sistemimizde 13 adet şube açarak faaliyetlerini sürdüren ticaret bankası statüsünde yabancı banka bulunmaktadır. Türkiye’de şube açan yabancı bankaların sektör içindeki payı yıllar itibari ile artış göstermiştir.

TABLO-XLIV : Türkiye’de Şube Açan Yabancı Bankaların Sektör Payları (1995-2000)

Sektör Payları	2000	1999	1998	1997	1996	1995
Toplam Aktifler	1,8	1,7	1,5	1,9	1,0	1,1
Toplam krediler	0,8	0,8	1,0	1,0	0,5	0,7
Toplam Mevduat	0,8	0,7	0,5	0,9	0,7	0,9
Toplam	3,4	3,2	3,0	3,8	2,2	2,7

Kaynak; Türkiye Bankalar Birliği; *Bankalarımız 2000*, TBBY, Yayın No.223, İstanbul , Graphis Matbaacılık, s.II-34

Türkiye’de kurulmuş olan ve şube açan yabancı bankaların 1999 yılı itibari ile sektör içindeki payı 3,2 iken 2000 yılında artarak 3,4’e çıkmıştır.

SONUÇ

Finansal aracılık sürecinin en önemli halkası olan bankalar, ulusal ve uluslararası boyuttaki fonların akışında ve aktarımında vazgeçilmez bir aracıdır. İlerleyen teknolojininde yardımıyla artık bankacılık sektörü fon akışlarının düzenlenmesinde ve yönetiminde çok daha hızlı ve daha fazla alternatif sahibi olmuştur.

Bu çalışma finansal sistem içinde yer alan Türk Bankacılık Sektöründe son yıllarda gözlenen eğilimleri ve bunun etkilerini incelemektedir. Türk Bankacılık Sektörünün önce tarihi gelişimi, daha sonra da mevcut durumu incelenmiş, en so bölümde ise Türk bankacılık Sistemini son yirmi yıl içerisinde etkileyen eğilimler beş ana başlık altında toplanarak ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Fon transferi ve aracılık süreci işlevleri uzun yıllar bankaların temel işlevi olarak en önemli faaliyet alanlarını oluşturmuştur. Diğer bankacılık ürünleri ve hizmetleri ek hizmetler olarak görülmüş ve yeterli derecede gelişmemiş alanlar olarak kalmışlardır. Ancak günümüzde gelişen teknoloji ile değişen finans sektöründe , bankalarda bu değişime ayak uydurmak zorunda kalmış ve çok ürünlü bir işletme halini almışlardır.

Bankalar parasal işlevlerinin yanında , menkul kıymet işlemlerine katılarak mali aracılık rollerini hem ulusal hem de uluslararası boyutta genişletmişlerdir. Globalleşen dünya ekonomilerinde ve birbirine entegre olmuş finansal piyasalarda bankalar yeni yasal düzenlemelere ve değişimlere ayak uydurmaya çalışırken , rekabet ortamı ve gelişen teknolojinin de yardımıyla ürün çeşitlerini artırmaya ve mevcut ürünlerini geliştirmeye başladılar.

Türk bankacılık sistemindeki gelişmeler yabancı bankaların sisteme girişi ile hızlanmıştır. Bankacılık sisteminin örgütsel yapısı , donanımı, araç , gereç , ürün ve hizmetleri rekabet edebilmek için yenilenmek durumunda kalmıştır.

Bütün bu sözü edilen gelişmelerin ışığında finansal sistemde son yıllarda yoğun olarak gözlemlenen bazı eğilimler; menkul kıymetleştirme, finansal yenilik ve teknolojik gelişme, deregülasyon, globalleşme ve uluslarüstüleşme eğilimleridir.

Menkul kıymetleştirme 1990'lı yılların başlarında alternatif bir finansman aracı olarak geliştirilmiş bir finansman tekniğidir. Menkul kıymetleştirme ile amaçlanan; aktif kıymetlerin bir havuzda toplanarak menkul kıymetlere dönüştürülmesi ve banka bilançolarında bulunan

riskli aktiflerin oranının azaltılmasıdır. Bu sayede bankalar özkaynak ve sermaye yeterliliklerini iyileştirebilmekte ve özkaynak- sermaye yeterliliği koşullarını karşılamayı hedeflemektedirler.

Diğer bir eğilim ise Finansal yenilik ve teknolojik gelişme eğilimidir. Bu eğilimle beraber birçok yeni ürün ve yöntem geliştirilmiştir. Artık günlük hayatımızın vazgeçilmez bir parçası olan kredi kartları, tüketici kredileri ATM'ler, EFTPOS sistemleri, ev ve ofis bankacılığı, elektronik bankacılık ve bunun gibi birçok ürün bu eğilimin bir sonucudur.

Türk bankacılık sistemi, 1980 sonrası sayıları hızla artan yabancı bankalarında sisteme katılımı ile rekabet seviyesini yükseltmiştir. Bunun yanında da Türk bankacılık sistemi de bu yarışta varlığını koruyabilmek için örgütsel, teknik ve teknolojik yapılanmalara gerek duymuştur. Ancak sadece bankaların kendi içindeki yapılanma süreci tek başına gelişim için yeterli olamayacağından bazı yasal düzenlemelerin yapılması veya kısıtlamaların kaldırılması şeklinde tedbirlerinde alınmasını gerekmiştir.

Kısıtlayıcı önlemlerin gevşetilmesi ve/veya kaldırılması anlamına gelebilecek deregülasyon süreci gerek ulusal gerekse uluslararası alanda birçok yeniliği beraberinde getirmiştir. 1980'li yıllarda ekonominin dışa açık bir yapıya kavuşması ile dünyayla entegrasyon amacına yönelik olarak bir liberalizasyon süreci yaşanmıştır. Liberalleşme ve yabancı sermaye teşvikleri gibi politikalar sayesinde kısıtlayıcı yasal düzenlemelerin kaldırılmaya yada hafifletilmeye çalışıldığı bir deregülasyon süreci yaşanmıştır. Bu deregülasyon süreci sayesinde yerleşme ve hizmet sunma serbestisine paralel olarak uluslararası bankacılık faaliyetleri de gelişmiş ve rekabet artmıştır.

Türk bankaları 1980'li yıllardan sonra , uluslararası piyasalara açılmak ve hizmetlerini bu piyasalara sunma amacına yönelmişlerdir. Dünya ile entegre olmaya çalışan Türk bankaları bu süreçte yurt dışında şube açma ve banka satınalma çabası içine girmişlerdir. Aynı şekilde bu uluslararasılaşma sürecinde uluslararası bankalarda sahip oldukları üstünlük ile bankacılık sistemlerinin yapılarının eksikliklerine bağlı olarak Türkiye gibi pazarlarda faaliyetlerini yoğunlaştırma çabası içine girmişlerdir. Yabancı bankalar bu dönemde şube ve bağlı şirket kurma , sayı ve faaliyetlerini artırma eğiliminde olmuşlardır.

Çağdaş bankacılıktaki diğer bir eğilim olan globalleşme , uluslararası ekonomik entegrasyonun güçlenmesine yol açan en önemli etkenlerden biridir. Bu sürecin yaşanmaya ilk olarak başladığı yıllarda Türkiye'de faaliyete başlayan yabancı bankalar , Türk Bankacılık sistemine batı normlarını yani teknolojik düzey , faaliyet etkinliği, ürün çeşit ve

kalitesini de beraberinde getirmiştir. Batı teknolojisi ve know-how'uyla sektöre girmeleri Türk bankacılık sisteminin gelişimine de katkıda bulunmuştur.



YARARLANILAN KAYNAKLAR

Kitaplar

- ABAÇ, Selçuk ve İBAR Grubu : **Ticari Bankalarda IBM Şube Bankacılığı Çözümler**, İBAR, İstanbul, 1987
- ABAÇ, Selçuk ve İBAR Grubu : **Türkiye’de Bankalar ve Bankacılık Sistemi**, İBAR, İstanbul, 1987
- ABAÇ, Selçuk : **Türk Banka Sistemi’nin Yapısı, 1983 Yılında Finansal Kesim**, İstanbul, İ.Ü.İktisat Fakültesi, Bankacılık Araştırma Merkezi Yayını, Şubat 1983
- AKÇAOĞLU, Emin : **Financial Innovation in Turkish Banking**, Capital Markets Board, Publication Number.127, Ankara, 1998
- AKGÜÇ, Öztin : **Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanındaki Gelişmeler**, TBB Yayınları, No:71, Ankara, 1975
- AKGÜÇ, Öztin : **Türkiye’de Bankacılık**, GerçekYayınevi, İstanbul, 1987
- AKSOY, Dr.Tamer : **Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye’de Uluslarüstü Bankacılık**, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, Yayın no: 109 , Ankara, 1998
- ARTUN , Tuncay : **İşlevi, Gelişimi, Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye’de Bankacılık**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2. Basım, 1983
- BAYBAR, Şaziye & BAYOĞLU, Ahmet : **Bankacılıkta Kaynak Maliyeti**, Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları:8, Gri Matbaacılık, Ankara, Aralık 1997

- ÇİVİ, Halil : **Türkiye’de Bankacılık** , Fon Matbaası, Ankara, 1985
- DIMITRIS, N.Chorafas : **Strategic Planning for Electronic Banking**, London, Butterworth, 1987
- DURER, Salih : **Ticari Bankalarda Sermaye Yeterliliği**, Yapı ve Kredi Bankası, İktisadi Araştırmalar Müd., Bankacılık Araştırmaları Dizisi, no.8, İstanbul,1990
- ELBERT V. Bowden & Judith L. HORBERT : **Revolution In Banking**, Second Edition, A. Prentice Hall Com., Virginia, 1994
- ERDEM, M.Şükrü : **Avrupa İç Pazarı ve Türk Bankacılık Sistemi: Sorunlar ve Öneriler**, TBBY,Yayın No.174, Ankara, 1993
- EKREN, Dr.Nazım : **Uluslararası Bankacılık ve Türkiye Örneği**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No:282, Ekonomi Dizisi:21, Tisa matbaacılık, Ankara
- HORMATS, D. Robert : **International Capital Markets and Financial Flows**, International Banking, April 1986
- KARATAN, Figen : **Bankacılıkta Ödeme Sistemlerinin Otomasyonu-Elektronik Fon Transfer Sistemleri**, T.B.B.Y., Yayın No:162, Ankara, Mayıs 1990
- KINALI Hasan & AKTAŞ Ziya & EMİRDAĞ Orhan : **Türkiye'de Bankacılık Kesiminde Bilgisayar Kullanımının Sorunları ve Çözüm Önerileri**, TBBY, yayın no: 142, Ankara, 1995
- LUCKETT , Dudley G. : **Money And Banking**, Third Edition, Iowa State University, International Student Edition, McGraw-Hill Book Company
- MISHKIN , Frederic S. : **The Economics Of Money, Banking And Financial Markets**, Fifth Edition

- ÖÇAL, Tezer : **Niçin, Kimin İçin ve Nasıl Globalleşme?**, Ekonomik Yaklaşım, G.Ü.İİBF, Cilt:4, İktisat Bölümü, sayı.9, 1993
- ÖKÇÜN, A. Gündüz : **Türkiye İktisat Kongresi, 1923 İzmir. Haberler, Belgeler, Yorumlar, Heyeti Faale Raporunda Yer Alan Görüşler**, Ankara, 1968
- SINKEY, Joseph F. Jr. : **Commercial Bank Finansal Management**, Fifth Edition, Prentice Hall, 1998
- TBB, Türkiye Bankalar Birliği : **2000'li Yıllarda Türk Bankacılık Sektörü**, Haziran 1999, yayın no:211 (Arthur Andersen tarafından gerçekleştirilen araştırma)
- TBB, Türkiye Bankalar Birliği : **Bankalarımız 2000**, TBBY, İstanbul, Graphis Matbaacılık, Yayın no:223
- TEKELİ, İlhan-İLKİN, Selim : **Para ve Kredi Sistemin Oluşumunda Bir Aşama Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası**, Ankara 1997, Genişletilmiş, II. Basım
- T. İş Bankası Kültür Tarih Vakfı Yayınları : **75 Yılda Para'nın Serüveni**, Bilanço 98 Yayın Dizisi, İstanbul 1998
- T. İş Bankası Kültür Yayınları : **Avrupa Ekonomik Topluluğunda Bankacılık Alanındaki Son Gelişmeler ve Türk Bankacılığı**, Ankara, , No:138, Tisa Matbaacılık, 1973
- TUNAY K. Batu & UZUNER Mustafa T. & YİĞİT Adnan : **Türkiye'de Kamu Bankacılığı ve Sektör Üzerindeki Etkileri**, Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, Aralık 1997
- URGANCI, Hikmet : **Para ve Banka**, Adana, Önder Matbaası, 1982

- ÜNAY,Vecdi :**Bankalarca İç Ticaretin ve Sanayiın Finanse Edilmesi Usulleri**, Tıpkı Baskı, İstanbul, Alaş Basım İmalat Sanayi, 1985
- ZENOFF, B. David : **Perspectives on Financial Services Marketing**, M.U: Business Academic Papers, 1991

Makaleler

- AYAROĞLU, Pınar : **Tüketicinin Finansmanı; Riski Tabana Yaymak**, Bankacılar Dergisi, Nisan 1990
- AYDIN, Aydan & ERDÖNMEZ, Pelin Ataman & INAN, Alpan & TÜLAY Burçak : **Bankacılıkta Mali Bünye Sorunları ve YenidenYapılandırmada Ülke Uygulamaları**, T.B.B. Bankacılık ve Araştırma Grubu, Bankacılar Dergisi, Mart 2000
- AKÇAY Belgin : **Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler**, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, sayı.12, Nisan-Mayıs 2000
- EDWARDS , Franklin R. & MISHKIN , Frederic S : **The Decline of Traditional Banking: Implications for Finacial Stability and Regulatory Policy**, NBER Working Paper Series , National Bureau of Economic Research, Massachusetts, working paper no.4993, january 1995
- GÖNÇ, Bülent : **Bankacılık ve Bilgisayar, Türkiye’de Bankalar ve Bankacılık Sistemi**, İstanbul, 1989
- GÖNENLİ , Atilla : **Bankacılığın Otomasyonu ve 1990lı Yıllara Bakış**, Selçuk Abaç ve IBAR Grubu,1987

- GÜNAL, Gültekin : **Bankacılık'ta E-Ticaret'in Yeri**, Banka ve Para Teknolojiler Dergisi, İstanbul, sayı 10, Ekim 2000
- GÜRAN, Mehmet Cahit : **Varlığa Dayalı Menkul Kıymetlerin Vergilendirilmesi ve Analizi**, Bankacılık, y.2, s.2, Ankara, mart 1994
- HORMEL, Van James : **Of Financial Innovations and Excess**, The Journal of Finance, Vol, XI, No:3, July 1985
- İŞİN , F.Bahar : **Teknoloji Araçlarının Bankacılık Sektörüne Uygulanması 2**, Banka ve Para Teknolojileri Dergisi, sayı 8, İstanbul, Mayıs-Haziran 2000
- İŞİN , F.Bahar : **Teknoloji Araçlarının Bankacılık Sektörüne Uygulanması 3**, Banka ve Para Teknolojileri Dergisi, sayı 9, İstanbul, Temmuz 2000
- İŞİN , F.Bahar : **Teknoloji Araçlarının Bankacılık Sektörüne Uygulanması 4**, Banka ve Para Teknolojileri Dergisi, sayı 5, İstanbul, Eylül 2000
- KANSU , Murat : **Yeni Bir Dağıtım Kanalı: E-Bankacılık**, Banka ve Para Teknolojileri Dergisi, İstanbul, sayı 8, Mayıs-Haziran 2000
- KAPLAN , Cafer : **Finansal Yenilikler Ve Piyasalar Üzerine Etkileri: Türkiye Örneği**, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Araştırma Genel Müdürlüğü, Tartışma Tebliğ No:9910 , Nisan 1999
- KARACAN , Ali İhsan : **Türk Bankacılığında Rekabet ve Piyasa Modeli Üzerine**, Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi , Cilt:13, sayı. 6, şubat 1977
- KARAKAŞ , Ayfer : **Plastik Para: Kredi Kartları** , 75 Yılda Para'nın Serüveni, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul,1998

- KARATAŞ , Koray : **Elektronik Bankacılığın Yeni Rotası: Kiosk'lar**, Banka ve Para Teknolojileri Dergisi, İstanbul, sayı 8, Mayıs-Haziran 2000
- KAUFMAN, George G : **Bank Failures, Systemic Risk, And Bank Regulation**, The Cato Journal, Vol.16, No.1
- MANTLE , Philip G. : **Bireysel Bankacılıkta Değişim Çağı**, Selçuk Abaç ve İBAR Grubu
- PARASIZ , İlker : **Türkiye'de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi**, 75 Yılda Para'nın Serüveni ,Türkiye İş Bankası Kültür Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul , 1998
- SACKS, P. & CRAFTORD, S : **New Products New Risk**, Harper Business, 1991.
- SILBER , William L. : **The Process of Financial Innovation**, American Economic Review, vol.73, no.2, May 1983
- ŞAKAR, Savaş : **Elektronik Ticaret ve Banka – Müşteri İlişkilerine Etkileri**, TBBY, İstanbul , Şubat 2001
- TÜLAY Burçak & ERDÖNMEZ Pelin Ataman : **Küresel Krizlere Yeni Yaklaşımlar**, TBB Bankacılık ve Araştırma Grubu, Eylül 1999
- VAN HORNE , James C. : **Of Financial Innovations and Excesses**, The Journal of Finance, vol.XL, no.3, July 1985
- YILMAZ, Eyyüp : **Kredi Kartlarında Ortak Kart (Co-Branded Card) Uygulaması**, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, sayı 10, İstanbul, Aralık 1999-Ocak 2000

Tezler

- BOĞOÇLU, Munise : **1980 Yılı Öncesine Göre Türk Bankacılığında Düzen Değişikliği**, İşletme Yönetimi Yüksek Lisans Tezi, Y.T.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1990, İstanbul
- TUNÇ , İpek : **Türkiye’deki Bankacılık Sistemi ve AT Sistemine Entegrasyonu**, İTÜ , Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Met. Müh., Şubat 1997
- PIROĞLU, M.Sedat : **Ülkemizde Bankacılığın Bünyesel Yapısı ve Ticaret Bankalarında Kredi Maliyetlerini Saptama Yöntemleri**, Yayımlanmamış Doktora Tezi , İstanbul, İ.Ü. İktisat Fakültesi, Tarihi belirtilmemiş

Özel Yayınlar ve Sunumlar

- AKBANK : **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi (1923-1978)**, İstanbul, Kollektif Eser, Akbank Kültür Yayını , 1980
- Banka ve Para Teknolojileri Dergisi : **Mobil Bankacılık**, sayı 8, İstanbul, Mayıs-Haziran 2000
- Banka ve Para Teknolojileri Dergisi : **BANKSOFT, Yeni ATM Teknolojileri ve Yönetim Çözümleri**, sayı 11 , Aralık 2000
- Banka ve Para Teknolojileri Dergisi : **Telefon Bankacılığı**, sayı 10, İstanbul, Ekim – Kasım 2000
- Bankacılar Dergisi : **Türk Bankacılık Sektörü ve 1993 Beklentiler**, sayı.9, Nisan 1993
- Bank For International Settlements : **Innovations in International Banking**, April 1996

- ERÇEL, Gazi : Küreselleşme ve Uluslararası Finansal Gelişmeler, TCMB, 17. Asya Bankalar Birliği Genel Kurulu Konuşması, 22 Eylül 2000, İstanbul
- KESKİN , Dr Ekrem : **Türkiye Ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemindeki Gelişmeler**, 1980-1998, İstanbul, Tusiad Ekonomik Mali İşler Komisyonu Üyelerine Yapılan Sunum, İstanbul, Ağustos1999
- T.B.B. Bankacılık Ve Araştırma Grubu : **Şeffaflık Ve Sorumluluk, Uluslararası Mali Krizler, Mali Sistemlerin Güçlendirilmesi, Konularında Çalışma Grupları Raporları**, Derleme Çalışması, Kasım 1999
- T.B.B. Bankacılık Ve Araştırma Grubu : **Bankacılıkta Temel Prensipler**, Basle Bankacılık Gözetim Ve Denetim Komitesi,1999
- TBB : **1990'lı yıllarda Türk Bankacılığının Gündemindeki Konular ve Öneriler Sempozyumu**, No:161, 1990
- TBB : Basel Bankacılık Gözetim Ve Denetim Komitesi, **Elektronik Bankacılık Ve Elektronik Para Faaliyetleri İçin Risk Yönetimi** , Mart 1998
- TCMB : **Mali Piyasalar**, 2000 Yıllık Raporu

WEB Siteleri

www.activefinans.com

www.bddk.org.tr

www.bkm.com.tr

www.bis.org

www.fed.gov

www.girisim.com

www.imkb.gov.tr

www.sec.gov

www.securities.com

www.spk.gov.tr

www.tbb.org.tr

www.tcmb.gov.tr

www.treasury.gov.tr

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Tarihi : 09/06/1973

Doğum Yeri : İzmit/Kocaeli

Lise : 1983-1991 Fevziye Mektepleri Vakfı Özel Işık Lisesi

Lisans : 1992-1996 Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri
Enstitüsü, İstatistik Bölümü

Yüksek Lisans : 1997-2001 Yıldız Teknik Üniversitesi İşletme SBE
İşletme Anabilim Dalı, İşletme Yönetimi Programı

Çalıştığı Kurumlar

1998-2000 Meksa Yatırım Menkul Değerler A.Ş.

2000- Devam Ediyor Datek Menkul Değerler A.Ş.